

FÖRSVARSMÅKTTEN

Handbok Civil-militär samverkan

2016

Handbok Civil-militär samverkan 2016

H Samv 2016

HANDBOK

© Försvarsmakten

Illustration på omslaget: Mats Jerndahl, Mentaform

Grafisk bearbetning: FMV/FSV

Produktionsid: 160428-016

Produktionsformat: Word

Publikationsområde: INSS

Tryck: Print on demand vid behov

HANDBOK

VIDAR-handling: FM2014-1562:13

Beslut om fastställande av Handbok Civil-militär samverkan 2016

Handbok Civil-militär samverkan 2016 (H Samv 2016) fastställs att gälla från och med 2016-08-01. Publikationen har inget registrerat M-nummer.

M7739-352049, Förhandsutgåva Handbok Samverkan 2013, upphävs samtidigt.

Publikationen tillgängliggörs genom publicering på intranätet emilia, www.forsvarsmakten.se och www.hemvarnet.se.

Detta beslut är fattat av viceamiral Jan Thörnqvist. I den slutliga handläggningen har deltagit kommandörkapten Anders Kallin och, som föredragande, överste Mats Klintäng.

Jan Thörnqvist
Chef INSATS

Mats Klintäng

REVIDERING - ÄNDRINGSLOGG

Nr	Mom	Omfattning	Datum föredragning Beslut av	VIDAR - handling nr
0		Ursprunglig fastställelse	2016-05-31 C INSATS	FM2014- 1562:13

Sida avser sidnummer i den rättade versionen.
Ändringar i texten framgår av ändringsmarkör.

Kom ihåg!

Om du läser denna publikation i pappersform – kontrollera att du har den senaste utgåvan. Fastställd och gällande utgåva finns alltid publicerad på försvarsmaktens intranät.

Förord

Denna handbok riktar sig till personal inom Försvarsmakten på alla ledningsnivåer och beskriver civil-militär samverkan i ett nationellt perspektiv, men gör inte anspråk på att ge en fullständig beskrivning av civil-militär samverkan på alla nivåer.

Förhandsutgåvan till handboken utarbetades av en arbetsgrupp inom projekt Regional ledning för att utgöra ett stöd vid införandet av de regionala staberna 2013. En referensgrupp med representanter från olika delar av Försvarsmakten och från olika civila myndigheter har utgjort ett stöd till arbetsgruppen vad gäller handbokens innehåll.

Handboken har genomgått en bred remissrunda bland centrala myndigheter, länsstyrelser, ett antal landsting/regioner och kommuner som genererat en stor mängd konstruktiva synpunkter och förslag. Under arbetet med den slutliga utgåvan av handboken genomfördes även en omfattande erfarenhetsinsamling.

Innehållet i denna publikation omfattas inte av sekretess.

Läsanvisning

Denna handbok består av två huvuddelar där den första, kapitel 1-5, huvudsakligen utgör en kunskapsförmedlande del. Den andra delen, kapitel 6-7 och bilagor, syftar till att beskriva genomförande av civil-militär samverkan och ge stöd till personal som i praktiken planerar, förbereder och genomför samverkan. Kapitel 8 beskriver de lagar och förordningar som reglerar Försvarsmaktens verksamhet.

Information av särskild vikt, eller koncentration av omfattande fakta, placeras i blåfärgad ruta enligt detta exempel:

Så här markeras särskilt viktig information!

HANDBOK

Innehåll

Förord	7
Läsanvisning.....	7
1. Inledning.....	10
1.1. Syfte och målgrupp	11
1.2. Avgränsningar.....	11
1.3. Definitioner och begrepp	11
2. Bakgrund	13
2.1. Det svenska förvaltningssystemet.....	13
2.2. Säkerhetspolitisk utveckling	15
2.3. Risker och sårbarheter	18
2.4. Totalförsvaret och samhällets krisberedskap.....	20
2.5. Försvarsmakten i förändring.....	21
3. Grunder för krishantering	24
3.1. Grundläggande begrepp.....	24
3.2. Lagar och förordningar under kriser och krig.....	27
3.3. Räddningstjänst.....	29
4. Krishanteringssystemet och dess aktörer.....	33
4.1. Ett nationellt krishanteringssystem.....	33
4.2. Ansvar och roller	35
4.3. Kommuner	35
4.4. Landsting och regioner	37
4.5. Länsstyrelser	39
4.6. Andra aktörer med regional verksamhet.....	40
4.7. Aktörer med nationell verksamhet.....	44
4.8. Regeringen	45
4.9. Nationella förstärkningsresurser	46
4.10. Utbildning och övning.....	47
5. Försvarsmakten.....	49
5.1. Uppgifter och verksamhet.....	49
5.2. Organisation.....	50
5.3. Ledning	52
5.4. Beredskap.....	54
6. Grunder för samverkan.....	56
6.1. Grunder	56
6.2. Förutsättningar för effektiv samverkan.....	60
6.3. Samverkansperson	62

HANDBOK

6.4.	Säkerhet och sekretess	63
6.5.	Dokumentation av samverkan	63
6.6.	Stödsystem för att underlätta samverkan	66
7.	Genomförande av samverkan	69
7.1.	Grunder	69
7.2.	Samverkan för planering	71
7.3.	Samverkan för stöd till samhället	78
7.4.	Stöd till polisen vid terrorismbekämpning.....	85
7.5.	Samverkan avseende höjd beredskap och krig	86
7.6.	Samverkan avseende säkerhetstjänst	89
8.	Lagar, förordningar och andra styrande dokument	90
8.1.	Grunder	90
8.2.	Försvarsmaktens stöd till samhället.....	91
8.3.	Övrigt lagstöd avseende krishantering.....	96
8.4.	Totalförsvaret och höjd beredskap.....	97
8.5.	IKFN-förordningen.....	100
8.6.	Övriga lagar och förordningar	102
	Begrepp.....	103
	Bildförteckning.....	108
	Bilaga 1 – Checklistor för samverkan	109
	Bilaga 2 – Exempel på åtgärder.....	113
	Bilaga 3 – Utdrag ur samverkansmatris	123
	Bilaga 4 – Myndighetsbeskrivningar.....	127
	Bilaga 5 – Hemvärnsförband.....	138
	Bilaga 6 – Förmågor/resurser för stöd.....	140
	Bilaga 7 – Förstärkningsresurser	142
	Bilaga 8 – Frivilliga försvarsorganisationer	146
	Bilaga 9 – Samverkansprotokoll.....	148
	Bilaga 10 – Insatsorder till förband	150
	Litteratur/Källförteckning.....	152

1. Inledning

Denna handbok beskriver bakgrund, förutsättningar och den miljö i vilken Försvarsmaktens samverkan med andra myndigheter och aktörer genomförs. Den beskriver när, var, hur och varför civil-militär samverkan genomförs.

Sverige har ett system där riksdag och regering har fördelat ansvaret för olika samhällsområden mellan myndigheter och andra aktörer. Varje myndighet är specialiserad på att hantera sitt sakområde och är självständig i den bemärkelsen att ingen myndighet har bestämmanderätt över någon annan. En del myndigheter har ett visst samordningsansvar och kan ge styrningar åt andra aktörer.

Det finns hot och risker som med sina konsekvenser på olika sätt påverkar samhället. Dessa hot kan utgöras av allt från allvarligare olyckor och naturhändelser till terrorism, hybridkrigföring och väpnade konflikter.

Vid en större kris har ingen myndighet kapacitet att hantera konsekvenserna själv. Samhällets olika resurser måste därför kunna sättas in snabbt och effektivt för att hantera konsekvenserna. En av de viktigaste metoderna för att uppnå det är att samverka.

Samverkan är en metod för att uppnå målet – en effektiv samordning av resurser och kompetenser både för att förebygga och hantera samhällsallvarliga situationer och kriser.

Samverkan är inget självändamål utan genomförs för att uppnå speciella syften. Samverkan genomförs för att förbereda inför och/eller förebygga att en kris inträffar. Den genomförs under en pågående kris för att hantera den akuta situationen. Samverkan genomförs också efter en kris för att återställa och tillvarata erfarenheter för att mer effektivt kunna hantera kommande kriser.

Försvarsmakten har en viktig roll i att stödja samhällets krishantering men har också behov av stöd från civila aktörer, inte minst under höjd beredskap. Försvarsmaktens personal måste därför kunna genomföra samverkan med myndigheter och aktörer för att effektivt kunna förbereda och hantera olika situationer. Kunskap och förståelse för andra myndigheter och aktörers uppgifter, verksamheter och arbetssätt är grundläggande för att kunna genomföra en effektiv samverkan och hantera kriser.

I Försvarsmaktens militärstrategiska doktrin anges att svensk krishantering utgår från allomfattande ansats som innebär att våra stridskrafter ska underbygga, integreras med och skydda civila ansträngningar. Men även omvänt att civila funktioner ska stödja militära ansträngningar¹:

”I grunden behövs en samverkanskultur mellan en mångfald aktörer samt samordnade och samverkande verksamheter mot gemensamma eller ömsesidigt stödjande målsättningar”

¹ Militärstrategisk doktrin för Sveriges militära försvar 2016, sid 63-64.

HANDBOK

1.1. Syfte och målgrupp

Försvarsmaktens Handbok civil-militär samverkan syftar till att utgöra stöd och vägledning för Försvarsmaktens personal som arbetar med civil-militär samverkan i olika roller och som har gränssytor mot civila myndigheter och andra aktörer. Den riktar sig till Försvarsmaktens personal på alla nivåer men i synnerhet till dem som ska planera och genomföra samverkan med myndigheter och aktörer i ett nationellt perspektiv på regional nivå. Handboken är fokuserad mot den regionala nivån men beskriver till del såväl den lokala nivån som den centrala nivån för att ge en helhetsbild. Den ska också utgöra ett praktiskt stöd till Försvarsmaktens personal för att planera, förbereda, genomföra och utvärdera Försvarsmaktens del i samverkan. Försvarsmaktens personal med samverkansuppdrag hamnar ofta i situationer där Försvarsmaktens verksamhet och arbetssätt ska presenteras och handboken ska kunna ge ett stöd i detta avseende.

Handboken riktar sig även till lärare och instruktörer vid Försvarsmaktens utbildningar och kurser med inriktning mot samverkan med andra myndigheter och aktörer. Även civila aktörer i krishanteringssystemet kan använda handboken.

1.2. Avgränsningar

Handboken beskriver samverkan i ett nationellt perspektiv och inte den civil-militära samverkan som genomförs i internationella insatser eller samverkan med utländska aktörer i Sverige. Vidare behandlar handboken inte situationer där Sverige tar emot eller lämnar stöd från/till utlandet och/eller agerar i rollen som värdnation enligt HNS-avtalet (Host Nation Support, värdlandsstöd).

1.3. Definitioner och begrepp

Det finns olika innebörd av ordet samverkan. Olika myndigheter och aktörer har sina tolkningar. Det finns ingen heltäckande definition och det är väsentligt att vara medveten om att man kan mena olika saker när man använder ordet samverkan.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap definierar begreppet samverkan som²:

”En funktion som, genom att aktörer kommer överens, åstadkommer inriktning och samordning av tillgängliga resurser”

Samma myndighet definierar samordning som³:

”Anpassning av aktiviteter och delmål så att tillgängliga resurser kommer till största möjliga nytta. Samordning handlar om att aktörer inte ska vara i vägen för varandra, och hjälpa varandra där det går. Samordning är en effekt hos de resurser som hanterar samhällsstörningar”

² MSB777-2014 Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällsstörningar, sid 207

³ MSB777-2014 Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällsstörningar, sid 207

HANDBOK

Inom Försvarsmakten sker samordning genom befäl eller genom samverkan. Samordning genom befäl innebär att överordnad ger order och direktiv till underställda chefer och förband. Samordning med sidoordnade chefer, stridande parter, andra myndigheter och civila organisationer sker genom samverkan.

Försvarsmakten använder tre samverkansbegrepp:

- Ordinarie myndighetssamverkan
- Totalförvarssamverkan
- Samverkan i insatsområdet vid internationella militära insatser (cimic)

Ordinarie myndighetssamverkan är den samverkan mellan olika myndigheter som genomförs i vardagen, exempelvis för planering och hantering av kriser (motsvarande).

Totalförvarssamverkan utgörs av den samverkan som krävs för att planera och genomföra förberedelser för att hantera situationer under höjd beredskap och krig.

Ibland används även begreppet funktionssamverkan. Med detta menas en samverkan som omfattar ett avgränsat område som exempelvis kommunikationstjänst, säkerhetstjänst eller logistik. Denna samverkan är en del av ordinarie myndighetssamverkan.

Organisation, benämningar och arbetssätt inom och mellan olika myndigheter (som länsstyrelser och kommuner) och aktörer skiljer sig åt. Handboken beskriver därför principer. En del beskrivningar i handboken utgör exempel som bör användas i tillämpliga delar efter anpassning till den aktuella situationen.

2. Bakgrund

2.1. Det svenska förvaltningssystemet

Den svenska förvaltningsmodellen är grunden för den samverkan som beskrivs i denna handbok. Våra grundlagar är fundamentet för de regler som styr verksamheten och som beskrivs längre fram i denna handbok. I regeringsformen (1 kap) är det uttryckt:

1 § All offentlig makt i Sverige utgår från folket. Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Den förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal självstyrelse. Den offentliga makten utövas under lagarna.

Den andra paragrafen i första kapitlet i regeringsformen pekar på vikten av att makten utövas med respekt för människan och för att säkerställa tryggheten:

2 § Den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.

2.1.1. Riksdagen

Bild 2.1 Den svenska nationen består av primär- och landstingskommuner. Den folkvalda riksdagen stiftar lagar och utser regering som har att styra riket. Till sin hjälp har regeringen ett antal förvaltningsmyndigheter. Landet är uppdelat i län som leds av länsstyrelser. Sverige är medlem och delaktig i olika internationella konstellationer och organisationer.

Illustration: Conny Ekdahl, Försvarsmakten

Riksdagen är Sveriges högsta beslutande organ och den viktigaste demokratiska församlingen i landet. Det är riksdagen som stiftar lagarna i Sverige. Ett av riksdagens viktigaste beslut är att anta statens budget som lämnas som en proposition av regeringen till riksdagen två gånger per år. Riksdagen utser statsminister. Under riksdagen finns också några myndigheter.

Riksdagsförvaltningen har till uppgift att underlätta riksdagens arbete och riksdagens utredningstjänst (RUT) hjälper ledamöterna med sakkunskap och beslutsunderlag. Riksdagens ombudsmän (JO, Justitieombudsmannen) och Riksrevisionen är två myndigheter som hjälper riksdagen att kontrollera hur regeringen och myndigheterna sköter sitt arbete. Riksdagens ombudsmän finns till för att skydda varje människas rätt att bli behandlad enligt lagen av myndigheterna.

HANDBOK

Riksrevisionen ska, för medborgarnas räkning, granska vart de statliga pengarna går och hur de används. Riksrevisionens övergripande uppgift är att bidra till att statens resurser används på ett bra sätt och att den statliga förvaltningen sköts effektivt. Riksbanken är rikets centralbank och ansvarar för penningpolitiken. Ingen annan myndighet får bestämma hur Riksbanken ska besluta i frågor som rör penningpolitik.

2.1.2. Regeringen

Efter att riksdagen har utsett statsminister väljer denne vilka ministrar som ska ingå i regeringen. Regeringen måste stödjas eller i alla fall accepteras av riksdagen, annars kan den tvingas avgå. Det är regeringens uppgift att genomföra och precisera riksdagens politiska mål för olika verksamheter och uttrycka dem i olika uppdrag till myndigheterna.

Regeringen styr riket och utövar vissa myndighetsfunktioner. Det innebär bland annat att regeringen lägger fram lagförslag till riksdagen, verkställer riksdagsbeslut, förfogar över de medel som riksdagen anslår i budgeten för olika ändamål, företräder Sverige i EU, träffar avtal med andra stater, styr den statliga verksamheten och beslutar i vissa förvaltningsärenden som inte någon annan myndighet ansvarar för.

De förändringar som regeringen vill genomföra formuleras i propositioner som lämnas till riksdagen att besluta om. Det är också regeringen som arbetar fram ett förslag till statsbudget.

En stor del av regeringens arbete går ut på att styra de statliga myndigheterna vilket görs genom förordningar och årliga regleringsbrev. Alla regleringsbeslut fattas gemensamt av regeringen först när frågan är väl genomarbetad och regeringen är enig. Statsministern har det yttersta ansvaret för att regeringens politik samordnas och följer en gemensam linje.

2.1.3. Centrala myndigheter

En statlig myndighet är i Sverige varje offentligt organ som inte är en beslutande politisk församling. De statliga myndigheterna är direkt underställda regeringen och har att genomföra den nationella politiken inom sitt ansvarsområde. De statliga myndigheterna svarar tillsammans med kommuner och landsting för det offentliga åtagandet gentemot medborgarna. För varje statlig myndighet finns en myndighetsinstruktion som beskriver myndighetens uppgift, ansvar och roll i förvaltningssystemet.

Det är myndigheterna som svarar för den löpande verksamheten inom statsförvaltningen. Utöver myndigheternas befogenheter och skyldigheter samt styrning som sker i samband med budgetprocessen, beslutar regeringen om förutsättningarna för de enskilda myndigheternas verksamhet. Regeringen kan fatta särskilda beslut för att styra myndigheterna.

Regeringen bestämmer inte hur myndigheterna ska tillämpa en lag eller hur de ska besluta i olika ärenden. I Sverige är myndigheterna självständiga.

HANDBOK

2.1.4. Regionala myndigheter - länsstyrelser

Sverige är indelat i 21 län och inom varje län finns en länsstyrelse som är en regional myndighet. Den har att förvalta och verkställa regeringens beslut inom sitt län. Förutom den myndighetsroll som beskrivs i myndighetens instruktion har länsstyrelsen också ett geografiskt områdesansvar, vilket innebär att samordna arbetet med krisberedskap inom länet. Under höjd beredskap är länsstyrelsen högsta civila totalförsvarsmyndighet i länet.

2.1.5. Lokala myndigheter - kommuner

Sverige har 290 kommuner som är självständiga demokratiska församlingar. I varje kommun finns en kommunfullmäktige. Där fattar kommunalpolitikerna beslut som gäller för just den kommunen. De mest omfattande verksamheterna i kommunerna är skolverksamhet, äldreomsorg och social omsorg. Även den kommunaltekniska verksamheten utgör en väsentlig del av kommunernas verksamhet. Denna och kommunal räddningstjänst kan hanteras i så kallade kommunförbund vilket innebär att två eller flera kommuner kan samordna dessa verksamheter. I vissa fall kan dessa förbund även överskrida länsgränser. Kommunerna har ett geografiskt områdesansvar och ett särskilt ansvar för krisberedskapen inom kommunen.

2.1.6. Landsting och regioner

Det finns 21 landsting och regioner. De politiska besluten för landstingen fattas av landstingsfullmäktige. Landstingens verksamheter domineras av hälso- och sjukvård. En viktig uppgift för landstingen är också regionala utvecklingsfrågor. Flera landsting har därför ombildats till regioner för att överta frågor som rör utvecklingen i samhället.

2.1.7. EU och andra internationella organisationer

Sedan 1995 är Sverige medlem i Europeiska unionen (EU). Besluten som EU fattar påverkar alla i Sverige. En hel del av de förslag som riksdagen beslutar om kommer ursprungligen från EU. Sverige är en av Förenta Nationernas (FN) 193 medlemmar och FN är en viktig hörnsten i den svenska utrikespolitiken. Många utrikespolitiska beslut som riksdagen fattar grundar sig på beslut i FN.

2.2. Säkerhetspolitisk utveckling

2.2.1. Hotbild

En omfattande reformering av de ryska väpnade styrkorna inleddes 2008 och målen för den första fasen uppnåddes 2012. Ryssland har i samband med aggressionen mot Ukraina och i andra sammanhang visat förmåga att utan förvarning snabbt kunna kraftsamla och genomföra komplexa operationer i sitt omedelbara närområde. Relationen mellan Ryssland å ena sidan och Europa och USA å den andra har försämrats de senaste åren⁴.

---

⁴ 2014/15:109, Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020, sid 22.

HANDBOK

Den ökade ryska militära verksamheten i närområdet utgörs av ökad övningsverksamhet, tillförsel av mer och modernare materiel samt ökad krigsplanläggning.

I Förvarsberedningens rapport 2014⁵ sägs ”Jämfört med Förvarsberedningens tidigare omvärldsanalys 2007, Säkerhet i samverkan (Ds 2007:46) konstaterar Förvarsberedningen att utvecklingen idag sker med högre hastighet och är än mer komplex och svår-förutsägbar.”

I den därpå följande propositionen ”Förvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020”⁶ konstaterar regeringen att globaliseringen tillsammans med ekonomiska och ekologiska utmaningar (klimatförändringar) kan leda till ökat samarbete, men kanske mer troligt till instabilitet i det internationella systemet och ökad konkurrens mellan olika aktörer.

2.2.2. Ett vidgat säkerhetsbegrepp

Riksdagen har slagit fast att arbetet med att utveckla samhällets säkerhet ska ske successivt enligt ett vidgat säkerhetsbegrepp som omfattar mer än skydd av det egna fysiska territoriet.

Riksdagen har fastställt målen för vår säkerhet; att värna

- befolkningens liv och hälsa
- samhällets funktionalitet samt
- förmågan att upprätthålla de grundläggande värdena demokrati, rättsäkerhet samt mänskliga fri- och rättigheter.

Den svenska säkerhetspolitiken är en del av samhällets samlade resurser för att möta utmaningar mot vår säkerhet. Flera hot och risker kan dock resultera i katastrofer och kriser utan att för den skull hota vår suveränitet eller territoriella integritet. Säkerhetspolitiken inbegriper därmed en stor del av det breda perspektivet på säkerhet men inte allt.⁷

EU:s solidaritetsförklaring omfattar allt från civila till militära hot. Såväl civila myndigheter som Förvarsmakten måste bidra till Sveriges förmåga till kris- och konflikthantering och till att ge och ta emot stöd. Genom samarbete med Nato, inom ramen för EAPR/ PFF (Euroatlantiska partnerskapsrådet/Partnerskap för fred), och det nordiska samarbetet blir också samarbetet kring samhällets krisberedskap allt viktigare.⁸

⁵ Ds 2014:20 Starkare försvar för en osäker tid.

⁶ 2014/15:109, Förvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020, sid 22.

⁷ Prop. 2014/15:109, Förvarspol inriktning – Sveriges försvar 2016-2020, sid 20.

⁸ Skr. 2009/10:124, sid 11.

2.2.3. Närområdet och EU

Regeringen lyfter fram närområdesperspektivet som centralt för försvarspolitiken. Den ryska aggressionen mot Ukraina och den olagliga annekteringen av Krim är ett brott mot folkrätten samt bi- och multilaterala åtaganden. Det är den största utmaningen mot den europeiska säkerhetsordningen sedan den etablerades för ett kvarts sekel sedan⁹.

Kriser eller incidenter som även inbegriper militära maktmedel kan uppstå i vår region i det kortare tidsperspektivet¹⁰. Detta kan komma att påverka Sverige. Riksdagen har ratificerat¹¹ Lissabonfördraget, inklusive solidaritetsklausulen (artikel 42:7 i Fördraget om Europeiska unionen) som innebär att medlemsländerna tar ett solidariskt ansvar för Europas säkerhet.

Östersjöområdet, liksom Barents hav och Arktis, har fått en ökad strategisk betydelse. Handel och resande i regionen har ökat markant och växer tillsammans med det ökade strategiska intresset.¹² Den ökade militära övningsverksamheten har ökat risken för incidenter mellan aktörer i området¹³.

Sverige har både möjlighet och ett ansvar att påverka utvecklingen i Östersjöområdet. Regeringen anser att Sveriges bi- och multilaterala försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten bör fördjupas. Samarbetet med Finland är av särskild betydelse.¹⁴

Sverige deltar i samarbeten med de nordiska försvarsmakterna. Syftet är att skapa effektivare resursanvändning inom olika områden som exempelvis internationella insatser, civil-militär samverkan, liksom även operativa samarbeten och havsövervakning.

Inom EU har flera initiativ tagits för att åstadkomma en mer effektiv civil-militär samverkan under planering och genomförande av insatser. En utvecklad samordning mellan civila och militära krishanteringsinsatser och internationellt utvecklingsarbete är också av betydelse för att EU ska kunna agera effektivt i förebyggande syfte samt under och efter en konflikt.

2.2.4. FN och Nato

FN:s säkerhetsråd har av medlemsstaterna fått huvudansvaret för att upprätthålla internationell fred och säkerhet. FN har därför en central roll och ger en unik internationell legitimitet för hanteringen av konflikter i världen. Regeringen anser att ett starkt FN-system i ett nära samarbete med regionala och andra organisationer är centralt. Sverige har därmed ett stort intresse av att FN har en väl fungerande krishanteringsförmåga och har medverkat i flera FN-ledda internationella insatser.

Nato kommer sannolikt fortsatt vara en central aktör för europeisk säkerhet och ett viktigt forum för transatlantisk dialog och samarbete. Sverige har utvecklat ett samarbete med Nato genom Partnerskap för fred (Partnership for Peace, PFF) och har medverkat i Nato-ledda internationella militära insatser och övningar.

---

⁹ Prop. 2014/15:109, Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020, sid 22.

¹⁰ Prop. 2011/12:1 Utgiftsområde 6, sid 19.

¹¹ Riksdagsprotokoll 2008/09:32 (2008-11-20).

¹² Prop. 2008/09:140, Ett användbart försvar.

¹³ Prop. 2014/15:109, Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020.

¹⁴ Prop. 2014/15:109, Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020.

2.3. Risker och sårbarheter

Olika typer av händelser kan få negativa och problematiska konsekvenser och beröra flera olika samhällssektorer. Ett större elavbrott kan innebära stora problem inom teknisk infrastruktur som till exempel telekommunikationer, vård och omsorg, transportsektorn och våra betalningssystem. Ett utbrott av allvarlig smitta i andra delar av världen kan också drabba Sverige inom ett par timmar. Händelser som innebär hot och allvarliga risker kan vara svåra att förutse och kan uppstå plötsligt.

Nedan listas några exempel på risker som identifierats i de civila myndigheternas risk- och sårbarhetsanalyser:

Naturhändelser

Till naturhändelser i Sverige räknas översvämningar, skogsbränder, ras och skred, stormar, orkaner, snöoväder och blixtnedslag.

Smittsamma sjukdomar

Smittsamma sjukdomar kan spridas mellan människor, överförs mellan djur och människor men också från miljön. Drabbas många människor kan det påverka samhället, t.ex. bemanningen i samhällsviktig verksamhet på grund av stor sjukfrånvaro.

Störningar i energiförsörjningen

De största energikällorna i landet är vattenkraft, kärnkraft och biobränslen. Dessutom importeras elenergi och råvaror för energiproduktion. Störningar i energiförsörjningen kan få stora konsekvenser för samhällsviktig verksamhet.

Elstörningar

Vid stora störningar i stam- eller regionnätet riskerar många användare att påverkas. Det svenska elsystemet är driftsäkert, men ändå sårbart för olyckor, sabotage, tekniska fel och extremt väder. Elavbrott påverkar samhällsviktig verksamhet som vård och omsorg, kommunal teknisk försörjning, flöden av varor och tjänster, kommunikationssystem samt transportsektorns funktionalitet.

Drivmedelsförsörjning

Transportbranschen är beroende av tillgången på drivmedel för att kunna säkerställa leveranser av livsmedel, industriförnödenheter och genomföra persontransporter. (Mobila) reservkraftverk kräver ständig tillförsel av drivmedel för att leverera elektricitet.

Säkerhetshotande verksamhet

Till säkerhetshotande verksamhet räknas bland annat spioneri och antagonistiska handlingar som sabotage och terrorhandlingar. De kan riktas mot människor eller teknisk infrastruktur och skapa oro, rädsla och stora problem i samhällets funktionalitet. Cyberattacker är antagonistiska handlingar som kan skada våra informationssystem med stora konsekvenser i samhället som följd.

Väpnade konflikter

Dagens väpnade konflikter är mer komplexa än tidigare. Reguljär krigföring och fjärrstridsmedel mot kritisk infrastruktur kombineras med inslag av till exempel terrorism, gerillakrig, upprorsverksamhet och andra asymmetriska stridshandlingar som kan vara svåra att skilja från rent kriminella handlingar. Cyberattacker, desinformation och påverkansoperationer utgör viktiga delar av en konflikt.

HANDBOK

Dammbrott

Ett dammbrott i de stora kraftverksdammarna inom svensk vattenburen elproduktion utgör en risk längs de reglerade älvarna. Inom de olika älvsamordningsgrupperna görs riskbedömningar och planering inför höga vattenflöden och dammbrott. Dammsäkerhetskontroll utförs i dagsläget av den som äger dammen. Svenska Kraftnät är ansvarigt för tillsyn av dammsäkerhet.

Olyckor med utsläpp av radioaktiva ämnen

Utsläpp av radioaktiva ämnen från kärnkraftverk kan trots omfattande säkerhetsåtgärder aldrig helt uteslutas. Konsekvenser av ett utsläpp av radioaktiva ämnen från kärnkraftverk påverkar hela samhället och effekterna kvarstår under olika lång tid. Radioaktiva ämnen förekommer också i en rad andra verksamheter i samhället, bland annat i hälso- och sjukvården, inom industri, forskning och undervisning.

Störningar i elektroniska kommunikationer

Elektroniska kommunikationer omfattas övergripande av kommunikationsnät och kommunikationstjänster med tillhörande installationer. Tjänsterna omfattar tele- och radio-kommunikationer, internet samt rundradio och televisionssändningar.

Störningar i betalningssystemen

Den finansiella sektorn tillhandahåller tjänster som betalningsförmedling, tillgång till kontanter, privata försäkringstjänster och värdepappershandel vilka alla är beroende av elektroniska kommunikationer. Med störningar i dessa system får näringslivet och befolkningen problem med handel och betalningar.

MSB typhändelser vars konsekvenser kan påverka samhället		
Pandemi.	Kärnkraftsolycka.	Störningar i transporter.
Störningar i elektroniska kommunikationer.	Störningar i elförsörjningen.	Störningar i drivmedelsförsörjningen.
Livsmedel.	Offentlig förvaltning.	Skydd och säkerhet.
Stöld av information/ spridning av oriktig information.	Dammbrott.	Isstorm.
Social oro med våldsinslag.	Pågående dödligt våld i skolmiljö.	Terrorhandling.
Förorenad dricksvattentäkt (kemiskt utsläpp).	Förorenad dricksvattentäkt (biologisk kontaminering).	Solstorm.
Värmebölja.	Storm.	Svaveldimma.
Epizooti.	Brand i särskilda objekt.	Fartygskollision.
Översvämning av vattendrag.	Ras och skred.	Störningar i livsmedelsförsörjningen.
Kemikaliespridning genom bomb.	Rymdskrot.	Väpnat angrepp.

MSB identifierar i rapporten "Risker och förmågor 2013: Redovisning av regeringsuppdrag om nationell risk- och förmågebedömning" händelser vars konsekvenser kan påverka samhällsviktig verksamhet.

2.4. Totalförsvaret och samhällets krisberedskap

2.4.1. Bakgrund

Under 1980- och 1990-talen förändrades förutsättningarna för totalförsvaret i många stycken väldigt radikalt. Författningmässiga förändringar, helhetssyn och en radikalt förändrad hotbild skapade förutsättningar för att omforma de civila delarna av totalförsvaret och optimera förberedelserna mot fredstida krishantering.

1990-talets totalförsvarsbeslut¹⁵ innebar att totalförsvarsmyndigheterna hade att hantera ett vidgat säkerhetsbegrepp. Utöver en planering för att hantera kriget skulle man även kunna genomföra internationella fredsfrämjande och humanitära insatser samt stärka samhällets samlade förmåga att möta svåra påfrestningar på samhället i fred.¹⁶

Samhällsutvecklingen har lett till en omfattande avreglering och privatisering. Den civila delen av totalförsvaret var inte anpassat till den ökade sårbarheten i bland annat teknisk infrastruktur och i annan samhällsviktig verksamhet. Det gjorde att man i början av 2000-talet påbörjade utvecklingen av ett fredstida krishanteringssystem där man bortsåg från förberedelser för höjd beredskap. Från att ha utgått för planering för höjd beredskap och använda den förmågan vid hantering av kriser i fredstid, inriktades all verksamhet mot att förbereda den fredstida krishanteringen. Det arbetet ledde fram till den krisberedskap vi har idag.

2.4.2. Samhällets krisberedskap – övergripande mål

Målet för samhällets krisberedskap är att förebygga och hantera konsekvenserna av kriser och allvarliga olyckor. Enligt hot- och riskbilder är det andra faror än krig som dominerar i den svenska krisberedskapen. Dessa faror är gränsöverskridande, inte bara geografiskt utan även socialt, ekonomiskt, kulturellt och administrativt. Risker och hot skapas i olika förändringsprocesser där globalisering och öppna gränser bidrar till en spridning av hot och risker av global karaktär och också öppnar upp för en ökad biologisk smittspridning. Teknikutvecklingen inom elförsörjning, telekommunikationer och informationshantering är komplex och sammanflätad. Dessa system används för att reglera och styra viktiga verksamheter och den kritiska infrastrukturen. Den sociala, ekonomiska och kulturella förändringen kan leda till sociala spänningar med våldsanvändning som följd. Till detta kommer de naturhändelser som kan drabba samhället.

Krisberedskapen bygger på olika typer av ansvar och tre grundläggande principer för organisation och ledning. Principerna är ansvarsprincipen, likhetsprincipen och närhetsprincipen. Därtill kommer olika typer av ansvar. Geografiskt områdesansvar är uppdelat i tre nivåer; lokalt, regionalt och nationellt. Sektorsmyndigheterna har verksamhetsansvar inom respektive sektor. Samverkansansvaret syftar till att tillgodose de krav som finns på samordning. Bevakningsansvaret innebär att utpekade aktörer ska upprätthålla kompetens som krävs för att tillgodose de krav som ställs på verksamheten i höjd beredskap. De här begreppen förklaras mer ingående längre fram i boken.

¹⁵ Lag (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap.

¹⁶ Begreppet ”svåra påfrestningar på samhället i fred” har i senare lagstiftningar ersatts av begreppet ”extraordinär händelse”.

2.4.3. *Det nya totalförsvaret*

Det påtagligt förändrade omvärldsläget under de senaste åren ställer förändrade krav på totalförsvaret. I inriktningspropositionen för 2016-2020 anger därför regeringen en ny inriktning. Försvaret går från ett insatsförsvaret till ett försvar som tydligare inriktas mot den nationella försvarsdimensionen. Ett modernt totalförsvaret skapas för att kunna hantera de utmaningar och hot som följer av det förändrade utrikespolitiska läget. En sammanhängande planering för totalförsvaret ska säkerställas genom planeringsanvisningar till berörda myndigheter.¹⁷

Planeringen är ett första steg i återupptagandet av det civila försvarets förmåga. Planeringen ska bygga på förberedelser gjorda för den fredstida krishantering. Den ska göras i nära samverkan med det militära försvaret.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap leder arbetet med civilt försvar. Det civila försvaret utgörs av verksamhet som ansvariga aktörer (statliga myndigheter, kommuner, landsting, privata företag och frivilligorganisationer) genomför i syfte att göra det möjligt för samhället att hantera situationer då beredskapen höjs. Det civila försvaret är därmed inte en organisation.¹⁸

2.5. Försvarsmakten i förändring

2.5.1. *Allmänt*

Den tekniska och säkerhetspolitiska utvecklingen har resulterat i att Försvarsmakten ser annorlunda ut idag. Det gamla försvaret byggde på ett värnpliktsbaserat invasionsförsvar som i sig själv hade förmåga inom en stor mängd samhällsområden, till exempel sjukvård, transporter och livsmedelstjänst. Det nya försvaret är numerärt mycket mindre, uppbyggt av komplicerade system av system som hanteras av huvudsakligen anställda soldater. Ett omfattande stöd av de civila delarna av samhället krävs.

Samtidigt har Försvarsmakten många förmågor som kan utnyttjas vid fredstida krishantering. Försvarsmakten har därför en viktig roll i att stödja civil verksamhet inom ramen för krishantering.

Förmågan till väpnad strid utgör grunden för att upprätthålla och utveckla ett militärt försvar. För att kunna möta och hantera kriser och konflikter som kan uppstå med kort varsel krävs att försvaret är operativt tillgängligt och flexibelt.

2.5.2. *Moderniserad försvarsplanering*

Under en period runt millennieskiftet var Försvarsmaktens fokus internationella insatser och i princip genomfördes ingen planering för försvaret av Sverige. Denna planering är återupptagen, och mot bakgrund av de stora förändringar Försvarsmakten och samhället genomgått är den mycket förändrad. Försvarsplaneringen genomförs i samverkan med civila myndigheter och andra aktörer och berör efterhand såväl central, regional som lokal nivå.

---

¹⁷ Prop 2014/15:109 Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020.

¹⁸ Prop 2014/15:109 Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020.

2.5.3. *Regionala staber inrättade*

För ledning av markterritoriell verksamhet inrättades 2013 fyra regionala militära staber fördelade på fyra militärregioner. De regionala staberna leder bland annat Försvarsmaktens samverkan med civila myndigheter inom militärregionerna.

2.5.4. *Effektivare hemvärnsförband*

En viktig del i reformeringen av Försvarsmakten utgörs av effektivare hemvärnsförband. Dessa ges kvalificerad materiel och uppgifter. Hemvärnsförbanden är en viktig länk i folkförankringen av Försvarsmakten. Hemvärnsförbanden utgör en viktig resurs när det gäller Försvarsmaktens möjligheter att lämna stöd till civil verksamhet och för att genomföra samverkan på lokal nivå. Personalen i förbanden har god kännedom om lokala förhållanden där de ska verka.

2.5.5. *Ett nytt personalförsörjningssystem*

Värnpliktsystemet har ersatts med ett personalförsörjningssystem som bygger på frivillighet. En betydande del av soldaterna i krigsförbanden är kontraktsanställda. Det innebär att personalen i dessa förband kallas in för att genomföra insatser och krigsförbandsövningar men att de däremellan är utanför Försvarsmakten.

Lagen (1994:1809) om totalförvarsplikt bibehålls men tjänstgöringsskyldigheten tillämpas endast när det krävs för försvarsberedskapen¹⁹, dvs. lagen är vilande. Regeringen beslutade därefter²⁰ att aktivera den del av den vilande lagen som rör repetitionsutbildning. Det innebär att krigsplacerad personal som inte är anställd av Försvarsmakten kan kallas in för tjänstgöring, till exempel repetitionsutbildning, med stöd av pliktlagen.

2.5.6. *Internationellt samarbete*

Europeiska unionens fördrag innebär att medlemsländerna tar ett solidariskt ansvar för Europas säkerhet. Likaså innebär Regeringens solidaritetsförklaring att Sverige ska kunna ta emot och lämna militärt stöd på ett annat sätt än tidigare. Sveriges samförståndsavtal med Nato om värdlandsstöd har godkänts av Riksdagen. Försvarsmakten måste därför fortsätta att planera för dessa möjligheter också i samverkan med övriga delar av samhället.

2.5.7. *Samverkan med civila myndigheter och aktörer*

Försvarsmakten måste inför och under en kris agera i ett sammanhang med olika civila aktörer. Förmågan till samverkan mellan civila och militära aktörer utvecklas kontinuerligt. Utvecklingen av ett civilt försvar ställer efterhand större krav på ökad civil-militär samverkan i totalförsvarets ram.

---

¹⁹ Lag (2010:447) om ändring i lagen (1994:1809) om totalförvarsplikt.

²⁰ Regeringsbeslut 11 december 2014.

2.5.8. Genderperspektiv

Regeringen och försvarsmaktsledningen är tydliga med att Försvarsmakten, för att vara en trovärdig aktör, behöver anlägga ett genderperspektiv på verksamheten. Detta omfattar både det interna jämställdhetsarbetet i Försvarsmakten och det externa, alltså hur vi uppfattas och hur det vi levererar uppfattas.

I den militärstrategiska doktrinen framgår att Chefen arbetar aktivt med att skapa en jämnare könsfördelning och förståelse för genderperspektiv inom organisationen. Chefens roll inom arbetet med vår värdegrund och ökad jämställdhet är centralt. Det påverkar personalens värderingar och handlingar, men också den övriga omgivningen.²¹

Att anlägga ett genderperspektiv är både ett förhållningssätt och ett verktyg. Genderperspektivet innebär i korthet att Försvarsmakten i planering, genomförande, uppföljning och rapportering av sin verksamhet ställer sig frågan; vilka konsekvenser får våra åtaganden för kvinnor, män, flickor och pojkar respektive?²²

För civil-militär samverkan innebär genderperspektivet att utgångspunkter och behov belyses ur fler vinklar. Detta ger en fördjupad bild av civilläget. Att behandla läget utgående från perspektiven män, kvinnor, flickor och pojkar möjliggör en djupare konsekvensanalys av planerade aktiviteter.

Syftet är att öka möjligheterna för Försvarsmaktens verksamhet att uppnå avsedd effekt och säkerställa förtroendet för myndigheten.

---

²¹ Militärstrategisk doktrin för Sveriges militära försvar 2016, sid 69.

²² Försvarsmaktens Handbok Gender

3. Grunder för krishantering

3.1. Grundläggande begrepp

Samhällets krishanteringsförmåga bygger på samverkan mellan aktörer på lokal, regional och central nivå samt inom och mellan enskilda sektorer. Aktörerna i krishanteringssystemet är kommuner, myndigheter, näringsliv, organisationer och enskilda individer.

Ett antal lagar och författningar samt grundläggande principer styr hur samhällets krisberedskap och krishanteringen ska fungera. Aktörerna i systemet har att rätta sig efter dessa.

3.1.1. Tre styrande principer

Ansvarsprincipen – Likhetsprincipen – Närhetsprincipen

Ansvarsprincipen innebär att den som har ett ansvar för en verksamhet under normala förhållanden, har motsvarande ansvar även under krissituationer. Ansvaret inkluderar att vidta de åtgärder som krävs för att både skapa robusthet och krishanteringsförmåga. Ansvarsprincipen innebär också ett ansvar för varje aktör att beakta helheten och samverka med andra aktörer sektorsövergripande. Vidare innebär ansvarsprincipen också att den som har ansvar för en verksamhet i fred även ska ha det i krig om verksamheten ska upprätthållas under dessa förhållanden. Med detta följer att principen också är styrande för planeringen inom det civila försvaret.

Likhetsprincipen innebär att en verksamhets organisation, lokalisering och metodik i arbetet så långt det är möjligt ska överensstämja i fred, kris och krig. För likhetsprincipen kan vissa avvikelser dock vara nödvändiga. Exempelvis förutsätter en myndighets krigsorganisation ofta att vissa funktioner tillförs mer personal eller att andra förstärkningar genomförs. Detta kan eventuellt ställa krav på organisatoriska förändringar. Innebörden av likhetsprincipen är att sådana förändringar inte ska göras större än vad som krävs med hänsyn till krisens eller krigets karaktär.

Närhetsprincipen innebär att kriser ska hanteras på lägsta möjliga nivå i samhället. Innebörden i närhetsprincipen är att den ledningsnivå eller instans som närmast berörs av det akuta krisförloppet ska svara för ledningen av de åtgärder som krävs för att man ska kunna hantera krisen på ett effektivt sätt. Krishanteringen bör endast lyftas till högre nivå, från kommun till länsstyrelse, om detta krävs för en rationell prioritering av olika åtgärder eller om samordningen av insatserna av andra skäl annars blir lidande.

3.1.2. Krisberedskapsförordningen

Förordning (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap gäller samtliga statliga myndigheter med några få undantag, däribland Försvarsmakten, som inte omfattas av förordningens samtliga paragrafer.

Förordning (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap "Krisberedskapsförordningen"

5 § Varje myndighet, vars ansvarsområde berörs av en krissituation, ska vidta de åtgärder som behövs för att hantera konsekvenserna av denna. Myndigheterna skall samverka och stödja varandra vid en sådan krissituation.

Förordningen, som oftast benämns krisberedskapsförordningen, reglerar myndigheternas ansvar för bland annat samverkan och samordning, utbildning och övning samt rapportering av it-incidenter.

I krisberedskapsförordningen identifieras sex olika samverkansområden och vilka myndigheter som har särskilt ansvar i dessa, både vad gäller krisberedskap och inför höjd beredskap. Ansvaret omfattar bland annat ett särskilt ansvar kring samverkan med olika aktörer och analys av sårbarheter, hot och risker.

3.1.3. Geografiskt områdesansvar

Med geografiskt områdesansvar avses att det inom ett geografiskt område finns en aktör som verkar för inriktning, prioritering och samordning av tvärssektoriella åtgärder som behöver vidtas i en krissituation eller vid höjd beredskap.

Grunden för detta är den samhällsviktiga verksamhet som måste bedrivas för att säkerställa samhällets förmåga att hantera krissituationer. Det är regeringen på central nivå, länsstyrelsen på regional nivå och kommunen på lokal nivå som har det geografiska områdesansvaret. Det är viktigt att samordningen fungerar mellan aktörer inom det geografiska området såväl i det förberedande arbetet som under och efter en kris. De områdesansvariga ska även samordna informationen till allmänheten och media för att på så sätt skapa en samlad och ensad bild av det som har inträffat.

3.1.4. Samhällsviktig verksamhet

Med samhällsviktig verksamhet avses en verksamhet som uppfyller minst ett av följande villkor²³:

- Ett bortfall av, eller en svår störning i, verksamheten som ensamt eller tillsammans med motsvarande händelser i andra verksamheter på kort tid kan leda till att en allvarlig kris inträffar i samhället.
- Verksamheten är nödvändig eller mycket väsentlig för att en redan inträffad kris i samhället ska kunna hanteras så att skadeverkningarna blir så små som möjligt.

²³ Handlingsplan för skydd av samhällsviktig verksamhet, MSB 597 – dec 2013.

HANDBOK

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har identifierat de för samhället elva viktigaste samhällssektorerna²⁴:

Samhällssektor	Exempel på viktiga samhällsfunktioner
Energiförsörjning.	Produktion och distribution av el, fjärrvärme, bränsle och drivmedel.
Finansiella tjänster.	Betalningar, tillgång till kontanter, centrala betalningssystemet, värdepappershandel.
Handel och industri.	Bygg- och entreprenadverksamhet, detaljhandel, tillverkningsindustri.
Hälsa- och sjukvård samt omsorg.	Akutsjukvård, läkemedels- och materieförsörjning, omsorg om barn, funktionshindrade och äldre, primärvård, psykiatri, socialtjänst, smittskydd för djur och människor.
Information och kommunikation.	Telefoni (mobil och fast), internet, radiokommunikation, distribution av post, produktion och distribution av dagstidningar, webbaserad information, sociala medier.
Kommunalteknisk försörjning.	Dricksvattenförsörjning, avloppshantering, renhållning, väghållning.
Livsmedel.	Primärproduktion, tillverkning, kontroll och distribution av livsmedel.
Offentlig förvaltning - ledningsfunktioner - stödfunktioner.	Lokal ledning, regional ledning, nationell ledning, begravningsverksamhet, diplomatisk och konsulär verksamhet.
Skydd och säkerhet.	Domstolsväsendet, åklagarverksamhet, militärt försvar, kriminalvård, kustbevakning, polis, räddningstjänst, alarmringstjänst, tullkontroll, gränsskydd och immigrationskontroll, bevaknings- och säkerhetsverksamhet.
Socialförsäkringar.	Allmänna pensionssystemet, sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen.
Transporter.	Flyg-, järnvägs-, sjö-, vägtransport, kollektivtrafik.

3.1.5. Kritisk infrastruktur

Kritisk infrastruktur definieras som fysisk struktur vars funktionalitet bidrar till att säkerställa upprätthållandet av viktiga samhällsfunktioner, exempelvis vägar, järnvägar och elnät²⁵.

²⁴ Handlingsplan för skydd av samhällsviktig verksamhet, MSB 597 – dec 2013.

²⁵ Ett fungerande samhälle i en föränderlig värld, MSB 266 – dec 2011.

HANDBOK

3.1.6. Risk- och sårbarhetsanalyser

Kommuner och myndigheter är enligt lag²⁶ skyldiga att genomföra risk- och sårbarhetsanalyser (RSA). Kommuner och landsting ska analysera vilka extraordinära händelser i fredstid som kan inträffa och hur dessa kan påverka den egna verksamheten. RSA ligger sedan till grund för en plan som beskriver hur man ska hantera uppkomna extraordinära händelser. Planen ska fastställas för varje ny mandatperiod. Varje myndighet ska minst varannat år analysera sitt ansvarsområde för att se om det finns hot och risker som negativt påverkar förmågan till verksamhet inom området.

Syftet med risk- och sårbarhetsanalyserarbetet är att öka medvetenheten om hot, risker och sårbarheter inom det egna verksamhetsområdet samt att skapa ett underlag för den egna planeringen. De kommunala analyserna är också en viktig källa för information till kommuninvånarna. Myndigheters och kommuners risk- och sårbarhetsanalyser sammantaget ger dessutom en lägesbild över de risker och sårbarheter som finns i samhället.

Analyserna ska vara ett beslutsunderlag för inriktningen av arbetet inom krisberedskapsområdet och används bl.a. för inriktningen av övningar, utbildning och medelstilldelning. Risk- och sårbarhetsanalyserna bidrar till att minska samhällets sårbarhet och ökar förmågan att hantera kriser och extraordinära händelser.

Genom att könsuppdelade data och information i risk- och sårbarhetsanalyserna skapas bästa möjliga beslutsunderlag. Även andra kategoriseringar än kön kan vara relevanta i analysen, till exempel etnicitet eller religiös tillhörighet.

Försvarsmakten deltar i arbetet med risk- och sårbarhetsanalyser på regional nivå med civila aktörer.

3.2. Lagar och förordningar under kriser och krig

De lagar och förordningar som ska tillämpas i vardagen gäller även i hela hotskalan från stora olyckor, extraordinära händelser och krig. Verksamheten inför och under krig och krigsliknande tillstånd regleras i *lagen (1992:1403) om totalförsvar och höjd beredskap*. I lagen beskrivs vad totalförsvaret består av samt regleringen av höjd beredskap. Riksdagen har även beslutat ett större antal lagar som syftar till att stärka landets totalförsvar under krig eller krigsfara och i andra med krig sammanhängande förhållanden. Dessa olika lagar benämns ofta ”fullmaktslagarna”. Dessa är redan utfärdade och i kraft men de är inte satta i tillämpning. Riksdagen har delegerat till regeringen att under i lagen givna förutsättningar besluta om tillämpningen av fullmaktslagarna. Regeringen får fatta beslut om författningarnas tillämpning om Sverige är i krigsfara. I övrigt varierar grunderna för regeringen att fatta beslut om författningarnas tillämpning, och varje författning måste studeras för sig.

För att hantera olyckor i samhället finns *lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO)* och *förordningen (2003:789) om skydd mot olyckor*. Dessa reglerar verksamheten inom kommunal och statlig räddningstjänst.

---

²⁶ Lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap och förordning (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap.

HANDBOK

Krishanteringen i Sverige regleras specifikt i två lagar²⁷, men det finns även relevanta avsnitt i andra lagar och förordningar t.ex. kommunallagen och instruktionen för länsstyrelserna²⁸ för hur kommuner och länsstyrelser ska agera i kriser och i krig.

För kommuner och landsting gäller *lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap* (LEH²⁹). Här regleras även verksamheten inför och i samband med höjd beredskap. Enligt lagen är kommuner och landsting skyldiga att förbereda sig och ha en plan för hur extraordinära händelser ska hanteras.

Den så kallade krisberedskapsförordningen - *förordningen (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap* reglerar verksamheten i samband med fredstida krissituationer och höjd beredskap för ett antal utpekade centrala myndigheter och landets länsstyrelser. Denna förordning styr myndigheternas arbete med förberedelser och krishantering. I bilagan till krisberedskapsförordningen finns också listat de myndigheter som ingår i de sex samverkansområdena.

I *förordning (2015:1053) om totalförsvaret och höjd beredskap* förstärks att varje myndighet i sin verksamhet ska beakta totalförsvarets krav. Där framgår också hur höjd beredskap tillkännages och vilka författningar som omedelbart tillämpas i sin helhet vid beredskapslarm.

3.2.1. Administrativ beredskap

Under höjd beredskap och i krigssituationer krävs att beslut kan fattas och verkställas snabbare inom den offentliga verksamheten. Beslutsprocesser måste förenklas och vissa beslutsbefogenheter måste centraliseras medan andra måste decentraliseras. Olika samhällsresurser måste kunna ianspråkta vilket även kräver hushållning och överväganden rörande om fördelning mellan olika aktörer och verksamheter i samhället. För att kunna genomföra detta måste det fredstida rätts- och regelsystem kunna förändras. Detta har i Sverige gjorts redan i fredstid genom särskild lagstiftning lagar för specifika situationer och krav på resurser när landet är i krig eller krigsfara. Denna lagstiftning kan sammanfattas i begreppet ”administrativ beredskap”.

Den administrativa beredskapen omfattar två delar:

- Organisationsberedskapen, som omfattar bestämmelser om myndigheters uppgifter och organisation i krig och krigsfara samt vilken planering som ska ske i fred för detta.
- Författningsberedskapen, som omfattar de lagar och förordningar som behövs för att planlägga och reglera samhällets omställning från fred till krig samt för att få samhället att fungera i laga former även under krig.

---

²⁷ Lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap och förordningen (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap.

²⁸ Förordningen (2007:825) med länsstyrelseinstruktion.

²⁹ Lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.

HANDBOK

De författningar som gäller samhällets krisberedskap och som ska kunna tillämpas i krig eller krigsfara finns samlade i författningshandboken ”Totalförsvarets författningshandbok”.³⁰

I kapitel 8 beskrivs mer ingående lagar och förordningar och dess betydelse för verksamheten.

3.3. Räddningstjänst

Räddningstjänst är ett område inom vilket en omfattande samverkan genomförs. Det finns olika typer av räddningstjänst. Ansvar för räddningstjänst kan antingen ligga hos en kommun eller hos en statlig myndighet. Fordras omfattande räddningsinsatser i kommunal räddningstjänst, får länsstyrelsen ta över ansvaret för räddningstjänsten i de kommuner som berörs av insatserna.

Det finns i lagen om skydd mot olyckor (LSO) fyra kriterier³¹ som ska uppfyllas för att en insats ska definieras som räddningstjänst:

- Behovet av ett snabbt ingripande
- Det hotade intressets vikt
- Kostnaderna för insatsen
- Omständigheterna i övrigt

En räddningsinsats leds av en *räddningsledare*. Beroende på typ av insats leder räddningsledaren insatsen antingen på plats, vilket är det vanligaste, eller från annan plats. Räddningsledaren har mandat att med stöd av lagen beordra personer mellan 18 och 65 år att delta i räddningsinsatser utifrån individens förmåga. Räddningsledaren beslutar när en räddningsinsats är avslutad. Detta beslut ska, enligt lagen om skydd mot olyckor, dokumenteras.

*Bild 3.1 Militär räddningshelikopter med ytbärgare
Foto: Anders Sjödén,
Försvarsmakten*

³⁰ Totalförsvarets författningshandbok, 2015/16. Ny version ges ut årligen.

³¹ 1kap. 2 § lagen (2003:778) om skydd mot olyckor.

3.3.1. Statlig räddningstjänst

Vad som är statlig räddningstjänst regleras i lagen (2003:778) om skydd mot olyckor. Vilken myndighet som har ansvaret för den statliga räddningstjänsten förtecknas i förordningen (2003:789) om skydd mot olyckor. Statlig räddningstjänst omfattar:

Typ av statlig räddningstjänst	Ansvar
Utsläpp av radioaktiva ämnen från kärnteknisk anläggning.	Länsstyrelsen.
Miljöräddning till sjöss.	Kustbevakningen.
Sjöräddning.	Sjöfartsverket.
Flygräddning.	Sjöfartsverket.
Fjällräddning.	Polismyndigheten.
Efterforskning av försvunna personer.	Polismyndigheten.

Försvarsmakten kan bli engagerad i alla typer av räddningstjänst.

Utsläpp av radioaktiva ämnen från kärnteknisk anläggning

I län där det finns kärnteknisk anläggning är länsstyrelsen ansvarig för att vidta de åtgärder som krävs för att skydda allmänheten vid utsläpp eller överhängande fara för utsläpp av radioaktiva ämnen³². Ansvaret omfattar även sanering efter ett utsläpp.

Länsstyrelsen utser lämplig räddningsledare. Länsstyrelsen är skyldig att genomföra en beredskapsplanering och för kärnkraftslänen (Hallands-, Kalmar- och Uppsala län) ska denna också omfatta alarmering, utrymning och utdelning av jodtabletter.³³

Miljöräddningstjänst till sjöss

Kustbevakningen är ansvarig för miljöräddningstjänst till sjöss inom svenskt sjöterritorium³⁴, ekonomisk zon samt Vätern, Vättern och Mälaren. I övriga sjöar och vatten ansvarar kommunal räddningstjänst. Kustbevakningen ansvarar för räddningstjänsten när olja eller andra skadliga ämnen kommit ut i vattnet eller när det föreligger en överhängande fara att detta kan ske. Inom Kustbevakningens Regionledning nordost respektive sydväst finns ledningscentraler som är bemannade dygnet runt. Chef för aktuell kustbevakningsregion³⁵ utser räddningsledare. En jourhavande räddningsledare finns i beredskap.

Räddningsledaren kan utse en skadeområdeschef, On Scene Commander (OSC), som under räddningsledaren samordnar och leder en insats inom ett avgränsat område.

³² Kärnteknisk anläggning är definierad i 2 § *lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet*.

³³ 4 kap. 21 § *förordning (2003:789) om skydd mot olyckor*.

³⁴ Sjöterritorium framgår av *lagen (1966:374) om Sveriges sjöterritorium*.

³⁵ KBV är organiserat i Region nordost (Nacka) och Region sydväst (Göteborg).

HANDBOK

Sjöräddning

Sjöfartsverket är ansvarig för sjöräddning. Det omfattar efterforskning och räddning av personer som hamnat i sjönöd inom svenskt sjöterritorium och ekonomisk zon samt även i Vänern, Vättern och Mälaren.

I övriga sjöar och vatten ansvarar den kommunala räddningstjänsten. Ansvaret omfattar även sjuktransporter från fartyg. Räddningsledare utses av Sjöfartsverket.

Ledning av sjöräddningsinsats sker från Sjö- och flygräddningscentralen - Joint Rescue Coordination Centre (JRCC) som finns i Göteborg. JRCC är bemannad dygnet runt enligt internationella krav för att omedelbart kunna ta emot larm, besluta om och leda sjö- och flygräddningsinsatser.

Flygräddning

Ansvarig för flygräddning är Sjöfartsverket. Sjöfartsverket ansvarar för efterforskning av luftfarkoster som saknas. Vid flyghaverier på svenskt territorialvatten och ekonomisk zon och i Vänern, Vättern och Mälaren svarar Sjöfartsverket för räddningstjänsten.

Om den saknade luftfarkosten hittas i fjällvärlden har fjällräddningen ansvar för räddningsinsatsen, se vidare under fjällräddning. Om luftfarkosten återfinns på övrig mark eller i övriga insjöar, vattendrag, kanaler och hamnar så har den kommunala räddningstjänsten ansvar för räddningsinsatsen, se kommunal räddningstjänst nedan.

Ledning av flygräddningsinsats sker från sjö- och flygräddningscentralen, JRCC. Räddningsledare utses av Sjöfartsverket. När flygande enheter deltar i eftersök utses en Aircraft Co-ordinator (ACO) som samordnar insatser med fokus på flygsäkerheten. Inom landet finns helikoptrar på fem olika platser (Umeå, Norrtälje, Visby, Göteborg, Ronneby) med 15 minuters beredskap för flyg- och sjöräddning. Vid händelser av större omfattning, så kallade Mass Rescue Operation (MRO), behöver ledningskapaciteten i JRCC förstärkas. Det kan ske i två steg. I denna förstärkning ingår även personal från Försvarsmakten.

Fjällräddning

Ansvaret för fjällräddning ligger vid Polismyndigheten. I polisregionerna Nord och Bergslagen (Dalarna, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län) finns fjällräddargrupper med insatsledare organiserade. I region Nord (Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län) finns specialutbildade alpin- och grotträddningsgrupper.

Polismyndigheten utser räddningsledare vid fjällräddningsinsats. Nationella operativa avdelningen har samordningsansvaret för fjällräddningen. Polisen har i samverkan med respektive kommunal räddningstjänst definierat var gränserna ska gå för ansvaret om det är statlig eller kommunal räddningstjänst.

Fjällräddning omfattar efterforskning och räddning om det kan befaras att det föreligger fara för någons liv eller allvarlig risk för någons hälsa. Det omfattar även att rädda den som råkat ut för en olycka, drabbats av en sjukdom och som snabbt behöver komma under vård.

Efterforskning av försvunna personer

Efterforskning av försvunna personer, bortsett från flyg- och sjöräddning, är polisens ansvar. Räddningsledare ur Polismyndigheten utses och på fältet leds verksamheten av en polisinsatschef och av personal som har särskild utbildning i polisens sökmetod, Managing Search Operation (MSO). MSO är en internationellt beprövad metod som innebär rutiner att leda och samordna sökresurser på ett systematiskt sätt där initiala åtgärder är av stor vikt.

3.3.2. Kommunal räddningstjänst

Kommuner har enligt LSO skyldighet att ansvara för räddningsinsatser som inte är statlig räddningstjänst inom kommunens område. Räddningstjänsten i en kommun kan i olika former vara samordnad med andra kommuner vilket är vanligt förekommande. Varje kommun ska ha en räddningschef. Räddningschefen, eller den han eller hon utser, är räddningsledare.

4. Krishanteringssystemet och dess aktörer

4.1. Ett nationellt krishanteringssystem

Det svenska krishanteringssystemet består av ett antal aktörer som medverkar i olika processer med syfte att förbättra samhällets krishanteringsförmåga och minska dess sårbarhet. Aktörerna i krishanteringssystemet har en ordinarie verksamhet som inte handlar om krisberedskap. Dock är inriktningen att hänsyn även måste tas till krisberedskapsaspekter av olika slag inom ramen för den ordinarie verksamheten.

Det nationella krishanteringssystemets aktörer, som finns på alla nivåer i samhället, kan beskrivas utifrån fem olika grupperingar.

4.1.1. Centrala myndigheter

Regeringen har i krisberedskapsförordningen³⁶ listat ett antal myndigheter på central nivå som kan betecknas som den första gruppen. En av dessa myndigheter är Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) som av regeringen fått en särskild roll i krisberedskapssystemet. MSB ska vara drivande i krisberedskapsfrågor och stödja samordningen i systemet.

4.1.2. Länsstyrelser

Den andra gruppen utgörs av de på regional nivå områdesansvariga, länsstyrelserna, som verkar för samordning av verksamhet inom sina respektive geografiska områden.

4.1.3. Kommuner

Inom den kommunala sektorn finns den tredje gruppen av aktörer; primärkommuner och landstingskommuner. Dessa har i den svenska förvaltningstraditionen ett uttalat självstyre med egna beslutande fullmäktigeförsamlingar. Kommunerna har även uppgifter som regleras i annan lagstiftning än den verksamhet som har anknytning till krisberedskap.

4.1.4. Näringslivet

Näringslivet omfattar en fjärde grupp av aktörer där såväl enskilda företag som branschorganisationer ingår. De har både intresse av och en viktig roll att spela i krisberedskapen genom uppbyggnaden och vidmakthållande av infrastruktur och samhällsviktig verksamhet.

---

³⁶ Förordningen (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap.

4.1.5. Övriga

I den femte grupperingen utgör aktörerna en mer heterogen samling. Det rör sig om sådana myndigheter som inte lyder under regeringen, till exempel Riksbanken vars roll är viktig för den finansiella säkerheten. Till denna grupp av övriga myndigheter räknas även Försvarsmakten som för närvarande har en stödjande roll i det fredstida krishanteringsystemet men som vid höjd beredskap får en ändrad roll och andra uppgifter.

Även de frivilliga försvarsorganisationerna räknas till denna kategori av aktörer.

Ansvar vid kriser i grundberedskap

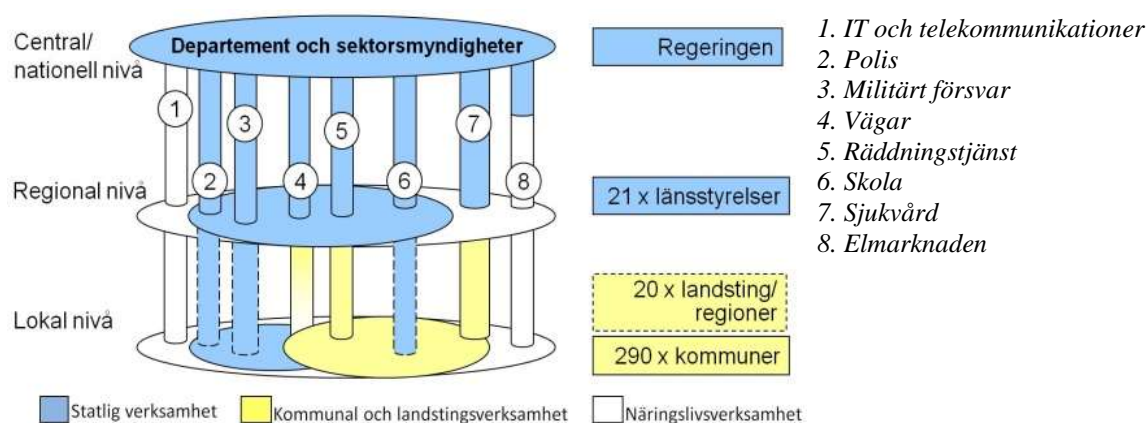

Bild 4.1 Bilden visar *exempel* på hur ansvar för olika områden är fördelat på de olika nivåerna. Den visar också att ansvaret för ett område kan förändras mellan nivåerna medan för en del områden är ansvaret detsamma oberoende av nivå

Illustration: Conny Ekdahl, Försvarsmakten

4.1.6. Processer i krishanteringsystemet

För att utveckla samhällets krishanteringsförmåga krävs viss verksamhet och ett antal processer som syftar till att förebygga, motverka och begränsa sårbarhet och risker.

Myndigheter och kommuner är skyldiga att genomföra risk- och sårbarhetsanalyser (RSA) avseende den egna verksamheten vilket är ett led i att minska sårbarheten och öka förmågan till krishantering. Dessa analyser ger också ett underlag för övergripande regionala analyser och även nationella vilka leder till fördjupade genomgångar, utvärderingar och uppföljningar av åtgärder och projekt för att minska sårbarheter och förbättra krishanteringsförmågan.

Särskilda medel till gemensamma satsningar för att öka förmågan att hantera kriser förmedlas av MSB i en årlig process. De aktörer som kan ansöka om medel ur det s.k. krisberedskapsanslaget (benämns 2:4-anslaget) är de som är utpekade i krisberedskapsförordningen. Även kommun och landsting kan få ersättning för viss verksamhet i enlighet med lagen om extraordinära händelser³⁷.

Det finns olika stödprocesser i form av information, övningar och utbildningar där MSB svarar för inriktning och finansiering. Nationellt finns också olika samverkansprocesser

³⁷ Lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.

HANDBOK

i vilka MSB, i rollen som krishanteringssystemets motor, på ett eller annat sätt ska vara drivande. Dessa processer kan handla om näringslivssamverkan, frågor som rör informationssäkerhet eller frågor om CBRNE (kemiska (C), biologiska (B), radiologiska (R), nukleära (N) och explosiva (E) ämnen) eller terrorism.

Ytterligare processer är interaktionen mellan aktörerna i krishanteringssystemet som behandlar informationsutbyte. Det kan handla om förebyggande åtgärder och verksamheter, om tänkbara operativa åtgärder eller om att dra lärdom och erfarenheter av inträffade händelser. Interaktionen syftar till att hitta och förbättra samverkans- och samarbetsformer i det fortsatta arbetet.

4.2. Ansvar och roller

Kunskap om ansvar och roller är en förutsättning för en god samverkan mellan olika aktörer. Myndigheter, kommuner och landsting har ett särskilt ansvar för samhällets säkerhet och skydd av viktiga samhällsfunktioner – det offentliga åtagandet. Vidare har även privata aktörer och den enskilde ett ansvar för att skydda sig och sin egendom.

Hur samhället ska hantera stora olyckor och extraordinära händelser regleras bland annat i lagen om skydd mot olyckor (LSO) lagen om extraordinära händelser (LEH) och krisberedskapsförordningen. Grundläggande i krishanteringssystemet är den utvidgade ansvarsprincipen, vilken innebär att den som har ansvar för en verksamhet i normala situationer har motsvarande ansvar under krissituationer men också ansvar att initiera och bedriva samverkan med andra aktörer.

4.2.1. Den enskilda individen

Enligt LSO har enskilda individer en skyldighet att varna och tillkalla hjälp i samband med olyckor. Innebörden i lagen är att den enskilde har det primära ansvaret för att förhindra olyckor och begränsa konsekvenserna av dessa. Den enskilde har även ett ansvar att hålla en beredskap för att initialt klara sina egna behov vid en kris som till exempel drabbar samhällsviktiga funktioner såsom dricksvatten, mat eller transporter.

4.2.2. Företag och organisationer

Även företag och organisationer har ett särskilt ansvar. I samband med olyckor och kriser finns dock inte något direkt utpekat ansvarstagande utöver att säkra sin egen verksamhet och egendom efter bästa förmåga. Ansvaret är med andra ord kopplat till den verksamhet aktören bedriver till exempel verksamhet med farliga ämnen.

4.3. Kommuner

Grunden för samhällets krisberedskap finns i kommunerna och ju bättre de är på att hantera en kris, desto bättre blir hela samhället på att klara kriser. Kommunernas centrala roll i krishanteringen baseras bland annat på principen om geografiskt områdesansvar och lagstiftningen.

HANDBOK

Kommunen ansvarar för att dess verksamhet i de delar som inte tål avbrott alltid kan upprätthållas. För att detta ska vara möjligt ska kommunen dels förebygga störningar i den egna verksamheten genom att minska sårbarheten i denna, dels förbereda sig för att kunna hantera en extraordinär händelse när den inträffar.

Kommunernas ansvarsområden regleras av kommunallagen³⁸ och flera speciallagar inom områdena:

- Socialtjänst.
- Vård och omsorg av äldre och funktionshindrade.
- Barnomsorg och förskoleverksamhet.
- Det offentliga skolväsendet för barn och ungdom.
- Plan- och byggfrågor.
- Hälsa- och miljöskydd.
- Renhållning och avfallshantering.
- Räddningstjänst.
- Vatten och avlopp.
- Krisberedskap.

Det kommunala ansvaret i samband med stora olyckor handlar om räddningstjänst i enlighet med LSO. Räddningsledarens möjlighet att anmoda en statlig myndighet eller en annan kommun att delta i en räddningsinsats med personal och egendom har stor praktisk betydelse. Skyldigheten föreligger dock endast om myndigheten eller kommunen har lämpliga resurser och ett deltagande inte allvarligt hindrar dess vanliga verksamhet. Bestämmelsen tillämpas exempelvis när räddningstjänsten i en kommun behöver förstärkning från en annan kommun eller från Försvarmakten i samband med en insats som kräver mycket resurser. Kommunens krisledningsnämnd har inte i samband med extraordinära händelser samma möjligheter som räddningsledaren i räddningstjänst att anmoda statliga myndigheter att bistå med resurser.

4.3.1. Krisledningsnämnd

Lagen om extraordinära händelser³⁹ föreskriver att alla kommuner (och lands-ting/regioner) ska ha en särskild krisledningsnämnd. Denna kan vara kommunstyrelsen själv eller kommunstyrelsens arbetsutskott. Vid en extraordinär händelse, kan verksamheten i kommunens nämnder och styrelser tas över av krisledningsnämnden som fattar beslut om det som är direkt kopplat till den händelsen. Kommunfullmäktige eller kommunstyrelsen avgör när krisledningsnämndens verksamhet ska upphöra. Syftet med nämnden är att skapa möjligheter till snabba politiska beslut vid en extraordinär händelse.

Under höjd beredskap är det dock kommunstyrelsen som ansvarar för den verksamhet kommunen ska bedriva i det civila försvaret.

---

³⁸ Kommunallagen (1991:900).

³⁹ 2 kap. 2 § lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.

HANDBOK

4.3.2. Kommunen samordnar

Inom kommunen finns många aktörer som är viktiga för krishantering: myndigheter, företag, frivilligorganisationer, trossamfund och föreningar. Det geografiska områdesansvaret innebär att kommunen ska verka för att dessa aktörer uppnår ett fungerande samarbete genom att bland annat bygga nätverk för att tillsammans kunna hantera krisen. Vidare ska kommunen samordna informationen om händelser till allmänheten och media.

Helhetssyn - samordning

Bild 4.2 "Allt som händer – det händer i en kommun". När en kris inträffar, oberoende av dess orsak, har kommunen att verka för samordning av insatserna utifrån en helhetssyn för att begränsa krisens konsekvenser oberoende av nivå

Illustration: Kurt Lindberg, länsstyrelsen i Jönköpings län

4.4. Landsting och regioner

Landets 21 landsting och regioner har främst ansvar för hälso- och sjukvård, smittskydd och kollektivtrafik, men även regional utveckling och kultur. För att överta frågor som rör utvecklingen i samhället har flera landsting utvecklats till regioner. Landstingen och kommunerna ansvarar tillsammans för länets kollektivtrafik. De flesta län har därför valt att bilda ett gemensamt länstrafikbolag som driver trafiken.

4.4.1. Kris- och katastrofmedicinsk beredskap

Landstingen styrs bland annat av "Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om fredstida katastrofmedicinsk beredskap och planläggning inför höjd beredskap (SOSFS 2005:13)".

Föreskrifterna beskriver övergripande vad den katastrofmedicinska beredskapsplanen ska innehålla. Dessa föreskrifter ska tillämpas enligt 7 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

HANDBOK

Landstingets krishanteringsplaner ska baseras på risk- och sårbarhetsanalyser. Med utgångspunkt från dessa analyser ska landstinget göra en bedömning av vilka resurser som är nödvändiga för att upprätthålla en katastrofmedicinsk beredskap.

Varje landsting ska upprätta en kris- och katastrofmedicinsk beredskap för att kunna hantera en ”allvarlig händelse” (en händelse som är så omfattande eller allvarlig att landstingets resurser måste organiseras, ledas och användas på särskilt sätt). Många landsting/regioner har tre beredskapsnivåer; stabsläge, förstärkningsläge och katastrofläge.⁴⁰

Allvarlig händelse används som ett samlingsbegrepp inom hälso- och sjukvård, hälso- skydd, smittskydd och socialtjänst för olika typer av händelser inklusive risk för eller hot om sådana. Som exempel på allvarliga händelser kan nämnas transportolyckor, explosioner, bränder, utbrott av allvarlig smitta, spridning av farliga ämnen, infrastruktur- störning och psykosocial påverkan på samhället som en följd av traumatiska händelser. Allvarliga händelser kan i vissa fall få konsekvenser som innebär att lag (2006:544) om kommuner och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap kan behöva tillämpas.

4.4.2. Tjänsteman i beredskap

I varje landsting/region finns det ständigt personal i beredskap för att kunna ta emot larm vid allvarlig händelse. Denna funktion benämns ”tjänsteman i beredskap” (TiB) vilken kan jämföras med Forsvarsmaktens vakthavande befäl (VB). Vid larm har TiB befogenheter att initialt utöva särskild sjukvårdsledning på regional nivå.

4.4.3. Krisledningsnämnd

För landsting gäller samma bestämmelser som för kommuner avseende krislednings- nämnd.

4.4.4. Smittskydd

Landstingets smittskyddsläkare leder smittskyddet (att skydda befolkningen mot spridning av smittsamma sjukdomar) i sitt landsting. Denne ska följa smittskyddsläget i sitt geografiska område och lämna vårdenheter och allmänheten råd och anvisningar i smittskyddsfrågor. Smittskyddsläkaren kan vid behov samverka med kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder. I varje landsting finns det en smittskydds-enhet (SME) som leds av en eller flera smittskyddsläkare.

---

⁴⁰ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om fredstida katastrofmedicinsk beredskap och plan- läggning inför höjd beredskap (SOSFS 2005:13). Se även www.socialstyrelsen.se, termbank.

4.5. Länsstyrelser

På regional nivå är det länsstyrelsen som har samordningsansvaret vid kriser och är även den högsta civila totalförsvarsmyndigheten i länet. Länsstyrelsen ska verka för samordning och gemensam inriktning av de åtgärder som behöver vidtas avseende krisberedskapen i länet och åtgärder vid höjd beredskap.

Länsstyrelserna stödjer samordningen mellan kommunerna i länet. Inom ramen för sitt geografiska områdesansvar ska länsstyrelsen vara en sammanhållande funktion mellan lokala aktörer som t.ex. kommuner, landsting, näringslivet, andra län och den nationella nivån.

Kommunernas verksamhet utgör grunden för hanteringen av kriser, men i vissa situationer räcker inte den enskilda kommunens resurser till. Under en kris ska länsstyrelsen verka för samordning av verksamheterna mellan berörda kommuner, landsting och myndigheter, samt företag och organisationer, så att samhällets resurser utnyttjas på bästa sätt.

Länsstyrelsen följer upp förmågan att hantera kriser. I det förebyggande arbetet – att planera och förbereda en effektiv krishantering – ger länsstyrelsen stöd åt kommunerna. Planering, regionala risk- och sårbarhetsanalyser samt utbildningar och övningar är viktiga delar av den förebyggande verksamheten.

4.5.1. Länsstyrelsens roll och uppgifter

- Är geografiskt områdesansvarig myndighet.
- Har tjänsteman i beredskap.
- Har förmåga att vid en kris omgående kunna upprätta ledningsfunktion.
- Ansvarar för att en samlad, regional lägesbild sammanställs vid krissituationer.
- Rapporterar vid behov den regionala lägesbilden till regeringen och andra berörda.
- Har ett regionalt råd för skydd mot olyckor och krisberedskap.
- Har att efter regeringsbeslut prioritera och fördela statliga resurser.

Länsstyrelserna har det geografiska områdesansvaret inom länet, vilket innebär att länsstyrelsen ska se till att samverkan mellan myndigheter, kommuner och andra aktörer inom länet genomförs före, under och efter en kris. Vidare ska länsstyrelsen i samband med kriser verka för att verksamheter i krishanteringen samordnas liksom information till allmänhet och media.

Länsstyrelsen har ansvar för räddningstjänsten vid radioaktiva utsläpp från en kärnteknisk anläggning och utser då räddningsledare. Saneringen efter ett utsläpp är också Länsstyrelsens ansvar. I alla län ska det finnas en förberedd organisation i beredskap med en räddningsledare.

Berör en räddningsinsats mer än en kommuns område, får länsstyrelsen enligt LSO bestämma vem som ska leda insatsen, om inte räddningsledarna från de berörda kommunerna själva har bestämt det. I fråga om omfattande räddningsinsatser får regeringen föreskriva att en länsstyrelse får ta över räddningstjänsten i de kommuner som berörs av insatserna.

4.5.2. Tjänsteman i beredskap

Funktionen tjänsteman i beredskap (TiB) finns inrättad vid samtliga länsstyrelser. TiB är larmmottagare och utgör en första kontaktpunkt vid länsstyrelsen.

TiB har uppgiften att initiera och samordna det inledande arbetet för att upptäcka, verifiera, larma och informera vid allvarliga kriser som berör länet.

4.5.3. Höjd beredskap

Som länets högsta civila totalförsvarsmyndighet ska länsstyrelsen verka för att största möjliga försvarseffekt uppnås. Detta innebär bland annat att länsstyrelsen ska samordna de civila försvarsåtgärderna och i samråd med Försvarmakten verka för att det civila och det militära försvaret samordnas på regional nivå. Vidare ska länsstyrelsen verka för att länets tillgångar fördelas och utnyttjas så att försvarsansträngningarna främjas.

4.6. Andra aktörer med regional verksamhet

På regional nivå finns ett antal aktörer i krishanteringssystemet, förutom länsstyrelser, landsting och kommuner, som kan sättas in i de olika kategorierna av aktörer som redovisas i 4.1. Nedan följer en beskrivning av ett antal myndigheter inom krisberedskapsystemet. För mer information om de enskilda myndigheterna hänvisas till deras respektive hemsidor.

4.6.1. Polismyndigheten

Rikspolisstyrelsen och de tidigare 21 länspolismyndigheterna ombildades till en sammanhållen myndighet, Polismyndigheten, den 1 januari 2015. Polismyndigheten indelas i sju polisregioner som har helhetsansvar för polisverksamheten inom respektive region, bland annat utredningsverksamhet, brottsförebyggande verksamhet och service. Polismyndigheten omstrukturerar efterhand sin verksamhet enligt den nya organisationen, bland annat genom att övergå från en kommunikationscentral i varje län till en ledningscentral i varje region.

De sju polisregionerna är (regionens huvudort inom parentes): Nord (Umeå), Mitt (Uppsala), Bergslagen (Örebro), Stockholm (Stockholm), Öst (Linköping), Väst (Göteborg) och Syd (Malmö). Varje region leds av en regionpolischef med regionledningscentral. I regionen ingår ett antal polisområden och lokalpolisområden.

I regionerna finns ett vakthavande befäl (VB) i tjänst dygnet runt. Vakthavande befäl fattar beslut om insatser till dess polischefen är underrättad. Hanteringen av en extraordinär, eller särskild, händelse stannar i de allra flesta fall i regionen.

På nationell nivå leds operativ verksamhet av Nationella operativa avdelningen, där bland annat kommunikationscentralen ingår. Exempel på nationella resurser är nationella insatsstyrkan och polisflyget. Nationellt forensiskt centrum genomför den verksamhet som Statens kriminaltekniska laboratorium genomförde tidigare.

HANDBOK

4.6.2. Säkerhetspolisen

Säkerhetspolisen (SÄPO) blev egen myndighet 1 januari 2015 när också Polismyndigheten bildades. Tidigare ingick Säkerhetspolisen som en del i Rikspolisstyrelsen.

Säkerhetspolisen har ett nationellt uppdrag. Myndigheten bedriver verksamhet på flera geografiska platser, dels från huvudkontoret i Stockholm, dels vid de regionala kontoren i Umeå, Uppsala, Örebro, Norrköping, Göteborg och Malmö.

De regionala kontorens huvuduppgifter är framförallt underrättelseinhämtning och säkerhetsskyddsupplysning. De är ett stöd till myndighetens operativa verksamhet och bidrar utifrån sitt regionala perspektiv.

4.6.3. Trafikverket

Trafikverket omfattar verksamhet som tidigare fanns vid bland annat Banverket, Vägverket, Rikstrafiken och Rederinämnden samt den långsiktiga planeringen vid Sjöfartsverket och Transportstyrelsen. Myndigheten är indelad i sex regioner med huvudkontoret i Borlänge och regionkontor i Luleå, Gävle, Stockholm, Eskilstuna, Göteborg och Kristianstad.

Trafikverket ansvarar för långsiktig planering av transportsystemet för vägtrafik, järnvägstrafik, sjöfart och luftfart samt för byggande, drift och underhåll av de statliga vägarna och järnvägarna.

4.6.4. Kustbevakningen

Kustbevakningen (KBV) är en civil statlig myndighet som ansvarar för havsövervakning och räddningstjänst till sjöss. Inom dessa områden ska myndigheten förebygga, motstå och hantera krissituationer. Kustbevakningen samordnar och förmedlar också civil sjöinformation till andra myndigheter. Myndigheten har sitt huvudkontor i Karlskrona och är indelad i två regioner, region nordost och region sydväst. Det finns 26 kustbevakningsstationer och en flygkuststation på Skavsta flygplats i Nyköping.

4.6.5. Tullverket

Tullverket (TV) har ingen egentlig regional indelning men viss verksamhet, som brottsbekämpning, har geografiskt ansvar och respektive områdesansvarig finns i Stockholm, Göteborg och Malmö. Utöver detta finns ett antal tullstationer och klareringskontor längs våra gränser.

4.6.6. Sjöfartsverket

Sjöfartsverket (SjöV) har sitt huvudkontor i Norrköping och verksamheten är organiserad i sex affärsområden. Affärsområde Lotsning ansvarar för lotsningstjänster och lotsplanering. Geografiskt är affärsområdet indelat i nio lotsområden: Luleå, Gävle, Stockholm, Södertälje, Kalmar, Malmö, Göteborg, Marstrand och Vänern/Kanalen.

HANDBOK

Myndigheten ansvarar för sjö- och flygräddningsverksamhet. Sjö- och flygräddningscentralen finns i Göteborg. Helikopterverksamheten bedrivs från fem baser; Umeå, Norrtälje, Visby, Göteborg och Ronneby. På dessa baser upprätthålls 15 minuters SAR-beredskap (search and rescue) dygnet runt, året runt.

4.6.7. Lantmäteriet

Lantmäteriet ansvarar för geografisk information och fastighetsindelning. Myndigheten finns representerat i alla län och har ca 2000 anställda på ett 70-tal orter i Sverige.

4.6.8. Livsmedelsverket

Livsmedelsverket arbetar aktivt för säkra livsmedel, redlighet (det vill säga ärlighet) i livsmedelshanteringen och bra matvanor. En viktig uppgift är att ansvara för att samordna dricksvattenfrågor nationellt. Myndighetens huvudkontor finns i Uppsala, men myndigheten finns även representerad regionalt.

4.6.9. Statens meteorologiska och hydrologiska institut

Myndigheten har sitt huvudkontor i Norrköping med kontor i Sundsvall, Upplands Väsby, Göteborg och Malmö. SMHI är ett expertorgan inom meteorologi, hydrologi, oceanografi och klimatologi. Myndigheten samverkar nära med Försvarsmakten med väl utvecklade rutiner för att ömsesidigt både dela information och lämna stöd.

4.6.10. Elsamverkan

Elnätsföretagen i Sverige har bildat en organisation för elsamverkan, som är indelad i sju elsamverkansområden. Affärsverket Svenska Kraftnät medverkar i denna organisation. Svenska Kraftnät kan förmedla resurser som reparationspersonal, reservmateriel, kommunikationsutrustningar med mera. Sådan utrustning finns lagrad i beredskapsförråd. Försvarsmaktens resurser kan också utnyttjas inom elförsörjningen bland annat genom att Svenska Kraftnät har ett avtal med Försvarsmakten som gäller stöd vid störningar på elsystemet i fredstid. Hjälpbehovet samordnas då av Svenska Kraftnät.

4.6.11. Svenska kyrkan och övriga trossamfund

Svenska kyrkan bedriver en rikstäckande verksamhet och omfattar 13 stift. Organisation för samverkan finns på samhällets alla ledningsnivåer. Stor erfarenhet finns om människors behov av själavård och diakonal omsorg vid inträffade svåra händelser och kriser. Erfarenheten ställs till samhällets och människornas tjänst.

Svenska kyrkans församlingar ansvarar för begravningsverksamheten i såväl fred som vid höjd beredskap och i krig. Undantag är där kommunen har tagit på sig detta ansvar. En särskild beredskapsplanläggning ska enligt begravningslagen vidtas för verksamheten under höjd beredskap.

HANDBOK

Nämnden för statligt stöd till trossamfund, SST, som förmedlar statsbidrag till trossamfund utanför svenska kyrkan, har ett statligt uppdrag att verka för samordning av trossamfundens insatser i krisberedskapen. I den rollen ingår att finna samarbetsformer mellan trossamfunden och krisberedskapsarbetet på kommunal och regional nivå. Det görs tillsammans med trossamfunden och i samverkan med MSB, kommuner, landsting och länsstyrelser.⁴¹

På nationell nivå finns MSB samrådsgrupp med trossamfunden, i vilken MSB och SST svarar för regelbundna kontakter med trossamfunden i Sverige avseende frågor som gäller krisberedskap, trygghet och säkerhet.

4.6.12. Näringslivet

Svenskt Näringsliv är företagets företrädare i Sverige och företräder närmare 60 000 små, medelstora och stora företag. Dessa är organiserade i 49 bransch- och arbetsgivarförbund. Förbunden utgör föreningen Svenskt Näringslivs medlemmar. Regionalt företärs Svenska Näringsliv av 21 kontor runt om i Sverige.

4.6.13. SOS Alarm Sverige AB

SOS Alarm Sverige AB (SOS AB) ägs till 50 procent av staten och till 50 procent av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). SOS AB huvuduppgift är att på uppdrag av staten ansvara för nödnumret 112 och förmedla hjälp. Bolaget driver SOS-centraler över hela landet. SOS AB har som regel alltid en väsentlig roll att fylla vid större händelser och kriser i samhället. Arbetet inom krisberedskapen är att ge stöd till myndigheter och organisationer. SOS AB har inget eget ansvarsområde utan får sin roll i enlighet med avtal och överenskommelser. Sådana avtal tecknas med kommuner, landsting och statliga myndigheter på regional och central nivå. SOS AB förmedlar kontakt till myndigheters TiB.

Följande tjänster tillhandahålls:

- Inkallning av krisledningsgrupper.
- Information och alarmering av TiB (Tjänsteman i beredskap).
- Stöd i kommunikation till krisledningsgrupper.

SOS Alarm har regeringens uppdrag att tillhandahålla ett särskilt informationsnummer för att komplettera och avlasta nödnumret 112. Detta nummer är 113 13. Bakgrunden är att det vid olyckor och kriser ofta uppstår stark belastning på nödnumret på grund av ett ökande behov av information till och från allmänheten.

Allmänhetens informationsnummer vid kris: 113 13

---

⁴¹ Att arbeta med trossamfund i vardag och kris –Handledning för kommuner, landsting och länsstyrelser om att samarbeta med trossamfund, Nämnden för statligt stöd till trossamfund, 2014, Bromma, sid. 13.

4.7. Aktörer med nationell verksamhet

Myndigheterna under regeringen ska genom sin verksamhet minska sårbarheten i samhället och utveckla en god förmåga att hantera sina uppgifter under såväl fredstida kris-situationer som höjd beredskap. Regeringen har i krisberedskapsförordningen⁴² pekat ut ett antal myndigheter som har ett särskilt ansvar för att planera och vidta förberedelser för att skapa förmåga att hantera en kris samt för att förebygga sårbarheter och motstå hot och risker i samhället liksom att genomföra förberedelser för höjd beredskap.

De centrala myndigheter som har en roll i krishanteringssystemet har i regel en TiB, tjänsteman i beredskap (vid vissa myndigheter benämns det vakthavande befäl).

4.7.1. Samverkansområden

Syftet med samverkansområdena är att främja en helhetssyn i planeringen för både krisberedskap och höjd beredskap. Regeringen har fastställt sex samverkansområden (SO) och vilka myndigheter som ingår i respektive samverkansområde. Dessa förtecknas i bilaga till krisberedskapsförordningen. MSB får vid behov besluta att även andra myndigheter och aktörer ska ingå i eller stödja arbetet i samverkansområdena. Samverkansområdena är inte någon myndighet eller självständig organisation.

Samverkansområdena och de myndigheter som enligt krisberedskapsförordningen ingår i respektive samverkansområde är:

Teknisk infrastruktur (SOTI)	Ekonomisk säkerhet (SOES)	Transporter (SOTP)
Affärsverket Svenska Kraftnät	Finansinspektionen	Sjöfartsverket
Elsäkerhetsverket	Försäkringskassan	Energimyndigheten
Livsmedelsverket	Pensionsmyndigheten	Luffartsverket
Myndigheten för samhälls-skydd och beredskap	Riksgäldskontoret	Trafikverket
Post- och telestyrelsen	Skatteverket	Transportstyrelsen
Energimyndigheten		

⁴² Förordning (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap.

HANDBOK

Geografiskt områdesansvar (SOGO)	Farliga ämnen (SOFÄ)	Skydd, undsättning och vård (SOSUV)
Länsstyrelserna	Kustbevakningen	Kustbevakningen
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	Livsmedelsverket	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	Polismyndigheten
	Polismyndigheten	Sjöfartsverket
	Smittskyddsinstitutet	Socialstyrelsen
	Socialstyrelsen	Transportstyrelsen
	Statens jordbruksverk	Tullverket
	Statens veterinärmedicinska anstalt	
	Strålsäkerhetsmyndigheten	
	Tullverket	

Försvarmakten är inte utpekad i krisberedskapsförordningens bilaga att ingå i något av samverkansområdena men deltar som adjungerad i samtliga. Totalförsvarets skyddscentrum representerar Försvarmakten i SOFÄ medan Högkvarteret representerar Försvarmakten i övriga samverkansområden.

4.8. Regeringen

Regeringen har det övergripande ansvaret för medborgarnas säkerhet och trygghet och att det finns en god krisberedskap i det svenska samhället. Regeringen har det geografiska områdesansvaret på nationell nivå. Regeringens ansvar för krishantering gäller i första hand strategiska frågor medan man delegerat ansvaret för ledning och samordning i krishanteringsarbetet till sina myndigheter.

Inom Regeringskansliet, liksom i övriga delar av samhället, ligger ansvarsprincipen till grund för arbetet vid kriser. Det innebär att det departement som ansvarar för en viss sakfråga under normala förhållanden hanterar den även vid en kris. Varje departement ska ha en krishanteringsplan och det ska finnas en utsedd och övad krisledningsgrupp. Departementen ska ha hög tillgänglighet och därför ha en tjänsteman i beredskap.

Regeringskansliet stödjer regeringen i krishanteringsarbetet. Kansliet för krishantering i statsrådsberedningen utvecklar och samordnar regeringskansliets krishantering och ger stöd till departementen. Här sker en kontinuerlig omvärldsbevakning dygnet runt. Vid kriser ansvarar kansliet bland annat för att larma resten av regeringskansliet och ta fram en samlad lägesbild. Kansliet för krishantering har ingen extern operativ roll.

4.9. Nationella förstärkningsresurser

Kommuner och landsting har att utifrån sina risk- och sårbarhetsanalyser planera för tillgång till förstärkningsresurser. I första hand ska behoven tillgodoses genom omdisponering i den egna verksamheten och samverkan med närliggande kommuner respektive landsting. Näringslivet är en viktig resurs i samband med krissituationer.

Statliga myndigheter ska, enligt krisberedskapsförordningen⁴³, utveckla en god förmåga att hantera sina uppgifter under fredstida krissituationer och höjd beredskap. Detta innebär att det inom myndigheterna, eller i deras närstående verksamheter, finns kompetenser, förmågor och materiel som kan användas i samband med stora olyckor och extraordinära händelser. En del av dessa resurser är rester från det som fanns tillgängligt i det tidigare totalförsvaret.

I samband med naturhändelser används i regel det lokala näringslivets resurser för att hantera konsekvenserna av dessa händelser. Det lokala näringslivets resurser är en naturlig del i krishantering.

I vissa branscher kan det finnas kvalificerade resurser som i samband med stora olyckor och extraordinära händelser kan ge ett avgörande bidrag till att minska konsekvenserna av händelsen. Staten måste i dessa situationer överväga möjligheten att genom avtal säkerställa att resursen ständigt finns tillgänglig eller att själv investera i motsvarande resurs.

I en del verksamheter, t.ex. elförsörjning, finns en väl utbyggd privatoffentlig samverkan och ett utvecklat samarbete inom branschen där resursdelning utnyttjas. Inom elbranschen har företagen i organisationen Svensk energi en viktig roll att fylla. De resurser som krävs för att uppfylla kraven i elberedskapslagen⁴⁴ kan även användas i samband med elreparationer vid stormar och andra extraordinära händelser.

4.9.1. Frivilliga

Det frivilliga engagemanget från olika organisationer varierar i samhällets krisberedskap. Frivilliga kan vara ett komplement och ett stöd till kommunerna i deras verksamhet och i samband med extraordinära händelser. Som förstärkningsresurs i specifika befattningar kan frivilliga göra en bra insats om de har rätt utbildning för uppgiften. Konceptet med FRG, frivilliga resursgrupper, är en strukturerad form av samarbete mellan en kommun och frivilliga. Gruppen ska bestå av frivilligkompetenser som kommunen har ett konkret behov av i sitt krishanteringsarbete.

Statliga myndigheter har i många fall tagit vara på det frivilliga engagemanget och utvecklat processer för samverkan med frivilliga försvarsorganisationer. Affärsverket Svenska Kraftnät (SvK) har till exempel fått ett antal bandvagnar av Försvarsmakten som man rustat. Dessa bandvagnar bemannas till största delen av förare utbildade inom frivilligorganisationer.

---

⁴³ Förordning (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap.

⁴⁴ Elberedskapslag (1997:288).

Exempel på andra organisationer är Röda korset, Civilförsvarsförbundet och Missing people.

4.9.2. Frivilliga försvarsorganisationer

De frivilliga försvarsorganisationerna är för närvarande 18 till antalet. De får utbildningsuppdrag av Försvarsmakten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Försvarsmaktens behov ligger främst inom hemvärnsförbanden. På den civila sidan omfattar uppdragen uppgifter till stöd åt kommunerna i frivilliga resursgrupper (FRG) och till myndigheter i olika verksamheter kopplade till transporter, samband, information, kriskommunikation och CBRNE. Se mer om frivilligorganisationer i bilaga 8.

4.10. Utbildning och övning

I Militärstrategisk doktrin från 2016 sägs⁴⁵: ”Förståelsen av sakfrågor och händelser beror på vår förförståelse, dvs. en struktur som är historiskt grundad kopplat till en förväntan om framtiden. /../ Genom utbildning, övning och träning uppnås duglighet och förståelse. Därmed nås en bättre förförståelse för att hantera nya och oväntade utmaningar.”

För att resultatet av krisberedskap och krishantering ska bli effektiv och till nytta för de inblandade och samhället krävs utbildning och övning. MSB och andra myndigheter genomför utbildningar inom krisberedskap och krishantering. Kurserna genomförs dels centralt men även på MSB och beredskapsutbildningsanläggningar i Revingehed och på Sandö. En del övningar är lämpliga även för Försvarsmaktens personal.

Även länsstyrelser genomför utbildning och övning, ofta i samverkan med andra regionala aktörer som kommuner, landsting och polis. Ett exempel är de regionala samverkanskurserna (RSK). De kan variera i sitt innehåll men ger en bild av hur krishantering är organiserad och fungerar i det aktuella länet. Här träffar man som regel representanter från andra myndigheter och utvecklar kontaktnätverket för kommande verksamheter.

Vikten av att återkommande genomföra övningar på och mellan olika nivåer kan inte nog understrykas för att en effektiv krisberedskap och krishantering ska kunna upprätthållas.

Försvarshögskolan (FHS) genomför på uppdrag av MSB kursen *Högre kurs i Samhällets krisberedskap* som riktar sig till personer vid myndigheter och andra aktörer med roller inom krishantering.

⁴⁵ Militärstrategisk doktrin för Sveriges militära försvar 2016, sid 27-28

HANDBOK

För att tillämpa kunskapen genomför olika myndigheter övningsverksamhet. Det kan vara i seminarieform, som stabsövningar eller i form av övningar ute på fältet med personal och utrustning.

Övningar bedrivs på alla nivåer. För samverkanspersonen är det viktigt att följa upp övningsplaneringen hos de civila myndigheterna för att finna tillfällen då det kan vara lämpligt för Försvarsmakten att delta. Även att följa övningar som observatör kan vara värdefullt för att överföra erfarenheter till andra verksamheter. Grunden för Försvarsmaktens deltagande i civila övningar är att de regleras, som all annan fredstida verksamhet, antingen i 15 § *förordning (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet* eller i 3 § *förordning (2006:344) om Försvarsmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning*.

Avseende Försvarsmaktens övningsverksamhet bör man sträva efter att få med olika typer av samverkansmoment i övningarna. Militärregionstaberna har en viktig roll för att lyfta fram och driva detta. Samverkanspersonerna kan genom sina nätverk utgöra en länk för att få med civila representanter i övningarna så att man övar med verkliga myndighetsrepresentanter istället för militära rollspelare.

MSB genomför samverkansövningar (SAMÖ) med varierande teman, till exempel terroristattentat, ekonomisk kris, kärnkraftsolycka eller naturhändelse. Utöver dessa genomför sektorsmyndigheterna olika typer av övningar.

5. Försvarsmakten

5.1. Uppgifter och verksamhet

Försvarsmakten ska upprätthålla och utveckla ett militärt försvar. Grunden för detta ska vara väpnad strid. Försvarsmaktens uppgifter är angivna i 1 § och 2 § *förordning (2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten*. Uppgifterna utvecklades i Försvarsbeslutet 2015⁴⁶ till detta:

Försvarsmakten ska enskilt och tillsammans med andra myndigheter, länder och organisationer:

- upprätthålla tillgänglighet i fred samt beredskap för intagande av höjd beredskap för att kunna förebygga och hantera konflikter och krig, skydda Sveriges handlingsfrihet inför politisk, militär eller annan påtryckning och, om det krävs, försvara Sverige mot incidenter och väpnat angrepp,
- främja vår säkerhet genom deltagande i operationer på vårt eget territorium, i närområdet och utanför närområdet,
- upptäcka och avvisa kränkningar av det svenska territoriet och i enlighet med internationell rätt värna suveräna rättigheter och nationella intressen i områden utanför detta och
- med befintlig förmåga och resurser bistå det övriga samhället och andra myndigheter vid behov.

Försvarsmakten ska inte utan särskilda beslut upprätthålla beredskap eller särskild förmåga för att stödja samhället, utan stödet bygger på att det lämnas med befintlig förmåga och befintliga resurser. Stöduppdrag får inte vara dimensionerande eller innebära skapandet av nya verksamheter inom Försvarsmakten.

5.1.1. Militärstrategisk doktrin

Den militärstrategiska doktrinen⁴⁷ syftar bland annat till att inrikta Försvarsmaktens verksamhet och att beskriva hur det militära försvaret används av statsmakterna för att uppnå de säkerhetspolitiska målsättningarna.

Av det militärstrategiska konceptet framgår bland annat att det militära försvaret tillsammans med övriga totalförsvaret först och främst ska utgöra en tröskel för den som vill angripa eller utöva påtryckningar på Sverige. Detta ska åstadkommas genom trovärdighet i krigföringsförmågan och vidare förstärkas genom tillgänglighet av dugliga krigsförband och vårt nära samarbete tillsammans med andra myndigheter, företag, stater och organisationer. Målet är att tydliggöra att angrepp på Sverige medför orimliga kostnader för en angripare och därmed verka krigsavhållande.⁴⁸

⁴⁶ 2014/15:109, Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020, sid 53.

⁴⁷ Försvarsmakten. 2016. *Militärstrategisk doktrin för Sveriges militära försvar*. FM2016-7616

⁴⁸ Militärstrategisk doktrin för Sveriges militära försvar 2016, sid 6

5.2. Organisation

Försvarsmakten består av krigsförbanden och övriga delar. Krigsförbanden är till sina huvuddelar fastställda av regeringen i den försvarspolitiska inriktningen. Övriga delar utgörs bland annat av skolor och centra.⁴⁹

Krigsförbanden finns i vardagen huvudsakligen vid de olika organisationsenheterna där produktionsverksamheten pågår. De leds då genom produktionsledningen (PROD) i Högkvarteret. När förband löser territoriella uppgifter nationellt eller är under insats utomlands leds de genom Högkvarterets insatsledning (INSATS).

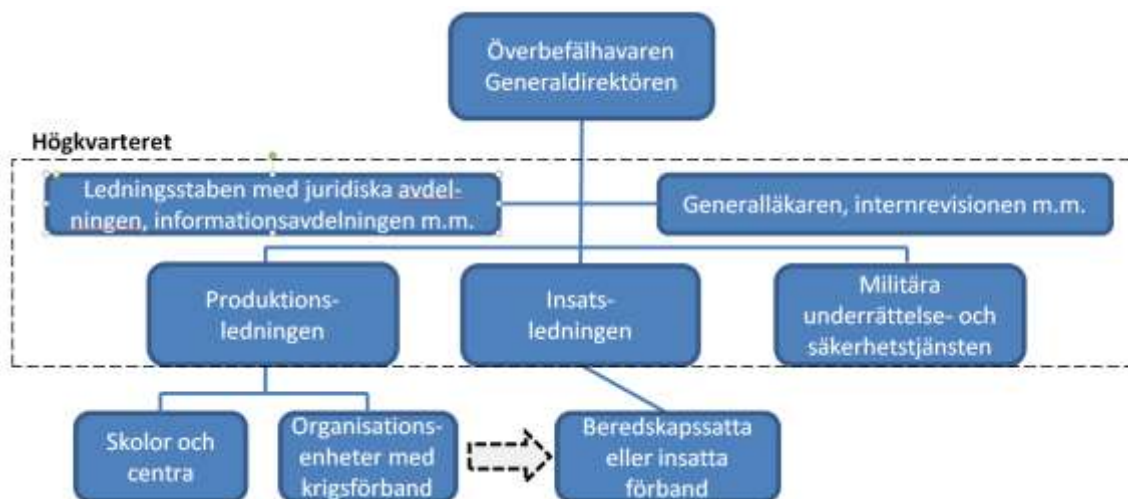

Bild 5.1 Ledning av Försvarsmaktens krigsförband och organisationsenheter
Illustration: Försvarsmakten

Alla delar av Försvarsmaktens organisation, och all personal som har uppgifter vid höjd beredskap, krigsorganiserar och krigsplaceras.

Stridskrafterna delas in i armé-, marin-, flygvapen-, special-, hemvärns- och försvarsmaktsgemensamma förband. Utöver krigsförbanden finns det en förbandsreserv och en personalreserv.

5.2.1. Militärregion med stab

Huvudsyftet med militärregionstaberna är att öka Försvarsmaktens förmåga att leda markterritoriell verksamhet, inklusive ledning av underställda förband och samverkan med övriga samhället, för att skapa förutsättningar för:

- Regional försvarsplanering
- Stöd till samhällets krisberedskap.

Regional försvarsplanering innebär samverkan med regionala myndigheter, kommuner och näringsliv i syfte att samordna samhällets stöd till Försvarsmakten.

⁴⁹ Prop Sveriges försvar 2016-2020, sid 67

HANDBOK

Samhällets krisberedskap har att hantera ett brett spektrum av kriser och extraordinära händelser. Försvarsmakten är i detta sammanhang en viktig aktör för att lämna stöd åt den civila myndighet som hanterar situationen.

Från ledningssynpunkt är syftet med militärregionstaberna att komma närmare den lokala och den regionala verksamheten i samhället.

Militärregionstaberna har förmåga att stödja samhällets krisberedskap såväl i fred som vid kris och krig.

Militärterritoriell indelning - militärregioner

MR Nord	MR Mitt	MR Väst	MR Syd
Norrbottnens län	Gävleborgs län	Värmlands län	Östergötlands län
Västernorrlands län	Dalarnas län	Örebro län	Jönköpings län
Västerbottens län	Uppsala län	Västra Götalands län	Kalmar län
Jämtlands län	Västmanlands län	Hallands län	Kronobergs län
	Stockholms län		Blekinge län
	Södermanland		Skåne län
	Gotlands län		
44 kommuner	79 kommuner	83 kommuner	84 kommuner
7 st Hvbat	12 st Hvbat	10 st Hvbat	11 st Hvbat

* Regional stab Väst har en mindre del grupperad Göteborg (ca 2-3 pers)

Bild 5.2 Försvarsmaktens militärterritoriella indelning. Illustration: Försvarsmakten

Huvuduppgifter för militärregionchef med stab⁵⁰

- Leda och genomföra samverkan med regionala och lokala aktörer
- Leda säkerhets- och underrättelsetjänst inom regionen
- Leda underställda förband (hemvärns- och/eller krigsförband)
- Genomföra regional försvarsplanering och stödja högre chef med försvarsplanering
- Upprätthålla regional militär skyddsobjektförteckning
- Stödja operativ och/eller taktisk chef som löser uppgift inom regionen.

⁵⁰ Utdrag ur HKV 2011-12-16, 01 630:69337, Krigsförbandsspecifikation 2014, KFS14, för Regional stab Syd.

Samverkansfunktionen i militärregionstab

Militärregionstaberna ska kunna:

- Leda och samordna Försvarsmaktens verksamhet och behov med civila samverkande aktörers behov och verksamhet inom egen region.
- Delta i krisberedskapssystemets nätverk, till exempel regionala och lokala samverkansråd.
- Avdela samverkanspersonal till högre chef, lokala och regionala civila myndigheter och aktörer.
- Motta samverkanspersonal från andra förband och civila myndigheter och aktörer.
- På uppdrag av Högkvarterets insatsledning leda och delta i interregionalt internationellt samarbete.

I sin samverkan med civila myndigheter påverkar militärregionstaben så att jämställdhetsperspektiv genomsyrar ledning och samordning av verksamheter.

Militärregionstaberna kan, med stöd av sambands- och informationssystemen Rakel och WIS, genomföra samverkan med aktörer och instanser för civil krisplanering och krisberedskap.

5.2.2. Hemvärnsförbanden

Hemvärdet är en del av Försvarsmakten och består av krigsförband. I likhet med det övriga militära försvaret är det förmågan till väpnad strid som utgör grunden och är dimensionerande för att upprätthålla och utveckla hemvärnsförbanden. Genom att utbilda och öva personal och förband för huvuduppgifterna erhålls även en förmåga som kan användas för stöd till samhället. Grunden för hemvärnsverksamheten regleras i hemvärnsförordningen (1997:146). Hemvärnsförbanden får endast användas för uppgifter i Sverige.

Hemvärnsförbandens roll inom Försvarsmakten såväl som i samhället har fått ökad betydelse. Genom sin närvaro över ytan och med flera förband i särskilt viktiga geografiska områden är det en viktig resurs i händelse av ett försämrat säkerhetspolitiskt läge.

Hemvärnsförbanden utgör en snabbt gripbar resurs som med kort varsel kan lämna stöd till samhällets krishantering vid kriser, katastrofer och andra händelser. Hemvärnsförbandens personal är en tillgång och skapar förutsättningar för uthållighet i insatser, inte minst när det gäller stöd till samhället. Deltagande i hemvärdet är frivilligt. Avtal om tjänstgöring får ingås med den som har fyllt 18 år, är svensk medborgare och som är lämplig för tjänstgöring i hemvärnsförbanden. Övre åldersgräns är 70 års levnadsålder. Medelåldern för kontrakterad personal är 40 år.

5.3. Ledning

5.3.1. Allmänt

Samtliga förband är underställda Försvarsmaktens produktionschef (C PROD), men lyder under Försvarsmaktens insatschef (C INSATS) vad avser beredskap, insatser och territoriell verksamhet. C INSATS är territoriell chef och leder territoriell verksamhet och regional säkerhetstjänst.

HANDBOK

5.3.2. *Ledning vid insats*

C INSATS leder och samordnar gemensamma operationer med stridskrafter samt leder operativa förband. Under C INSATS leder taktisk chef operationer med sina respektive stridskrafter:

- Armétaktisk chef (ATCH) med armétaktisk stab (ATS) leder markoperationer.
- Marintaktisk chef (MTCH) med marintaktisk stab (MTS) leder sjöoperationer.
- Flygtaktisk chef (FTCH) med flygtaktisk stab (FTS) leder luftoperationer.

5.3.3. *Chef för militärregion med stab*

Chef för organisationsenheterna I19, LG, P4 och P7 är även regionchef för militärregion Norr, Mitt, Väst och Syd. I rollen som militärregionchef stöds denne av respektive militärregionstab.

- Chef för militärregion lyder under Försvarsmaktens insatschef avseende beredskap, insatser och territoriell verksamhet.
- Chef för militärregion leder Försvarsmaktens samverkan med samhället samt regional säkerhetstjänst inom regionen. När chefen utövar denna ledning lyder övriga organisationsenheter inom regionen under militärregionchefen.
- Chef för militärregion leder tilldelade hemvärnsförband avseende insatser, beredskap och territoriell verksamhet.
- Chef för militärregion leder den territoriella verksamheten med de organisationsenheter som är lokaliserade inom regionen.
- Chef för militärregion ska kunna leda andra till regionen tillförda enheter.

Chef för militärregion leder organisationsenheterna inom regionen avseende:

- Försvarsmaktens samverkan med samhället.
- Regional militär säkerhetstjänst.
- Markterritoriell verksamhet.

5.3.4. *Ledning av hemvärnsförband*

Insatser med hemvärnsförband leds som regel av militärregionstaben men kan i vissa fall ledas av Högkvarteret. Den direkta ledningen utövas av respektive bataljonschef. Vid stöd till samhället utses en militär insatschef som utgör den som på plats leder de avdelade militära resurserna och samverkar med civila aktörer, exempelvis räddningsledare eller polisinsatschef.

5.4. Beredskap

5.4.1. Allmänt

Försvarsmaktens beredskap indelas i grundberedskap och höjd beredskap⁵¹. Höjd beredskap regleras av regeringen och består av skärpt beredskap eller högsta beredskap.

Inom ramen för grundberedskap regleras beredskapen för förbanden med tidsramar. Staber och förband upprätthåller beredskap och stabsberedskap enligt grundoperationsplan och grundplan mobilisering. Beredskap upprätthålls för att kunna

- upptäcka och avvisa kränkningar av det svenska territoriet,
- med militär förmåga kunna möta politisk, militär eller annan påtryckning och
- genom operationer kunna främja Sveriges säkerhet på vårt eget territorium, i närområdet och utanför närområdet.⁵²

Stabsberedskap upprätthålls för att kunna bereda händelser, fatta beslut och ge de order som krävs för ledning och territoriell övervakning.

5.4.2. Hemvärnsförbandens beredskap

Hemvärnsförbanden ska med huvuddelen verka inom ett dygn och med mindre delar inom några timmar. Vid höjd beredskap eller efter särskilt beslut av regeringen ska hemvärnsförbanden inta *hemvärnsberedskap*. Hemvärnsberedskap innebär att:

- Stabsberedskapen höjs för att förbereda planlagda åtgärder vid hemvärnslarm.
- Larmning förbereds så att order om inställelse snabbt kan nå mottagaren.
- Materielen förbereds, kontrolleras och kompletteras vid behov.
- Hemvärnssoldaterna ska fullgöra den tjänstgöring som behövs med hänsyn till hemvärnsförbandens uppgifter.

5.4.3. Beredskap ur ett samverkansperspektiv

Beredskapshöjningar innebär att Försvarsmakten ska intensifiera sin samverkan med civila aktörer, både vid händelser under *grundberedskap* och för att öka förmågan att övergå till *höjd beredskap* i hela samhället. Samverkan vid höjd beredskap bygger på den upprättade samverkan som sker vid normala förhållanden.

Samverkan och samordning bör normalt kanaliseras via berörda länsstyrelser och omfatta bland annat:

- Beredningar och planläggning.
- Utbildningar och övningar.
- Möjlighet att använda civila och militära resurser.
- Möjlighet att avdela samverkanspersonal.
- Informations- och samverkansmöten.
- Utbyte av lägesbild och upprättande av samlad lägesbild.
- Ömsesidigt stöd.

⁵¹ 3 § lagen (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap.

⁵² 2014/15:109, Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020, sid 67.

5.4.4. Förmågor och resurser

Försvarsmakten har en mängd olika förmågor och resurser som kan användas för att stödja övriga samhället vid en kris eller annan allvarlig situation. Den absolut vanligast efterfrågade resursen är personal (arbetskraft). Denna finns i princip gripbar i de flesta områden eller efter en viss transporttid. Om man bortser från specialresurser så är det som gör Försvarsmakten speciellt efterfrågad att man levererar helhetslösningar.

Försvarsmaktens personal är van vid att fungera i organiserad form med vana arbetsledare. Dessutom har de ofta god lokalkännedom och vana att uppträda i svårtillgänglig terräng. Det finns ett strukturerat arbetssätt med effektiv ledning. Vanligen ordnar Försvarsmakten själv nödvändig kringverksamhet som transporter, förnödenheter, förläggning och annan logistik. Räddningsledaren och hans personal kan helt fokusera på räddningsinsatsen och Försvarsmaktens behov belastar inte dem.

Exempel på förmågor och resurser som Försvarsmakten kan stödja med är:

- Personal med olika kompetenser som arbetskraft.
- CBRNE-kompetens och materiel för indikering och sanering mm.
- Kapacitet för mark- (inkl. terränggående), sjö- och flygtransporter.
- Helikoptrar för transporter, övervakning, brandbekämpning m.m.
- Flygplan för snabb informationsinhämtning på marken, i luften och till sjöss.
- Mörkerutrustning.
- Fältarbetsresurser av olika slag.
- Underrättelseinformation om sjö- och flygtrafik.
- Militär vädertjänst för till exempel flygväder och framkomlighet
- Utrustning för intensiv- och akutvård samt för sjuktransporter.
- Förmåga att upprätta och betjäna ledningsplatser i terräng.
- Robusta kommunikations- och sambandssystem.
- Ammunitionsröjningskompetens.
- Avancerad dykförmåga.
- Terränggående tung bärgningskapacitet.
- Allmän stabstjänst.

Militärregionstab har uppföljning på vilka resurser som är gripbara över tiden vid olika förband och vilka typer av förstärkningsresurser och tidsförhållanden för dessa som kan komma från annan region eller andra förband.

Ett exempel på en unik förmåga är Försvarsmaktens CBRNE-förmåga. Den omfattar CBRNE-kompetens och materiel för rekognosering, kartläggning, övervakning, detektering, provtagning, fältanalys, sanering, kemdykning och dokumentation. Hela kedjan, från provtagning till analys och efterföljande expertbearbetning, finns i ett och samma förband (CBRN-kompaniet). Inom den svenska krisberedskapen är det endast Försvarsmakten som har denna förmåga samlad i en och samma enhet.

I bilaga 6 ges en utförligare beskrivning av exempel på ytterligare förmågor och resurser.

6. Grunder för samverkan

6.1. Grunder

Samverkan är den metod som används inom krishantering för att samordna självständiga aktörers insatser och resurser. Samverkan och samordning är reglerat i olika författningar. Myndigheter har enligt lag om skydd mot olyckor och krisberedskapsförordningen en skyldighet att samverka. Ansvar ligger på många aktörer vilka i sin vardagsverksamhet har olika syften, målsättningar och inriktningar.

Grunden till samverkan med civila aktörer utgår från de behov som framkommer på militär och/eller civil sida för att lösa gemensamma eller respektive myndighets uppgifter. Samverkan kan initieras av båda sidor.

Det vanligaste är att samverkansbehovet grundar sig på förebyggande åtgärder såsom exempelvis planering eller förberedelser av något slag. Men samverkansbehovet kan också grunda sig på att gemensamt behöva hantera en uppkommen kris.

Ovanstående utgörs till största del av planering, förberedelser, genomförande och utvärdering av stödinsatser då Försvarmaktens förmågor behöver nyttjas som stöd för att hantera olika situationer där andra myndigheter och aktörer har ett huvudansvar.

Den ordinarie myndighetssamverkan utgör här den vanligaste samverkansformen.

Samverkan kan också baseras på situationer då man planerar för att hantera situationer kopplade till höjd beredskap eller krig. Inom detta område är det framförallt totalförvarssamverkan som avses och därmed främst samhällets stöd till Försvarmakten.

Inom båda områdena finns samverkansbehov på olika ledningsnivåer och inom olika funktionsområden. Behoven finns i olika tidsskedan, från en planeringsfas där förberedande och förebyggande verksamhet bedrivs, via den akuta fasen av en händelse till fasen efteråt då det sker återställning, efterarbete och utvärdering.

Hur samverkan sker vid planering eller vid en händelse varierar också beroende på ledningsnivå och typ av kris. I en aktuell samverkanssituation är det viktigt att definiera en gemensam målsättning med den verksamhet som ska bedrivas och att det skapas en förståelse för varför man behöver samverka.

Helhetssyn är ett förhållningssätt som innebär att aktörer ser sin egen hantering som en del av en helhet, som ska använda samhällets resurser så effektivt som möjligt.⁵³

Genom att förstå sin organisations del i helheten och uppträda därefter underlättas samverkan.

*Bild 6.1 Helhetsmetod för att använda samhällets sam-lade resurser så effektivt som möjligt
Illustration: Martin Ek, Eken produktion (producerad för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB)*

⁵³ Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällsstörningar, MSB777-2014, sid 35.

HANDBOK

Under fredstida kriser kommer Försvarsmakten i allt väsentligt att ha en stödjande roll i samarbetet med civila aktörer. Det är helt naturligt beroende på myndigheters roller och ansvar. Försvarsmakten måste i alla situationer inom ramen för de som ansvarar för verksamheten visa en god vilja och sträva efter ett gott samarbete med övriga delar av samhället.

6.1.1. Sakområden för samverkan

Utgående från Försvarsmaktens uppgifter har ett antal sakområden där behov av samverkan föreligger identifierats. I tabellen framgår hur dessa hör ihop med de samhällsviktiga sektorerna. Inom varje sakområde finns samverkansbehov med olika aktörer. Behoven inom sakområdena varierar beroende på ledningsnivå.

Sakområde	Samhällsviktig sektor	Omfattning
Ledning	Offentlig förvaltning	Lägesbilder, samband, rapporter, övrigt utbyte av information
Information och kommunikation	Information och kommunikation	Informationsutbyte med myndigheter och samhället
Ledningssystem	Information och kommunikation	Driftrelaterade frågor avseende IT- och telekommunikation
Förnödenhetsförsörjning	Handel och industri Kommunalteknisk försörjning Livsmedel	Förnödenheter, logistiktjänster Vattentjänst Livsmedelstjänst
Energiförsörjning	Energiförsörjning	El, drivmedel och bränsle
Skydd och säkerhet	Skydd och säkerhet	Skyddsvärd civil och militär verksamhet, befolkningskydd
Ekonomihantering	Finansiella tjänster	Ekonomiska transfereringar både internt och externt
Försvarsmedicin	Hälsa- och sjukvård samt omsorg	Akutsjukvård och vårdresurser
Transport- och kommunikation	Transporter	Transport- och kommunikationstjänst

6.1.2. Ledning inom Försvarsmakten av samverkan

Försvarsmaktens deltagande i den generella samverkan inriktas övergripande och leds av Högkvarterets ledningsstab (LEDS). Denna ledning av samverkan sker framförallt i ett långsiktigt perspektiv (år) och utgår från de strategiska styrningarna. För Försvarsmaktens del är det väsentligt att den grundläggande samverkan planeras och styrs från högsta nivå ner till förbandsnivån, liksom att det på varje ledningsnivå ges styrningar till underlydande nivå. Det gäller framförallt samverkan för planering.

Det innebär inte att vartenda samverkanstillfälle ska regleras genom alla ledningsnivåer. Samverkansbehov uppstår också som en produkt av det aktuella förbandets ordinarie uppgift och verksamhet. Svensk militär ledning baseras på uppdragstaktik.⁵⁴ Inom ramen för detta är det väsentligt att chefer och andra befattningshavare på alla nivåer utifrån sina uppgifter identifierar samverkansbehoven i den aktuella situationen och genomför den samverkan som är nödvändig.

⁵⁴ Militärstrategisk doktrin för Sveriges militära försvar 2016, sid 67.

HANDBOK

Ledning av samverkan är viktig framförallt för att många myndigheter verkar på flera nivåer och träffar olika representanter för Försvarsmakten. Försvarsmaktens representanter måste då agera och sända budskap och information som är koordinerad och samstämmig inom Försvarsmakten.

Ledning av samverkan syftar också till att skapa förutsättningar för en spårbarhet, enhetlighet, och ett sammanhang i den militära planeringen/verksamheten. En ”röd tråd” skapar förtroende och säkerhet när det gäller förväntningar hos de civila aktörerna.

Samverkan i försvarsplaneringen är nödvändig för att koordinera civil-militära verksamheter så att det skapas ett sammanhang mellan nivåerna för att planer på olika nivåer ska hålla ihop. Samverkan regleras i Försvarsmaktens orderverk på alla nivåer.

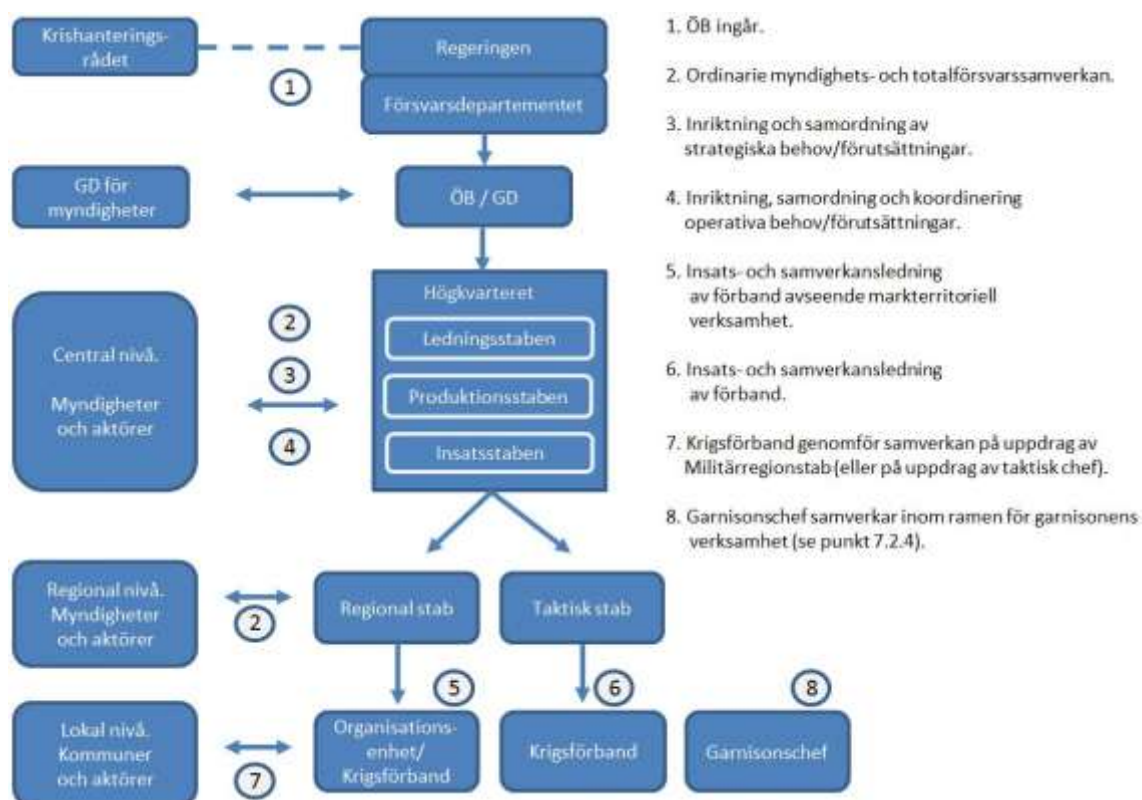

Bild 6.2 Försvarsmakten genomför samverkan på olika ledningsnivåer, från Överbefälhavaren ner till enskilda förband. Syftet med samverkan, omfattning av denna och hur den genomförs, kan variera beroende på ledningsnivå. Ovanstående principbild beskriver vilka myndigheter/aktörer Försvarsmaktens olika staber och förband samverkar med
 Illustration: Conny Ekdahl, Försvarsmakten

I bilaga 3 framgår utdrag ur Insatsstabens samverkansmatris där det beskrivs ur ett insatsperspektiv vilka delar av Försvarsmakten som samverkar med vilka civila aktörer vid planering, genomförande och utvärdering av en insats.

HANDBOK

6.1.3. Central nivå

På den högsta nivån sker samverkan genom överbefälhavaren gentemot andra myndighetschefer och civila aktörer. Den grundar sig på styrningar från den politiska nivån och de olika myndigheternas, inklusive Försvarmaktens, behov. Även delar av Högkvarteret (LEDS⁵⁵) genomför samverkan med Regeringskansliet och myndigheter på myndighetschefsnivå vid militärstrategisk försvarsplanering, militärstrategisk insatsplanering, inriktning av försvarsplanering, övningsplanering och långsiktig planering. LEDS leder också myndighetssamordningen med MSB och stödjer MSB avseende utvecklingen av civilt försvar.

Högkvarterets produktionsledning (PROD⁵⁶) genomför samverkan för produktion av förband och som ansvarig för ledning och samordning av försvarsmedicin, vädertjänst och geografisk informationstjänst. Förberedelser för mobilisering och forcerad anskaffning genererar behov av samverkan som PROD genomför.

Samverkan på operativ nivå genomförs av Högkvarterets insatsstab. Respektive taktisk chef (armé-, marin- och flygtaktisk chef) genomför samverkan på högre taktisk nivå.

Armétaktisk stab leder markoperativ verksamhet inom ramen för nationella operationer och nationellt stöd till svenskt deltagande i internationella insatser.

Marintaktisk stab leder all verksamhet på havet och genomför samverkan med exempelvis Kustbevakningen och Sjöfartsverket. Den understöds av militärregionstab vad avser övrig samverkan på regional och lokal nivå. Marintaktisk stab leder också nationellt stöd till svenskt deltagande i internationella insatser.

Flygtaktisk stab leder all verksamhet i luftrummet och genomför samverkan med till exempel Transportstyrelsen, Luftfarts- och Sjöfartsverket. Staben understöds av militärregionstab avseende övrig regional och lokal samverkan. Flygtaktisk stab leder nationellt stöd till svenskt deltagande i internationella insatser.

6.1.4. Regional nivå

På regional nivå inriktas och leds samverkan av chefen för militärregionen. Militärregionstaben genomför samverkan med myndigheter och aktörer med egna resurser men kan även ge organisationsenhet/förband inom militärregionen uppgifter att genomföra samverkan. När det gäller verksamhet till sjöss och i luften genomförs denna som regel av personal från respektive marin- och flygtaktisk stab och kan stödjas av militärregionstaben.

6.1.5. Lokal nivå

Samverkan på lokal nivå avseende krishantering genomförs företrädesvis av hemvärnsförband på uppdrag av chefen för militärregionen. Militärregionchefen leder och inriktar samverkan på denna nivå och anger vilka mandat som är aktuella för respektive samverkan. Regional stab sammanhåller rapportering och dokumentation av genomförd samverkan.

---

⁵⁵ FM2014-5630:4 Arbetsordning för Högkvarteret del 1 Ledningsstaben, sidorna 11 och 13.

⁵⁶ FM2014-5813:1 Arbetsordning för Högkvarteret del 2 Produktionsledningen, sidorna 3 och 4.

Samverkan genomförs främst med den kommunala räddningstjänsten eller kommunens säkerhetssamordnare avseende krishantering.

Exempel på ämnen som avhandlas vid denna samverkan:

- Försvarsmaktens resurser och förmågor vid stöd till samhället.
- Larmningsrutiner vid behov av stöd.
- Lagar och förordningar för Försvarsmaktens stöd till samhället.

6.2. Förutsättningar för effektiv samverkan

Det finns ett antal förutsättningar⁵⁷ som är grundläggande för hur samverkan kan fungera. Dessa kan delas in i:

- Organisatoriska förutsättningar.
- Socialpsykologiska förutsättningar.
- Insats/situations specifika förutsättningar.
- Samverkansvariabler.

För att resultatet av ett samarbete och en samverkan ska bli fruktbart är det viktigt att ha kännedom om dessa förutsättningar.

6.2.1. Organisatoriska förutsättningar

Till de organisatoriska förutsättningarna hör organisationsstrukturer, ansvar och mål. Hit hör även mandat, formell makt, ledningsförhållanden och resurser. Otydlighet i styrning från olika nivåer, skillnader i organisation, mål samt roller och ansvar är exempel på utmaningar. Kunskap om egna och kännedom om andra aktörers förutsättningar underlättar samverkan och förståelse för varandras mål, möjligheter och begränsningar.

Ett exempel på skillnad mellan (de flesta) civila och militära aktörer är att den militära kulturen bygger på en tydlig kommandostruktur och fastställda processer för hur man planerar och leder verksamheter. Det finns en rangordning mellan chefer och befattningshavare som till del även är synligt genom uniform och gradbeteckningar. Direkt genom klädseln kan man få en viss uppfattning om en persons formella kompetens och verksamhetsområde. På den civila sidan förekommer detta endast till del inom exempelvis räddningstjänst, polis, kustbevakning och tull.

För en stab eller ett förband som regelmässigt samverkar med sina civila motsvarigheter är det väsentligt att skapa långsiktighet i samverkan. Med det avses att man i det längsta ska sträva efter att det är samma personer som genomför samverkan. Det bör även säkerställas att organisationen har en redundans. Det bör därför utses en sekundärt ansvarig för respektive civil aktör.

Huvuddelen av personalen i en stab ska kunna genomföra samverkan. I en stab återfinns företrädare för olika funktioner. Dessa har en hög grad av kompetens inom sin funktion. På den civila sidan finns en till del liknande struktur. Den ordinarie samverkanspersonen agerar här som ”dörröppnare” och kan med sin civila motpart se till att rätta kompetenser träffas på respektive sida. Det minskar tidsåtgången och underlättar samverkan.

---

⁵⁷ Civil-militär samverkan på strategisk och operativ nivå, FOI-R-3343-SE, Dec 2011.

6.2.2. Socialpsykologiska förutsättningar

De socialpsykologiska förutsättningarna handlar om samspelet mellan människor och omfattar tillit, förtroende, identitet och kultur. Stora skillnader gör det svårt att förstå varandra. Förtroende byggs upp långsiktigt genom bland annat korrekt uppträdande och respekt för motparten. Personer som känner varandra kan ta kontakt direkt utan de psykologiska och sociala barriärer som normalt finns mellan främmande människor och då kan man snabbt lösa det aktuella ärendet. Vid tillfälligt sammansatta grupper kan tillit istället för att vara personlig ersättas av tillit till representanternas professioner, till exempel att en polis eller en brandman står för en viss kompetens.

Överdriven användning av facktermer och yrkesjargong i samverkanssammanhang riskerar att försvåra kommunikationen och kan leda till missuppfattningar. Kännedom om sin egen och medvetenhet om andras kultur samt god kunskap och kännedom om andra aktörers begreppsvärld och språkbruk, gör det lättare att förstå och bedöma andras agerande och få en korrekt uppfattning om det aktuella läget. En öppen och ödmjuk attityd gentemot människor underlättar samverkan och skapar en god grund för att uppnå avsedd verkan.

6.2.3. Insats- och situationsspecifika förutsättningar

De insats- och situationsspecifika variablerna hör till krisens natur och förlopp, geografiska förutsättningar, tidsperspektiv och vilka aktörer som omfattas av en insats.

Kunskap om insatsområdet och dess förutsättningar är viktig, liksom om mandat och andra regelverk som omgärdar insatsen. Kunskap och kännedom om insatsens aktörer, deras organisationer, uppgifter, verksamhet och språk underlättar samverkan. Under extraordinära händelser uppstår ofta komplexa samverkansbehov som kan kräva samverkan mellan olika nivåer. Kunskap om dessa underlättar förståelsen och insikten i den aktuella situationen och förkortar tiden för att lösa ett aktuellt behov.

6.2.4. Samverkansvariabler

Samverkanspersonal behöver delta i olika verksamheter med olika inriktning för att bredda och fördjupa sitt kontaktnät och sin kompetens. Detta innebär att man för att bli en effektiv samverkansperson tidvis måste delta i civila verksamheter som exempelvis seminarier, föreläsningar och liknande även om Försvarsmakten inte har en direkt roll i den aktuella situationen. I dessa sammanhang bygger man upp sitt personliga nätverk samtidigt som man breddar sin kunskap och förståelse för hur samhället och civila aktörer agerar och får därigenom en helhetssyn.

Samverkanspersonen är den militära stabens förlängda arm in i den civila organisationen. Personen representerar dels sin stab men också hela Försvarsmakten i den meningen att dennes sätt att agera kommer att uppfattas som denne företräder kollektivet Försvarsmakten. Som samverkansperson är det viktigt att ha kännedom om de civila strukturerna och ha förmåga att kunna anpassa sitt agerande till den aktuella situationen. Att uppträda i samverkanssituationen som om det vore en militär ordergivning riskerar att skapa en ogynnsam samverkanssituation med ett negativt resultat. Det är viktigt att ha förståelse för att det finns olika sätt att leda och genomföra verksamheter och visa respekt för det.

6.3. Samverkansperson

6.3.1. Generella uppgifter för en samverkansperson

Uppgifterna för en samverkansperson varierar beroende på vilken ledningsnivå denna tjänstgör i, om det är stab eller förband och vad syftet med samverkan är. Men det finns vissa generella uppgifter som är gemensamma för flertalet. Till ovanstående kommer andra uppgifter som uppkommer med anledning av den aktuella situationen.

All personal i en stab ska kunna medverka i samverkan med civila aktörer. Företrädare för olika funktioner i förband och staber är de som sitter på detaljkunskaperna och i vissa samverkanssituationer krävs detaljkunskaper för att få ett fruktbart resultat.

Samverkanspersonens roll är att vara stabens/förbandets kontaktperson gentemot civila aktörer. Samverkanspersonen är en känd kontaktyta för övriga i förbandet/staben men också för de civila aktörerna när de har behov av kontakt med Försvarmakten. Det är denna som står för långsiktigheten och kan bygga upp nätverk med olika civila myndigheter och aktörer. Främsta uppgifter:

Bild 6.3 Foto: Anna Norén, Försvarmakten

- Företräda FM och FM intressen i samarbetet med civila aktörer.
- Identifiera viktiga förhållanden på civil sida som kan påverka FM verksamhet på kort och lång sikt.
- Inhämta underlag till FM planering och lyfta fram viktiga försvarsmaktsbehov till civila aktörer.
- Företräda FM vid planering och insatser kopplat till stöd till samhället.
- Tillvarata FM intressen i genomförande av planering och insatser.
- Tillvarata FM intressen avseende försvarsplanering.
- Bana väg ("öppna dörrar") för övrig personal i staben.
- Delta i och stödja utbildning av både militära och civila deltagare i exempelvis kurser, seminarier och liknande.
- Delta i risk- och sårbarhetsanalyser och annan krisplanering på civil sida.
- Återrapportera så att viktig information omhändertas i egen organisation.

I vissa situationer kan det vara aktuellt att en militär stab får ta emot civila samverkanspersoner. En militär stab ska ha beredskap för detta. Det är viktigt att se till att samverkanspersonen blir väl mottagen och ges det stöd som behövs under tiden vid staben.

6.4. Säkerhet och sekretess

Försvarmakten ska samordna beredskapsplanläggningen och den operativa planläggningen med motsvarande planläggning inom övriga delar av totalförsvaret.

Försvarmakten får ta del av den planläggning för höjd beredskap hos de myndigheter som har ett ansvar inför och vid höjd beredskap.⁵⁸ Inför samverkan i situationer då sekretessklassad information kan komma att utbytas mellan aktörer är det speciellt viktigt att samverkanspersonen har ett tydligt mandat och att de personer denne utbyter information med har rätt säkerhetsklassning. Det är också viktigt att beakta att sammanställning av en mängd öppen information kan bli känslig. Denna situation kan exempelvis uppstå i samband med utarbetande av risk- och sårbarhetsanalyser.

Avseende sekretessklassad information gäller alltid Försvarmaktens ordinarie anvisningar och bestämmelser. Avser samverkan militära insatser är det speciellt viktigt att beakta den så kallade operationssekretessen (verksamhet för att systematiskt och metodiskt vidta åtgärder för att undanhålla egen kritisk information för en motståndare eller annan aktör i syfte att behålla egen handlingsfrihet). Vanliga mobiltelefoner är inte godkända för sekretessklassificerad information.

Det åligger samverkanspersonen att följa Försvarmaktens policy och bestämmelser avseende information på sociala medier. I samband med samverkan med andra myndigheter kan dessa ha andra regler än Försvarmakten.

6.5. Dokumentation av samverkan

Samverkan sker i många olika situationer där förhållanden kan variera från ett lugnt rutinmässigt myndighetsmöte till den akuta krishanteringssituationen. I den senare kan arbetsbelastning och intensiteten vara hög och inblandad personal arbeta under stor stress och även under spartanska fysiska arbetsförhållanden.

Nedanstående utgör exempel på hur dokumentation genomförs och måste användas i tillämpliga delar anpassad till aktuell situation.

6.5.1. Varför ska man dokumentera?

Syftet med dokumentation varierar, men myndigheter har i grunden ett ansvar att dokumentera viktig information och beslut, att lagra detta och att lämna ut allmänna handlingar⁵⁹ till allmänheten som ett led i offentlighetsprincipen. Dokumentation ligger också till grund för att skapa spårbarhet till myndigheters och enskilda befattningshavares agerande under exempelvis kriser. Speciellt i pressade situationer kan det vara viktigt att dokumentera för att inte viktig information skall glömmas bort.

Efter genomförd insats ska som regel en formell rapport upprättas. Med en kontinuerligt fördokumentation underlättas rapportskrivningen och förbättras dess kvalitet.

---

⁵⁸ 15-16 §§ förordning (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap.

⁵⁹ 2 kapitlet Tryckfrihetsförordningen (1949:105).

HANDBOK

Dokumentation är också en förutsättning för att kunna utvärdera en genomförd insats (motsvarande) och som underlag till förändringar/förbättringar inför nästa insats.

Krav på öppenhet och transparens medför att dokumentation av bedömningar, beslut och agerande under en pågående insats behövs. Sådan dokumentation är viktig för att i efterhand kunna analysera insatsarbetet och i ett senare skede förbättra arbetet. I samband med kriser flyttas snabbt fokus från den akuta krishantering till orsakerna till att en kris uppstått. Här kan media ha en drivande roll och snabbt rikta in sig på den aktuella myndighetsledningen. Även i detta perspektiv är det viktigt att kunna stödja över- och sidoordnade med fakta där dokumentationen är ett utmärkt stöd.

6.5.2. Vad ska dokumenteras?

Vad som ska dokumenteras kan variera beroende på aktuell situation. Möten mellan myndighetsrepresentanter bör generellt dokumenteras med anteckningar eller protokoll. Beroende på i vilken situation det sker och vad syftet med mötet är, kan behovet av att dokumentera variera.

Viktig information att dokumentera är exempelvis:

- Fattade beslut/order – omfattning, vem fattade beslutet, bakgrund/beslutsunderlag, tid, vem berörs.
- Överenskommelser med andra myndigheter eller myndighetsföreträdare.
- Viktiga vändpunkter i en händelseutveckling och orsaker till dessa.
- Tider, platser, personer, resurser och kontaktuppgifter.
- Information som kan utgöra del i beslutsunderlag.
- Vilka deltog i samverkan.
- Överlämnade eller mottagna handlingar/order.

6.5.3. När ska man dokumentera?

Sträva alltid efter att dokumentera i direkt anslutning till en aktivitet. Det kan vara ett möte, ett telefonsamtal eller en utsändning från media där viktig information framkommer. Att vänta för att dokumentera i efterhand bör undvikas. För det första kan viktiga detaljer glömmas bort. För det andra kan det dyka upp nya händelser som gör att man inte får tid.

I samband med stabsorienteringar, fysiska samverkansmöten och telefonkonferenser är det lämpligt att flera personer för gemensamma anteckningar tillsammans.

6.5.4. Hur ska man dokumentera?

Förhållanden i den aktuella situationen kan begränsa möjligheterna till annat än pappersanteckningar. Digital dokumentation eftersträvas eftersom det underlättar i ett flertal avseenden, bland annat att texten kan editeras och återanvändas i annan dokumentation som exempelvis orienteringar. Digital information är också enkel att dela med sig av till andra och den är tidsbesparande.

HANDBOK

I samband med krishantering används ofta en skrivtavla eller blädderblock på vilka man för anteckningar och andra visualiseringar. Här nedtecknas ofta mycket och väsentlig information. En metod kan vara att kontinuerligt fotografera anteckningar på skrivtavlan. Kartor med oleat är också vanligt förekommande och kan fotograferas.

I WIS-systemet (ett gemensamt webbaserat informationssystem för krishantering, se pkt 6.6) finns möjligheter att lägga upp dagböcker och anteckningssidor för fortlöpande dokumentation. Detta ger fördelen att flera kan arbeta i systemet samtidigt.

Då en kris går in i avslutningsskedet är det väsentligt att inte förstöra all dokumentation utan att spara blädderblocksanteckningar, oleat och annat där informationen inte sparas på annat sätt. Informationen kan bli viktig för att återskapa händelseförlopp och utvärdera.

6.5.5. Samverkansprotokoll

I samband med planering eller vid kriser där överenskommelser görs mellan myndighetspersoner som ställer krav på endera myndigheten är det speciellt viktigt att detta dokumenteras och undertecknas av båda parter. Denna handling benämns samverkansprotokoll och kan upprättas på alla ledningsnivåer. I protokollet ska exempelvis gjord överenskommelse framgå, tidsförhållanden, resurser, eventuell ekonomisk ansvarsfördelning och vem/vilka som deltagit i mötet.

6.5.6. Samverkansdagbok

Ett lämpligt sätt att säkerställa spårbarhet, långsiktighet och att den som genomför samverkan har ett underlag som beskriver vad som gjorts tidigare är att kontinuerligt föra en samverkansdagbok. Denna kan utformas antingen digitalt eller som en pärm (motsvarande). Samverkansdagboken är ett levande dokument som uppdateras fortlöpande och där relevant information med aktuella samverkansparter nedtecknas. En person som inte deltagit i samverkansprocessen tidigare har i samverkansdagboken ett utmärkt stöd för att bli uppdaterad och insatt i läget.

6.5.7. Telefonsamtal och mobiltelefoner

Mycket information överförs muntligt från person till person och en del beslut kan fattas under samtalet. Ett vanligt medel är mobiltelefonen. Personsamtal med viktigt innehåll, som exempelvis beslut, måste dokumenteras i komprimerad form där exempelvis namn på befattningshavare, tidpunkter och en sammanfattning av innehållet framgår.

Telefonkonferenser spelas som regel in för att utgöra underlag till skrivet protokoll. Efter exempelvis MSB nationella samverkanskonferenser distribueras protokoll och vanligtvis även en ljudfil från mötet (mp3). Normalt sparas dessa i WIS.

En snabb metod för att inte glömma bort viktig information är att använda mobiltelefonens röstminne. Inspelningen kan skrivas ut när tidsförhållanden medger detta. Röstminnet kan även användas för att spela in samtal. Samtal ska inte spelas in utan att dialogpartnerna har informerats och godkänt det i förväg.

Alla mobiltelefoner kan skicka meddelande till en e-postadress även om den aktuella telefonen inte är konfigurerad för att ta emot e-mail. Aktuell e-mailadress skrivs in istället för telefonnumret till mottagaren.

I samband med telefonsamtal kan man använda flerpartssamtal för medhörning. En konferenstelefon eller en vanlig mobiltelefon med påslagen högtalare gör att flera kan ta del av informationen samtidigt.

Mobiltelefonens och e-mailens logglistor kan vara ett stöd när man skall komplettera sin dokumentation med tidsuppgifter.

6.5.8. Rapportering

Rapportering regleras i respektive förband/stabs stående order (motsvarande) och i insatsorder för exempelvis en stödinsats. Det som nämns i detta kapitel avseende kontinuerlig dokumentation utgör ett viktigt underlag för att kunna skapa dessa rapporter.

6.5.9. Övrigt

Vid dokumentation måste man utforma sin dokumentation med hänsyn till målgruppen. Ska civila samverkansparter ta del av denna måste man undvika militära facktermer och förkortningar. Skulle man behöva använda dessa måste de förklaras. Förstår inte mottagaren språket är dokumentationen av intet värde.

Arbetsituationen för en ensam samverkansperson hos en civil aktör kan innebära att tiden för strukturerad dokumentation kan vara begränsad. I sådana situationer kan man få stöd från staben genom att man skickar in underlag efterhand för sammanställning i staben. Nackdelen är att den måste vara tillräckligt tydlig för mottagaren inte ska göra feltolkningar. En kontroll i efterhand bör i dessa fall göras av uppgiftslämnaren.

Om man har tillgång till ett gemensamt nätverk bör man skapa en lämplig mappstruktur där egen uppföljning, inkommande order, orienteringar, e-mail och andra dokument kan sorteras och lagras.

6.6. Stödsystem för att underlätta samverkan

6.6.1. Rakel

Rakel (RAdioKommunikation för Effektiv Ledning) är benämningen på det gemensamma kommunikationssystem som används av myndigheter och organisationer som har en roll inom krisberedskap och krishantering. Syftet är att förenkla, effektivisera och underlätta samverkan på ett robust och säkert sätt.

Systemet används av myndigheter, länsstyrelser, kommuner, regioner och landsting samt av privata aktörer som bedriver samhällsviktig verksamhet till exempel inom el- och energibranschen.

HANDBOK

Rakel gör det möjligt att kommunicera såväl inom den egna organisationen som mellan organisationer. Kommunikationen kan ske både på samma nivå och mellan olika nivåer.

Kommunikationen bygger på talgrupper och individsamtal. Det finns talgrupper för olika ledningsnivåer. För att kommunicera eller avlyssna samtal krävs att radiostationen är aktiverad i Rakel-nätet och att man i förekommande fall är tilldelad medlemskap i de talgrupper som ska passas för samtal.

Rakelsystemet består av basstationer och radioväxlar. Dessa är försedda med batteridrift alternativt reservkraft. MSB ansvarar för drift, förvaltning och utveckling av Rakel liksom även abonnemangsförsäljning och kundanslutning.

Fördjupade beskrivningar avseende användande av Rakel framgår av MSB, Nationella riktlinjer för samverkan i Rakel.⁶⁰

Rakel i Försvarsmakten

Inom Försvarsmakten införs efterhand Rakel i huvuddelen av krigsförbanden. Militärregionstab använder Rakel primärt för samverkan men även under stödsatser för samordning av berörda aktörer. Armé- och sjukvårdsförbanden har Rakel för samverkan och sjukvårdsledning. Militärpolis kompanierna och säkerhetsbataljonen samt flygvapnets basbataljoner har Rakel som huvudsambandsmedel. Marinen med fartyg och båtar har Rakel för samverkan och ekipageverksamhet. På flygbaserna blir Rakel nytt markradio-system. Hemvärnsbataljonerna har Rakel för samverkan och systemet kommer på sikt att finnas ned till och med plutonsnivå.

6.6.2. WIS - Webbaserat informationssystem

WIS är framtaget för att underlätta informationsdelning mellan aktörerna i det svenska krishanteringssystemet före, under och efter en kris. Målet är att myndigheter, kommuner och landsting ska kunna skapa sig en samlad lägesuppfattning vid en kris genom aktiv delning av information. Dessutom innebär WIS att man har en möjlighet att i efterhand kunna följa upp en händelse och hur den har hanterats. WIS används exempelvis för att dela anteckningar och ljudfiler efter samverkanskonferenser.⁶¹

Varje aktör väljer själv vilka andra aktörer som ska få ta del av den information man publicerar. WIS kan också användas internt inom en organisation.

Systemet är utvecklat för att hantera icke-sekretessbelagd information. Kommunikation med WIS sker över internet vilket innebär risker och sårbarheter, inte minst i situationer vid höjd beredskap.

I systemet kan man styra vilka behörigheter en användare skall ha. Exempelvis kan man begränsa en användares behörighet till att enbart läsa information medan andra kan ges behörighet att skriva in information.

---

⁶⁰ Nationella riktlinjer för samverkan i Rakel, MSB342 - maj 2012.

⁶¹ WIS nås på www.swis.se

HANDBOK

Försvarsmakten använder WIS och har administratörer i Högkvarteret och i militärregionstablar som kan tilldela konton och behörigheter. För att använda WIS krävs personlig inloggning.

6.6.3. Webbssidor

De flesta myndigheter och aktörer, oberoende av nivå, har publika webbsidor på internet. Där beskrivs informativt uppgifter och verksamhet. Vid en kris hänvisas ofta till den aktuella aktörens hemsida.

MSB driver webbsidan Krisinformation.se. På denna förmedlas information från bland annat centrala myndigheter, länsstyrelser och kommuner om hur de hanterar kriser. Här finns information om krishantering i allmänhet såväl som fortlöpande uppdaterad information då kriser utspelar sig.

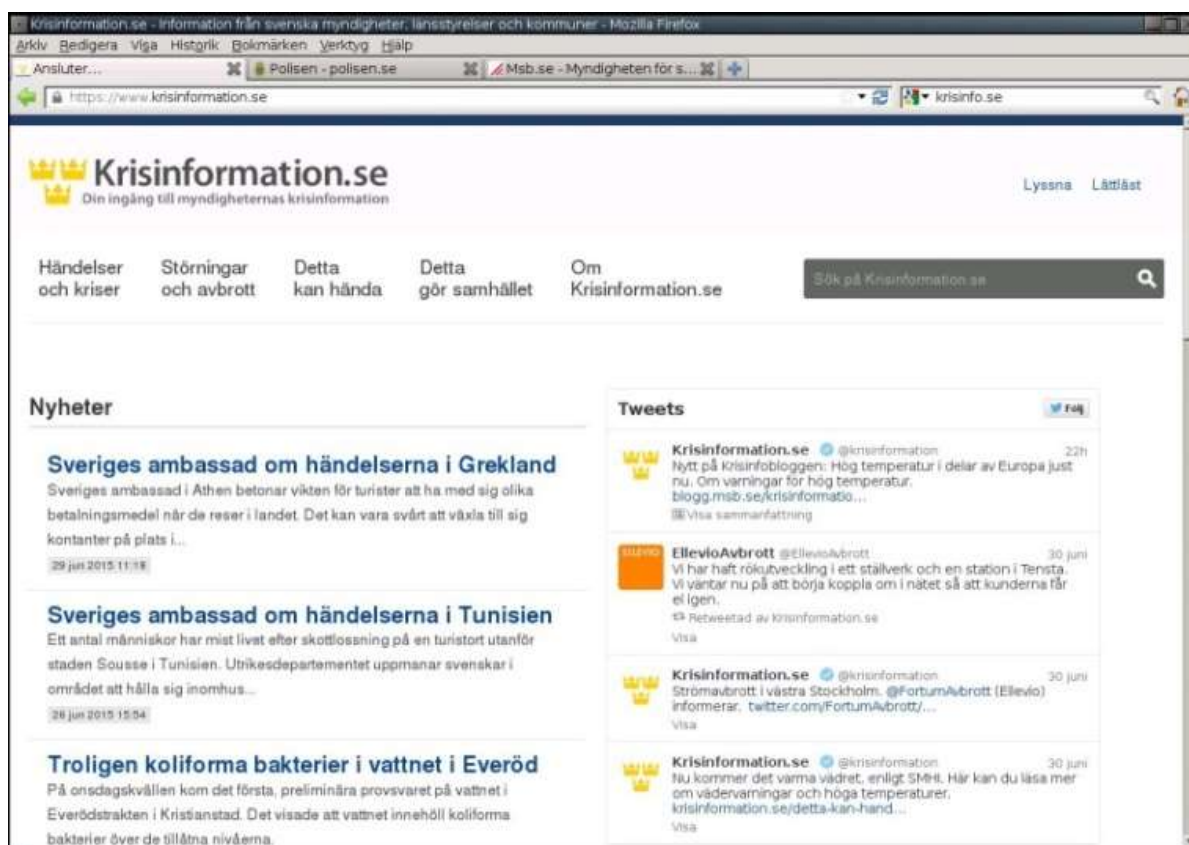

Bild 6.4 Skärmbild från hemsidan www.krisinformation.se (2015-07-02)

7. Genomförande av samverkan

7.1. Grunder

Före - Under - Efter

Inom den svenska krishanteringens använder myndigheter och andra aktörer termerna före, under och efter. Begreppen används för att beskriva förloppen kopplat till en kris men kan även ses som begrepp i en mer generell och långsiktig process. I dessa tidskedan genomförs som regel olika typer av samverkan.

Före-skedet innebär förebyggande och/eller förberedande planering och åtgärder som sker före en kris. Här ingår den ordinarie myndighetssamverkan med syfte att bygga upp en gemensam krishanteringsförmåga för att vid behov effektivt kunna reducera konsekvenser av en inträffad kris/händelse. Om det inte ges en förvarning inför en förväntad kris (till exempel väderhändelse) kan före-skedet naturligtvis utöver ovanstående långsiktiga planering vara mycket kort (timmar, dagar) eller inte finnas alls.

Under-skedet präglas av de åtgärder som krishanteringssystemets aktörer genomför för att hantera en pågående kris och reducera dess negativa effekter på samhället.

Efter-skedet omfattar återställning och återgång till normalläget. Utvärdering av genomförda insatser görs och gjorda erfarenheter implementeras för effektivare krishantering

7.1.1. Förberedelser inför samverkan

Före ett samverkanstillfälle är det viktigt att samverkanspersonen förbereder sig väl. Omfattningen av förberedelsebehovet beror på vad samverkan ska syfta till. Nedanstående utgör allmänna principer och måste användas i tillämpliga delar beroende på den aktuella situationen och vad syftet med samverkan är.

- Samverkanspersonen måste vara förtrogen med och inläst på den egna enhetens organisation och uppgifter, resurser och förmågor.
- Analysera den aktuella händelsen/situationen, vad har hänt, vem har gjort vad, vad gör egen organisation, prognos för framtiden, etc. Gör detta om möjligt med stöd av övriga delar av staben eller aktuellt förband.
- Vilket är målet och syftet med den aktuella samverkan för den egna organisationen? Vad vill Försvarmakten uppnå?
- Vilket mandat har chefen gett?
- Vem/vilka personer kommer att delta – kräver detta speciella förberedelser?
- Vilka lagar och förordningar är aktuella för den rådande situationen?
- Kontrollera med övriga i staben om de har några behov eller frågeställningar som behöver medföras till samverkan.
- Vad kan Försvarmakten erbjuda? Vilka tidsförhållanden gäller - vad gäller på kort respektive på lång sikt? Finns några begränsningar eller förbehåll?
- Hur agera om nya behov uppkommer?
- Vilka ekonomiska styrningar/förbehåll gäller?
- Säkerställ att kontaktuppgifter till nyckelpersoner i den egna organisationen är aktuella så att stöd och svar på frågor kan erhållas med kort varsel.
- Om möjligt förbered skriftligt underlag som kan överlämnas. Det minskar risken för feltolkningar.
- Anmäl till din chef innan du utgår. Det kan uppstå situationer där tid till förberedelser inte finns, då måste man anpassa sig till den aktuella situationen och agera efter detta.

HANDBOK

7.1.2. Att beakta vid genomförande av samverkan

- Var korrekt, saklig. Du företräder hela Försvarsmakten.
- Var ödmjuk och anpassa dig efter den aktuella situationen.
- Under samverkan tänk på målgruppen och undvik militära fackuttryck och förkortningar. Om förkortningar måste användas så förklara dessa.
- Dokumentera resultatet av samverkan. Om möjligt gör ett skriftligt samverkansavtal undertecknat av aktuella aktörer.
- Åtterrapporera till staben avseende resultat, eventuella framställningar, frågeställningar och liknande.
- Om samverkan sker under längre, utdragen tid; genomför kontinuerlig återrapportering.
- Begär stöd av staben om det är frågeställningar som du inte kan svara på direkt.
- Om osäkerheter råder – be att få kontrollera och återkomma – gissa inte eller leverera ett svar som inte är bekräftat och som kanske måste ändras i efterhand.
- Tänk på sekretessen med hänsyn till aktuell situation.

7.1.3. Praktiska råd för arbetsplats och stödresurser

I samband med en händelse uppehåller sig vanligtvis samverkanspersonen vid den civila myndighetens ledningsplats. Händelsen kan i vissa fall pågå under en utsträckt tidsperiod (dagar/veckor) beroende på situationen.

I en stab bör finnas ett förberett ”paket” med dokumentation och övrig utrustning som med kort varsel kan medföras.

Exempel på utrustning är:

- Bärbar dator med mobil internetuppkoppling.
- Mobilt e-mailkonto för mailkontakt.
- Mobiltelefon.
- Rakel-station.
- Kartunderlag (papperskartor och/eller digitala).
- Listor med telefon/e-mailkontaktuppgifter.
- Nödvändiga order och annan dokumentation.
- Bärbar hårddisk/USB-minne med bland annat ovanstående information inlagd.
- Drivmedelskort.

I bilaga 1 *Checklistor för samverkan* finns flera praktiska tips.

7.1.4. Mottagande av civil samverkansperson

Då en samverkansperson från en civil aktör ska tas emot vid en stab utses en kontaktperson som den civile representanten kan vända sig till om det uppstår några behov eller frågor. Avdela lämplig arbetsplats och erbjud kommunikationsmöjligheter för samband till den myndighet eller organisation denne representerar.

Var öppen och delge den information som är nödvändig. Beroende på omständigheter och läget måste sekretess och operationssäkerhet beaktas. Ordna så att in-/utpassering fungerar smidigt. Behandla personen med respekt.

7.2. Samverkan för planering

7.2.1. Allmänt

Det finns många olika typer av samverkanssituationer, var och en med sitt syfte. I handboken används följande övergripande indelning som ett sätt att beskriva genomförande av olika typer av samverkan:

- Samverkan för planering.
- Samverkan för att delta i räddningsinsats eller lämna stöd till civil verksamhet.
- Samverkan vid höjd beredskap och krig.

Samverkan för planering utgörs framförallt av den långsiktiga planeringen som genomförs på alla ledningsnivåer. Den kan både ha en generell inriktning som exempelvis utarbetande av en risk- och sårbarhetsanalys eller vara inriktad mot en speciell typ av kris. Det kan exempelvis vara att utforma en oljeskyddsplan.

Med samverkan för att delta i räddningsinsats eller lämna stöd till civil verksamhet avses här hur Försvarmakten stödjer samhället och den samverkan som sker omedelbart före en förväntad kris och under denna.

Ovanstående typer av samverkan tillhör ordinarie myndighetssamverkan.

Samverkan vid höjd beredskap och krig syftar till att belysa den samverkan som genomförs för att förbereda och hantera situationer då en väpnad konflikt kan uppstå och då ett behov föreligger att samhället stödjer Försvarmakten. Denna typ av samverkan benämns totalförsvarsplanering och baseras till stor del på försvarsplaneringen.

Den planering som genomförs grundar sig på de olika myndigheters gemensamma respektive egna behov men där samarbete och/eller informationsutbyte är nödvändigt.

Exempel på syften med planering då Försvarmakten deltar är:

- Utarbetande av risk- och sårbarhetsanalyser (RSA).
- Inventering av resursbehov och resurser.
- Orientering om viktiga förändringar i organisation, verksamhet, planer etc.
- Uppdatering och utarbetande av planer, till exempel oljeskyddsplan, plan för dammbrott, plan för kärnteknisk olycka.
- Deltagande i olika typer av samarbetsprojekt (ledningsorganisation, hantering av större olyckor, konsekvenser av terroristhandlingar etc.).
- Insatsplanering för Försvarmaktens behov.
- Totalförsvarsplanering för civilt och/eller militärt försvar.

Utöver ovanstående exempel sker också, på olika nivåer, planering för olika typer av övningsverksamhet; från diskussionsövningar till genomförande av praktiska övningar med personal och materiel. Seminarier är vanligt förekommande för att diskutera myndighetsövergripande aktuella ämnen och frågeställningar.

En viktig del i dessa exempel är att ömsesidigt informera och skapa en delaktighet och därmed lägga grunden för att få ett helhetsperspektiv i krisberedskap och krishantering.

7.2.2. Samverkansfora

För att lösa ut samverkansbehoven finns en mängd olika samverkansfora på alla nivåer där myndighets- och andra representanter träffas. Samverkansfora utgör ett medel för att lösa ärenden kopplat till samhällsbehoven för krisberedskap, krishantering och annan planering.

Det finns regelbundet återkommande möten där vanligtvis samma aktörer från olika myndigheter deltar, men företrädare för andra myndigheter eller organisationer kan kallas om behov av speciell myndighets/organisations kompetens krävs.

Utöver de regelbundna mötena finns möten som är kopplade till att hantera en speciell uppkommen situation eller ett planeringsbehov.

Olika myndigheter, kommuner och andra aktörer är självständiga gentemot varandra. Det gör att sättet att organisera och arbeta med krisberedskap och krishantering skiljer sig åt.

Det finns skillnader i organisation, arbetssätt, benämningar, mötesfrekvenser, syfte och deltagare i samverkansforum på regional och lokal nivå över landet. Exempelvis genererar skillnader i de infrastrukturella och geografiska förutsättningarna mellan olika delar i landet sina speciella behov. Skillnaderna utgör inget problem men det är väsentligt att vara medveten om att dessa finns speciellt för de samverkanspersoner som samverkar med flera olika län och olika kommuner.

Det finns skillnader i organisation, arbetssätt, benämningar, mötesfrekvenser, syfte och deltagare i samverkansforum på central, regional och lokal nivå över landet.

Det är väsentligt att vara medveten om detta och förhålla sig till det!

7.2.3. Försvarmaktens deltagande

Både utifrån egna behov och utifrån andra myndigheters och aktörers behov deltar Försvarmakten i många av de olika fora som finns, både de regelbundna och tillfälliga, framförallt på nationell och regional nivå.

Det finns idag 21 länsstyrelser och 290 kommuner och härutöver ytterligare myndigheter och aktörer på både central, regional och lokal nivå. Försvarmaktens resurser räcker inte för att medverka i alla samverkansmöten i hela landet utan prioriteringar måste göras kontinuerligt. För Försvarmakten är det därför väsentligt att använda de olika resurser som finns. Exempelvis kan både förband, centra och hemvärnsbataljoner stödja militärregionstaberna eller Högkvarteret i genomförande av samverkan.

Som tidigare nämnts finns det skillnader över landet hur civila myndigheter och aktörer organiserar, benämner och arbetar i sina olika samverkansfora. Nedanstående beskrivning av samverkansforum ska ses som **exempel**.

HANDBOK

7.2.4. Samverkan på lokal nivå

I många kommuner finns egna samverkansfora som vanligtvis sammanhålls av kommunens beredskaps- eller säkerhetssamordnare. I dessa kan, förutom kommunens förvaltning, även olika representanter för bolag, föreningar och näringsliv som verkar inom kommunen medverka. Det förekommer även lokal-regionala samverkansforum där flera kommuner går samman och samarbetar inom olika områden. Försvarsmaktens deltagande i kommunernas samverkansforum varierar över landet.

Det är vanligtvis beredskaps- eller säkerhetssamordnaren i kommunen som är samverkansperson för Försvarsmakten. I samband med en pågående kris kan räddningsledaren från den kommunala räddningstjänsten vara en samverkansperson. Men beroende på typ av kris kan samverkanspersonen även utgöras av andra kommunala aktörer.

I samband med att försvarsplaneringen fortskrider kommer behovet av lokal samverkan att öka. De olika organisationsenheterna och hemvärnsförbanden är en viktig resurs för att kunna hantera detta behov.

Garnisonschefs samverkansansvar

Garnisonerna är viktiga resurser för samverkan. De har naturliga nätverk och kontakter på det lokala planet. Garnisonschef är ansvarig för att samverka med myndigheter och organisationer samt kommun och landsting där garnisonen bedriver verksamhet. Garnisonschefen utgör Försvarsmaktens representant mot samhället på lokal nivå (kommunen) och ska samverka med civila aktörer vad gäller garnisonens verksamhet rörande exempelvis:

- Mobiliseringsförberedelser.
- Ordning och säkerhetstjänst.
- Vakttjänst.
- Informationstjänst.
- Gemensam ceremoniell verksamhet.
- Övnings- och skjutfält.
- Miljöprovning.
- Fastighetsplanering.

I de fall garnisonschef ges insatsuppgift genomför denne samverkan med civila aktörer med de resurser denne finner lämpligt i enlighet med uppdragstaktiken.

Inom ramen för militärregionstabens samordningsansvar kan garnisonschef eller chef för organisationsenhet ges uppgift att svara för lokal samverkan i vissa avseenden.

För vissa garnisoner med marin- eller flygverksamhet kan det finnas samverkansverksamhet som bedrivs på uppdrag av Högkvarteret och som ligger utanför militärregionstabens ansvar.

7.2.5. Samverkan på regional nivå

På regional nivå finns en mängd olika samverkansfora. Länsstyrelsen är den statliga myndighet som skall verka för samordning för att förebygga och hantera konsekvenserna av kriser inom länet. Försvarsmakten deltar tillsammans med andra myndigheter och aktörer.

HANDBOK

Länsstyrelsen som är länets högsta totalförsvarsmyndighet utgör också en av de viktigaste samverkansparterna avseende försvarsplanering. Denna samverkan utgör till stor del grund för den efterkommande lokala samverkan. Utifrån bland annat resultatet från den lokala samverkan ska den regionala försvarsplaneringen omsättas till planer för de olika krigsförbanden.

Regionala råd för krishantering

Regionala råd för krishantering finns i olika former inom alla län. Länsstyrelserna är skyldiga enligt sin instruktion⁶² att ha ett regionalt råd för krishantering och skydd mot olyckor. Benämning, mötesfrekvens och sammansättning varierar. Huvuddelen genomför möten 2-4 gånger per år. Men de kan också sammankallas inför och under en händelse. Länsstyrelsen är som regel sammankallande.

Regionala råd är en strategisk resurs för den långsiktiga regionala krisplaneringen. Representanterna i rådet utbyter information om viktiga förändringar och andra förhållanden som kan påverka den gemensamma krisberedskapen och krishantering. Rådet kan också utgöra ett rådgivande organ till länsstyrelsen i viktigare gemensamma frågor men har ingen beslutanderätt över de aktörer som ingår i rådet.

I rådet deltar vanligtvis representanter från Polismyndigheten, region/landsting, SOS-alarm och kommunal räddningstjänst. Kommuner kan vara representerade med en företrädare för flera kommuner. Det kan även finnas andra aktörer för samhällsviktig verksamhet med i råden.

Försvarsmakten deltar i dessa råd. Till råden finns ofta arbetsutskott (arbetsgrupper, motsvarande) som kan vara både permanenta och tillfälliga. De kan användas för att bereda frågeställningar inför rådsmötena. De kan även utgöra en resurs för övrig planering som exempelvis att utforma krishanteringsplaner av olika slag.

Rådet kan även initiera arbetsgrupper för att förbereda i förväg kända större händelser som kan komma att kräva samordning mellan myndigheter och aktörer.

Möte med statliga myndigheter

Inom vissa län genomförs speciella möten med de statliga myndigheter som har en regional lokalisering i området eller som har en viktig påverkan inom det aktuella området. Mötet syftar till ömsesidigt informationsutbyte om viktiga förändringar och andra förhållanden som kan påverka den gemensamma krisberedskapen och krishantering. Även andra ärenden som exempelvis utvecklingsfrågor, utbildning eller arbetsmarknadsfrågor kan avhandlas.

Försvarsmakten deltar i vissa av dessa möten.

CBRNE-nätverk

Det finns regionala fora för informationsutbyte, planering och andra förebyggande/förberedande åtgärder kopplat till CBRNE. Här bör militärregionstabens CBRN-officer delta.

---

⁶² 54 § Förordning (2007:825) med länsstyrelseinstruktion.

HANDBOK

Operativa samverkansmöten (TiB-möten)

TiB-möten (Tjänsteman i Beredskap) är veckovisa konferenser där vanligtvis länsstyrelsen är sammankallande. Mötena genomförs på telefon eller med stöd av Rakel. De syftar till att:

- Ömsesidigt orientera om viktigare kommande händelser och större aktiviteter som kan komma att påverka människorna och myndigheterna i länet och som kan kräva samordnade insatser.
- Identifiera eventuella risker för störningar i samhället.
- Skapa förutsättningar för en samlad lägesbild och beslutsunderlag.
- Samordna informationstjänsten för att kunna ge samstämmiga budskap.

Deltagare kan vara länsstyrelse, SOS-alarm, landsting, Polismyndigheten, Försvarsmakten, kommuner och representanter från räddningstjänsten.⁶³

Försvarsmakten redovisar här kommande viktig verksamhet i länet som exempelvis övningar, skjutningar och liknande. TiB-möte kan sammankallas utöver de fasta tiderna om förhållandena så kräver.

För veckovis och uppkommen samverkan finns en särskild TiB-talgrupp i Rakel benämnd ”Ledning TiB” avsedd endast för TiB/VB/RCB-funktioner vid polisen, sjukvårdshuvudmannen, räddningstjänsten på länsnivå, länsstyrelsen och i förekommande fall SOS Alarm. I talgruppen ingår även VB militärregionstab. Talgruppen används vid operativa samverkansmöten och ska vara en larmtalgrupp 24/7 inom varje län. För samverkan med övriga aktörer inom ett län finns särskilda talgrupper i Rakel där länsstyrelsen anger vilka som ska ingå i talgrupperna.

Regionala räddningschefsmöten

Regionala räddningschefsmöten (Räddsam) genomförs regelbundet. Syftet är att genom samarbete över kommungränserna utbyta information och erfarenheter men också genomföra ömsesidig resursinventering avseende exempelvis utrustning och kompetens inom räddningstjänstfunktionen.

Förutom representanter från räddningstjänsterna deltar bland andra Polismyndigheten, SOS-Alarm, länsstyrelsen och Försvarsmakten. Regionala skillnader förekommer.

Regionala samrådsgrupper för sjöräddning

Sjöfartsverket har delat in den regionala verksamheten i 14 så kallade SAR-områden⁶⁴ (SAR = Search And Rescue). Inom varje område finns en ansvarig SAR-handläggare som arbetar förebyggande i samverkan med regionala samrådsgrupper (RSS). I RSS diskuteras befintlig regional verksamhet och utvärderas verkliga SAR-fall för att kunna utveckla och förbättra verksamheten. Övningar genomförs regelbundet för att testa samordning och öka den regionala kompetensen.

I RSS deltar Sjöfartsverket med representanter för sjötrafik-/ SAR-området och räddningsledare från JRCC⁶⁵. Härutöver deltar regionala representanter för samverkande myndigheter, organisationer och rederier. Försvarsmakten deltar i samarbetet.

---

⁶³ Ofta representerad av Räddningschef i beredskap, RCB, där sådan finns.

⁶⁴ Bottenviken, Bottenhavet, Stockholm, Mälaren, Landsort, Bråviken, Gotland, Kalmarsund, Vättern, Hanöbukten, Öresund, Södra Kattégatt, Norra Kattégatt, Skagerrak och Väneren.

⁶⁵ Joint Rescue and Coordination Centre.

Älvsamordningsgrupper

I landet finns det för närvarande 30 olika älvsamordningsgrupper. De utgör samverkansfora för samarbete och samordning mellan berörda intressenter inom olika vattendrags avrinningsområden. Samarbetet ger ökade kunskaper om berörda parters ansvar, funktion och kapacitet i frågor som rör vattendragen och högflödessituationer. Länsstyrelserna brukar, med stöd av sitt geografiska områdesansvar, vara sammankallande och ordförande i dessa grupper.

Syftet med älvsamordningsgrupperna är att sprida kunskap om vattendraget bland deltagande organisationer och skapa nätverk för att underlätta samarbete i samband situationer med höga flöden. I de olika grupperna ingår representanter från länsstyrelser, kommuner och vattenregleringsföretag. Även andra intressenter kan ingå som t.ex. Trafikverket, Polismyndigheten och SMHI. Försvarsmakten ingår i en del av dessa och företräds då av aktuell militärregionstab.

7.2.6. Samverkan på nationell nivå

Krishanteringsrådet

Krishanteringsrådet⁶⁶ är ett forum för informationsutbyte mellan Regeringskansliet och myndigheter. Det leds av inrikesministerns statssekreterare. Vid krishanteringsrådets möten träffas Regeringskansliet, berörda myndigheter och andra aktörer för att utbyta information. Under normala förhållanden sammanträder rådet två gånger per år för informationsutbyte inom krisberedskapsområdet. Rådet kan också sammankallas för informationsutbyte mellan Regeringskansliet och myndigheter under allvarliga händelser och kriser.

I Krishanteringsrådet ingår normalt rikspolischefen, säkerhetspolischefen, överbefälhavaren samt generaldirektörerna för Affärsverket svenska kraftnät, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Post- och telestyrelsen, Socialstyrelsen och Strålsäkerhetsmyndigheten.

I rådet ingår också en landshövding som företräder länsstyrelserna. Dessutom kan företrädare för berörda myndighetsansvariga departement medverka. Inrikesministerns statssekreterare kan även adjungera andra ledamöter om behov finns.

MSB nationella samverkanskonferenser

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) genomför varje vecka en samverkanskonferens på telefon för samtliga myndigheter och länsstyrelser. Syftet är att informera om aktuellt läge. SMHI, PTS, Trafikverket och MSB (inklusive krisinfo.se) har stående talroll, men övriga ges möjlighet att informera om verksamhet inom eget område som kan påverka andra aktörer.

MSB kallar dessutom till samverkanskonferens då ett behov av samverkan uppstår, antingen på eget initiativ eller efter begäran av annan myndighet. Vilka myndigheter och andra aktörer som kallas beror på den aktuella situationen. Exempel på sådana situationer är vädervarningar från SMHI, det isländska askmolnet 2010, utbrottet av ebola i

---

⁶⁶ www.regeringen.se/regeringens-politik/krisberedskap/regeringskansliets-krishantering/

HANDBOK

Västafrika 2014 och den stora mängden anländande migranter hösten 2015. Försvarsmakten är vanligtvis kallad och medverkar då med representant från Högkvarteret. Avser konferensen ett begränsat geografiskt område inbjuds aktuell militärregionstab att avlyssna konferensen.

Samverkanskonferenserna kan ha som syfte att till exempel skapa en lägesbild för att underlätta resurs- eller informationssamordning. Mötena protokollförs och spelas in i ljudfil som normalt publiceras i WIS.

Samverkansrådet mot terrorism

Samverkansrådet mot terrorism är ett samarbete mellan myndigheter, som syftar till att stärka Sveriges förmåga att motverka terrorism. Rådet leds av Säkerhetspolisens generaldirektör och i rådet deltar de högsta cheferna för vissa myndigheter.⁶⁷ Arbetet bygger på EU:s strategi för att motverka terrorism och på regeringens nationella strategi för att möta hotet från terrorism.

Till Samverkansrådet hör ett antal arbetsgrupper. En av arbetsgrupperna är Nationellt centrum för terrorhotbedömning (NCT) och är permanent. I NCT sitter representanter för Försvarets radioanstalt, Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten och Säkerhetspolisen. Uppgifterna för NCT är bland annat att göra strategiska terrorhotbedömningar på kort och lång sikt mot Sverige och svenska intressen.

Samverkansområden

I syfte att underlätta helhetssyn, samverka och effektiv planering av samhällets krisberedskap och totalförvar, har regeringen pekat ut myndigheter med särskilt ansvar för samhällsviktig verksamhet och ordnat dem i sex samverkansområden.⁶⁸ Dessa beskrivs i kapitel 4.7.

Centrala samrådsgruppen för sjö- och flygräddning

Centrala samrådsgruppen för sjö- och flygräddning (CSSF) är ett nationellt forum för utvecklande av sjö- och flygräddning där bland annat MSB, Trafikverket, Kustbevakningen, Försvarsmakten, Polismyndigheten och Sjöräddningssällskapet ingår.

Nationellt forum för inriktning och samordning av övningar

Nationellt forum för inriktning och samordning av övningar (NAFS) inrättades 2010. NAFS leds av MSB och består av representanter för myndigheter som omfattas av krisberedskapsförordningen och Försvarsmakten. Arbetet syftar till att inrikta och samordna tvärssektoriella övningar på nationell och på regional nivå med kopplingar till övningsverksamhet inom EU och till övrig internationell övningsverksamhet. NAFS möts två gånger per år.

---

⁶⁷ Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Försvarsmakten, Försvarets radioanstalt, Totalförsvarets forskningsinstitut, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Kustbevakningen, Tullverket, Ekobrottsmyndigheten, Migrationsverket, Strålsäkerhetsmyndigheten, Kriminalvården, Åklagarmyndigheten och Transportstyrelsen.

⁶⁸ Förordningen (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap.

Nationella telesamverkansgruppen

Nationella telesamverkansgruppen (NTSG) är ett frivilligt samarbetsforum med syfte att stödja återställandet av den nationella infrastrukturen för elektroniska kommunikationer vid extraordinära händelser i samhället. Deltagare är myndigheter och organisationer som äger egen teknisk utrustning, kunskaper eller resurser som påverkar Sveriges kritiska infrastruktur för elektronisk kommunikation. De har genom sin roll möjlighet till stor påverkan på den kritiska nationella infrastrukturen för elektronisk kommunikation. Deltagarna i NTSG träffas två gånger per år.

För närvarande ingår följande parter i NTSG: Trafikverket ITC, Stokab, Affärsverket svenska kraftnät, TDC, Tele2 Sverige AB, TeliaSonera, Telenor AB Sverige, Teracom, Hi3G, Stadsnätetsföreningen, Skanova, IP-Only, Com Hem, Netnod, Försvarmakten, MSB Rakelenhet och Post- och telestyrelsen.

Vid en kris initieras gruppens arbete genom att någon av parterna begär hos PTS att gruppen ska samlas. PTS beslutar om genomförandet av ett sådant möte. Personal ur Riksförbundet Sveriges lottakörer förstärker med administrativt stöd vid längre kriser.

Centralt räddningstjänstforum

Centralt räddningstjänstforum (CRF) är ett forum där inblandade myndigheter och organisationer ska ta tillvara på erfarenheter från inträffade händelser så att effektiva och samordnade räddningsinsatser kan genomföras. CRF ska enbart hantera frågor som ligger inom lagen om skydd mot olyckor. I CRF ingår representanter från Sjöfartsverket, Transportstyrelsen, Polismyndigheten, Kustbevakningen, Sveriges kommuner och landsting, Socialstyrelsen, SOS Alarm AB, Försvarmakten och MSB.

7.3. Samverkan för stöd till samhället

Den samverkan som genomförs vid Före-skedet ska lägga grund för en effektiv hantering av krisen i Under-skedet, om krisen trots allt skulle inträffa. Ansvaret för hantering av kriser ligger hos civila myndigheter. Försvarmaktens roll är i allt väsentligt stödjande. Det finns generellt tre områden där Försvarmakten kan bli engagerat:

- Stöd till räddningstjänst grundat på lagen om skydd mot olyckor.
- Försvarmaktens stöd till civil verksamhet grundat på stödförordningen.
- Stöd till polisen vid terrorismbekämpning.

I genomsnitt engageras Försvarmakten 450-500 gånger per år över hela landet. Huvuddelen av insatserna är av mindre omfattning. Den vanligaste orsaken till att Försvarmaktens förmågor ianspråk tas är räddningstjänst. När det gäller räddningstjänst har Försvarmakten en skyldighet att lämna stöd till samhället. Om insatsen baseras på stödförordningen finns ingen skyldighet att lämna stöd utan Försvarmakten avgör själv om det finns lämpliga resurser och om det inte hindrar ordinarie verksamhet. I kapitel 8 framgår ytterligare information om lagar och förordningars möjligheter och begränsningar.

Avseende åtgärdsförloppen och samverkan vid insats så är det ingen principiell skillnad mellan hur agerandet sker om insatsen baseras på stödförordningen eller lagen om skydd mot olyckor.

HANDBOK

7.3.1. Olika typer av stödinsatser

Det finns en mängd olika typer av insatser som Försvarsmakten blir engagerad i både avseende räddningstjänst (enligt lagen om skydd mot olyckor) och avseende stödförordningen.

*Bild 7.1 Försvarsmakten lämnade stöd till samhället i samband med skogsbranden i Västmanland 2014
Foto: Marcus Åhlén, Försvarsmakten*

Exempel på vanliga insatser är:

- Eftersök av försvunna personer.
- Ammunitionsröjning på land eller i vatten.
- Skogsbrandsläckning och eftersläckning.
- Flyg-, sjö- eller marktransporter.
- Övervakning och identifiering av farkoster i luftrummet.
- Fältarbetsinsatser vid risk för höga flöden.
- Bekämpning av oljepåslag (när olja närmar sig eller redan har nått strandzonen).
- Översnötransporter med bandvagnar.

Generellt ianspråkats ofta Försvarsmakten då det behövs arbetskraft (personal) i större omfattning eller materiella resurser eller kompetens som inte återfinns i samhället.

7.3.2. Försvarsmaktens beredskap för stödinsats

Tiden är i många avseende en viktig faktor i krishantering. Regeringen har reglerat att Försvarsmakten inte ska upprätthålla någon särskild beredskap för stöd till samhället, varken personellt eller materiellt. Stödet ska utgå från lämpliga och befintliga resurser.

Om behov uppstår finns därför en startsträcka innan eventuellt stöd från Försvarmakten kan realiseras. Denna startsträcka kan reduceras på olika sätt. Ett av de viktigaste är att Försvarmakten kontaktas och kommer med i krishanteringens från början, även om man inledningsvis bedömer att resurser från Försvarmakten inte kommer att behövas.

Därmed kan staben inleda sitt arbete och förutsättningar skapas för att få effekt av Försvarmaktens resurser så att en efterhandssituation undviks. Försvarmaktens representanter bör medverka till att skapa medvetenhet om detta i andra myndigheter, både före en eventuell kris men också i de långsiktiga förberedelserna. Om det skulle visa sig att den förväntade krisen uteblir har inga stora aktiviteter satts igång men om krisen uppstår kan den vunna tiden ge stor effekt.

7.3.3. Åtgärdsexempel

Nedan framgår en generell, övergripande beskrivning av förloppet i samband med en stödinsats vid:

- Røjning av ammunitionseffekt.
- Eftersök av försvunnen person.
- Stöd vid skogsbrandsläckning.
- Stöd vid omfattande storm.

I bilaga 2 återfinns ett antal åtgärdsexempel vid olika typer av händelser som ger en mer detaljerad beskrivning. Det finns även ett exempel på insats avseende att hävda territoriell integritet baserat på IKFN⁶⁹ vilket inte är en stödinsats men som ställer liknande krav på samverkan.

Som komplement till detta finns i bilaga 1 checklistor som stöd i de olika samverkansskedena före, under och efter.

Genomförande av stödinsats

Stödet från Försvarmakten vid en kris beskrivs här enligt följande förlopp:

- Förvarningsskede.
- Begäran om stöd inkommer.
- Övervägande och beslut.
- Genomförande av insats.
- Avslutning av insats.
- Utvärdering av insats.

Förvarningsskedet

Beroende på typ av situation kan förvarning ges. Om en förestående kris är föranledd av en väderhändelse ges i bästa fall något eller några dygns förvarning.

På nationell nivå kallar MSB olika myndigheter till samverkanskonferens (telefon eller Rakel). Högkvarteret deltar i denna och i vissa fall kan även militärregionstab (-er) delta. Resultat från konferensen delges inom Försvarmakten bland annat till militärregionstaberna i berörda områden.

---

⁶⁹ Förordning (1982:756) om Försvarmaktens ingripanden vid kränkningar av Sveriges territorium under fred och neutralitet.

HANDBOK

På regional nivå genomförs inom aktuella län en motsvarande telefonkonferens. Denna är vanligtvis initierad av länsstyrelsens tjänsteman i beredskap (TiB). Militärregionstaben deltar i denna. Bedöms situationen som allvarlig och därmed komma att kräva behov av utökad ledningskapacitet kan länsstyrelsen bemanna hela eller delar av sin krishanteringsorganisation.

Vid militarregionstaben genomförs bedömning av den aktuella situationen. Eventuellt inleds en resursinventering utifrån förväntade stödbehov och kontroll av larmlistor.

Stabsberedskapen kan också höjas om situationen kräver det. Beroende på resultat av länsstyrelsens telefonkonferens och den aktuella situationen kan beslut fattas om att placera samverkanspersoner i aktuella länsstyrelser.

På lokal nivå orienteras organisationsenheter/förband, utbildningsgrupper och hemvärnsbataljonschefer om läget och att det kan komma en förfrågan om stöd från civila myndigheter.

Om indikationer finns på att en kris är under uppseglande och ingen kontakt från aktuella samverkansmyndigheter tagits kan militarregionstab ta initiativ till kontakt med civil myndighet för att kontrollera om Försvarsmakten kan komma att bli engagerad.

Om förvarning ges är det viktigt att använda tiden till förberedelser för att reducera tiden från larm till insats.

Begäran om stöd inkommer

När ett behov av stöd från Försvarsmakten uppstår, initieras detta av att aktuell myndighet kontaktar vakthavande befäl vid antingen Försvarsmaktens högkvarter (för centrala myndigheter) eller militarregionstab (övriga).

Till militarregionstab ringer exempelvis räddningsledare ur räddningstjänsten, polisen eller representant för annan myndighet (regionalkontor, länsstyrelse, kommun etc.). Begäran tas emot i militarregionstaben. Mottagaren i staben klarlägger minst följande:

- Vem begär stödet?
- Kontaktuppgifter.
- Vilken form av stöd efterfrågas; förmåga, omfattning, typ, antal, personal/materiel?
- Vilken tidsutsträckning på insatsen bedöms?
- Vilken är den exakta platsen där militär insatschef (MIC) ska anmäla sig?
- När ska anmälan ske och vem är kontaktperson på plats?
- Hur sker samverkan i Raket, taktiska nummer och samverkanstalgrupper (FM KC⁷⁰ kan på begäran genomföra länkning av talgrupper så att MIC kan samverka med räddningsledare eller polisinsatschef innan uppdraget påbörjas vilket ger tidsvinster)?

Om begäran omfattar stöd till polisen avseende terrorismbekämpning går förfrågan från Polismyndigheten respektive Säkerhetspolisen direkt till vakthavande befäl Försvarsmakten (VB FM) enligt förberedda rutiner.

Om begäran baseras på stödförordningen⁷¹ eller till del eller helhet omfattar resurser som militarregionstaben inte har handlingsfrihet med kontaktar militarregionstaben VB Försvarsmakten för att klara ut hur begäran ska hanteras.

---

⁷⁰ Försvarsmaktens Kommunikationscentral.

Mottagaren meddelar den inringande att begäran är mottagen och att denne även ska översända en skriftlig begäran på fastställd blankett. Mottagaren meddelar att Försvarsmakten återkommer med svar inom kort.

Övervägande och beslut

I aktuell stab genomförs fortsatt bedömning och resursinventering. Den inkomna begäran vägs mot gällande lagar och förordningar (lagen om skydd mot olyckor eller stödförordningen)⁷². Beslut om insats fattas och den som begärt stöd meddelas. Om stödet baseras på stödförordningen är det viktigt att klargöra att Försvarsmakten är skyldig att ta ut ersättning för stödet.

Militärregionstaben orienterar VB Försvarsmakten och eventuellt andra organisationsenheter/förband om begäran och insatsen.

Aktuell organisationsenhet/förband får i uppgift att utse MIC som tilldelas resurser enligt beslut. En insatsorder utarbetas vid staben. Om tidsförhållanden är korta så ges order efterhand och en sammanställd order utges senare. Mandat för MIC och samverkanspersoner regleras och meddelas befattningshavarna.

Om det råder osäkerhet avseende vilka lagrum som ska tillämpas ska juridiska avdelningen i Högkvarterets Ledningsstab (HKV LEDS JUR) kontaktas för klarläggande.

Om resurser efterfrågas som militärregionstaben inte har mandat att besluta om, begärs stöd av VB Försvarsmakten.

Är det en kris som inte bara är lokalt avgränsad, kan samverkansperson utgå till exempelvis aktuell(-a) länsstyrelse(-r) eller kommuner, om så inte redan har skett.

Genomförande av insats på plats

MIC avtransporterar med disponibla resurser och anmäler sig via Rakel (eller annat sambandsmedel) för den aktuella räddningsledaren (kan exempelvis vara PIC eller kommunal eller annan statlig räddningsledare). MIC mottar uppgift från räddningsledaren om vilket stöd som ska genomföras och ger därefter egen personal uppgifter.

MIC är högste militär chef på plats och är den som ger order till den militära personalen, något som inga civila representanter får göra. MIC rapporterar fortlöpande till organisationsenhet/förband i enlighet med gällande rutiner/insatsorder. MIC ska också fortlöpande dokumentera viktigare information som tidpunkter, resurser, platser, innehåll i egna eller samverkande myndigheters beslut.

MIC bör uppehålla sig i anslutning till räddningsledarens ledningsplats. Där finns sannolikt även de andra myndighetsrepresentanterna som deltar i insatsen och som MIC kan behöva samverka med.

---

⁷¹ Förordning (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet.

⁷² Lag (2003:778) om skydd mot olyckor och förordning (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet.

HANDBOK

Dessa är:

- Polisinsatschef (PIC).
- Sjukvårdsledare.
- Medicinskt ansvarig.

Polisinsatschef är den ur Polismyndigheten som leder insatsen lokalt på plats och samverkar med övriga aktörer. Sjukvårdsledare är sjuksköterska ur den ambulans som anländer först till ett skadeområde och leder sjukvårdens verksamhet på platsen och är den som samverkar med övriga aktörer. Medicinskt ansvarig är den som fattar beslut om prioriteringar och medicinska åtgärder. Medicinskt ansvarig är läkare eller sjuksköterska.

*Bild 7.2 Militär insatschef i samverkan med sjukvårdsledare
Foto: Jimmy Croona, Försvarsmakten*

Räddningsledaren och ovanstående befattningshavare har som regel färgade västar och hjälmar med benämning på sin roll för att lätt bli igenkända. Typ av färgmärkning och mönster är inte enhetligt i landet. Polisens västar är dock enhetliga i hela landet. Även MIC bör utrustas med färgad väst med tydlig utmärkning - Militär Insatschef.

MIC ska fokusera på att genomföra den pågående insatsen. Dock ska MIC, om insatsen bedöms pågå under längre tid, lyfta frågan om avlösning eller behov av ytterligare resurser till militärregionstaben. Därmed kan staben ligga på framkant i planering för ytterligare resurstilldelning.

En viktig uppgift för MIC är att följa om insatsen övergår från att vara räddningstjänst till att bli en stödinsats. Sker detta ska han utan dröjsmål anmäla detta till staben som ska samverka med insatsledaren för att klara ut eventuellt fortsatt stöd från Försvarsmakten.

HANDBOK

Vid stödinsatser kan det förekomma att personal uppträder i uniform utan att vid tillfället vara anställd av Försvarmakten. Det kan exempelvis vara frivilligpersonal som inte formellt tillhör Försvarmakten, men kan uppfattas göra det på grund av uniformen.

Det är viktigt för MIC och andra att särskilja vilka som inte tillhör Försvarmakten. MIC har ett arbetsgivaransvar (verksamhetssäkerhets- och arbetsmiljöansvar) i sin roll vilket endast omfattar Försvarmaktens personal. MIC får inte ge styrningar till andra än Försvarmaktens personal.

Verksamhet vid militärregionstaben

Vid staben pågår en kontinuerlig uppföljning av läget. Denna baseras framförallt på:

- Rapporter från förband (MIC) och samverkanspersonal.
- Information från Högkvarteret och sidoordnade staber.
- Information från samverkande myndigheter (motsvarande).
- Medhörning på Rakel.
- Massmedia.
- Information i WIS från myndigheter och andra aktörer.

Staben rapporterar enligt stående order eller särskild order för insatsen till Högkvarteret.

Staben förser även organisationsenhet/förband, MIC och samverkanspersonal med information för att stödja dessa i sina roller.

Vid en utdragen kris genomför staben en planering på sikt som kan omfatta behov av förstärkningar, avlösning, underhåll och så vidare. En viktig uppgift för staben är att fortlöpande stödja organisationsenhet/förband (MIC) utifrån deras behov.

Samordning av informationstjänsten mellan civila myndigheter, aktörer och militärregionstaben är en mycket viktig del i krishanteringen. Här kan staben behöva information och stöd av organisationsenhet/förband, MIC och samverkanspersonalen såväl som av informationsstaben i Högkvarteret.

Om krisen är av större omfattning kan även militära resurser som leds av andra staber uppträda inom militärregionen. Chef för militärregion kan då ges uppgift att understödja dessa enheter.

Samverkanspersonens verksamhet

Samverkanspersonen vid en civil myndighets ledningsplats medverkar i arbetet i krisledningsorganisationen och deltar i aktuella stabsorienteringar och möten. En del av detta utgörs av att lämna Försvarmaktens information till den gemensamma lägesbildden. Samverkanspersonen är stabens förlängda arm på den civila ledningsplatsen.

Ett viktigt underlag är att få eventuella prioriteringar om resurserna inte är tillräckliga för alla behov. Det är de civila myndigheterna (till exempel räddningsledaren) som bestämmer vad som skall prioriteras. Det är också viktigt att få underlag till bedömning på längre sikt och förmedla denna till staben. Det gäller även andra myndigheters beslut som påverkar Försvarmaktens del i insatsen.

Samverkanspersonen ska kontinuerligt föra ”samverkansdagbok” (logg) över fattade beslut, viktiga möten, viktiga personsamtal etc. (se kapitel 6.5 Dokumentation av samverkan). Samverkanspersonen löser också eventuella uppgifter som ges av staben.

HANDBOK

Avslutning av insats

Avslutning av insats handlar om återhämtning, återställande av resurser och återgång till ”normalläge”. Räddningsledaren beslutar om när insatsen ska avbrytas eller när stöd från Försvarmakten inte längre behövs.

Om insatsen har haft sådan karaktär att Försvarmaktens personal (delar av) har utsatts för psykologiska påfrestningar (till exempel omhändertagande av svårt skadade/döda) ska MIC tidigt anmäla detta till organisationsenhet/förband/stab. Staben ska då ta fram stödresurser för omhändertagande av utsatt personal. Staben måste beakta att även MIC kan vara utsatt för påfrestning.

MIC kontaktar organisationsenhet/förband och orienterar om situationen samt mottar order för avveckling om detta inte redan finns angivet i insatsordern. MIC samlar militär personal och ger order för avveckling. MIC anmäler till räddningsledaren att Försvarmaktens personal och övriga resurser avslutar insatsen och återgår. MIC säkerställer att räddningsledare har kontaktuppgifter till staben.

Samverkanspersonerna återställer sina ”lånade” arbetsplatser och avanmäler sig innan återfärd till staben.

Utvärdering av insats

En viktig del av samverkan efter insats är att utvärdera genomförd verksamhet, dokumentera detta i respektive organisation och implementera de erfarenheter som underlättar hanteringen av en eventuell nästkommande kris. I direkt anslutning till att insatsen avslutas lämnar MIC en första utvärdering av insatsen till organisationsenhet/förband som rapporterar till militärregionstabben.

Den myndighet som begärt stöd från Försvarmakten kallar vanligtvis till utvärdering av genomförd insats. Det kan genomföras som möten, seminarier eller workshops beroende på vilken omfattning och typ av kris som hanterats. Här bör den personal delta som medverkat som MIC, samverkansperson och stabsmedlem.

Intern utvärdering genomförs inom Försvarmakten med berörda staber/förband. Resultat av utvärderingar sammanställs och rapporteras till Högkvarteret.

7.4. Stöd till polisen vid terrorismbekämpning

Försvarmakten har inget eget ansvar för att motverka terrorism, men ska stödja Polismyndigheten och Säkerhetspolisen enligt *lagen (2006:343) om Försvarmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning* och *förordningen (2006:344) om Försvarmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning*.

Polismyndigheten respektive Säkerhetspolisen får begära stöd från Försvarmakten om polisen inte har tillgång till de särskilda resurser som behövs för att förhindra eller på annat sätt ingripa mot en handling som kan utgöra brott enligt *lagen (2003:148) om straff för terroristbrott*. Denna begäran om stöd beslutas i Försvarmakten av ÖB och genomförs av C INSATS.

Framställan om stöd från Försvarmakten görs av Polismyndigheten respektive Säkerhetspolisen efter regeringens medgivande och beslut fattas av ÖB

Vid en begäran om stöd från Försvarsmakten vid terrorismbekämpning ska Polismyndigheten respektive Säkerhetspolisen i normalfallet inhämta regeringens medgivande innan begäran lämnas till Försvarsmakten. Regeringens medgivande behövs inte i sådana brådskande fall som kan innebära fara för människors liv eller hälsa, eller omfattande förstörelse av egendom. Försvarsmakten kan stödja polisen med ett stort antal förbandstyper, men inga särskilda förband ska upprättas eller särskild beredskap upprätthållas med anledning av denna lag. När en stödinsats görs ska militär enhet och dess militära insatschef stå under direkt ledning av den myndighet som har begärt stödet.

Vid en stödinsats får endast sådan personal från Försvarsmakten medverka som har lämplig utbildning och erfarenhet för uppgiften. Den personal i Försvarsmakten som kan komma i fråga för att gripa eller bruka våld ska ha utbildning i polismans befogenheter enligt *polislagen* (1984:387) och *rättegångsbalken* (1942:740) när han eller hon deltar i en stödinsats. Utbildningen genomförs av polishögskolan och sker årligen. För att förbereda stöd till polisen får Försvarsmakten, på framställning av Polismyndigheten respektive Säkerhetspolisen, delta i övningar med polisen.

Lagen ändrar inte andra lagar, förordningar eller bestämmelser som omfattar Försvarsmaktens verksamhet idag. Detta innebär att *lagen* (2006:343) om *Försvarsmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning* samtidigt kan tillämpas med bland annat *lagen* (2003:778) om *skydd mot olyckor* (räddningstjänst) samt *förordningen* (2002:375) om *Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet*.

Enligt *lagen* (2000:130) om *försvarsunderrättelseverksamhet* ska försvarsunderrättelseverksamhet bedrivas för att kartlägga yttre hot mot landet och till stöd för svensk utrikes-, försvars- och säkerhetspolitik. Försvarsunderrättelseverksamhet bedrivs av Försvarsmakten och andra myndigheter som regeringen bestämmer. Verksamheten får inte avse uppgifter som enligt lagar eller andra föreskrifter ligger inom ramen för polisens och andra myndigheters brottsbekämpande och brottsförebyggande arbete. Inom Försvarsmakten bedrivs försvarsunderrättelseverksamhet av den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten (MUST).

7.5. Samverkan avseende höjd beredskap och krig

7.5.1. Förutsättningar för totalförsvarssamverkan

Regeringen anger i Försvarspropositionen 2015 att planeringen för totalförsvaret ska återupptas. Med utgångspunkt i en helhetssyn som omfattar hela hotskalan, ett gemensamt regelverk och en sammanhållen planeringsprocess bör planeringen för det civila försvaret samordnas såväl med Försvarsmaktens försvarsplanering som med planeringen för fredstida krissituationer⁷³.

Den totalförsvarssamverkan som genomförs mellan Försvarsmakten och andra myndigheter för att planera och förbereda för höjd beredskap och krig skiljer sig inte i några större avseenden från samverkan för krisberedskap. Ansvarsprincipen gäller även vid höjd beredskap. Förberedelser för det civila försvaret ska ta sin utgångspunkt i krisberedskapen, även om kraven som ställs på myndigheterna vid höjd beredskap är mer omfattande och till del annorlunda.

---

⁷³ 2014/15:109, Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020, sid 105.

HANDBOK

Vid höjd beredskap tillämpas lagar och förordningar som skapar andra förutsättningar för Försvarsmakten och andra myndigheter att agera, bland annat genom att disponera samhällets resurser i en annan utsträckning än vad som är möjligt när inte höjd beredskap råder (se kapitel 8). Vid beredskapslarm ska vissa av dessa lagar tillämpas i sin helhet.⁷⁴

7.5.2. Beredskap

För att stärka landets försvarsförmåga kan beredskapen höjas. Höjd beredskap är antingen skärpt beredskap eller högsta beredskap.⁷⁵ Är Sverige i krigsfara eller råder det sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara får regeringen besluta om skärpt beredskap eller högsta beredskap. Är Sverige i krig råder högsta beredskap. Höjd beredskap kan avse vissa delar av landet eller viss verksamhet.

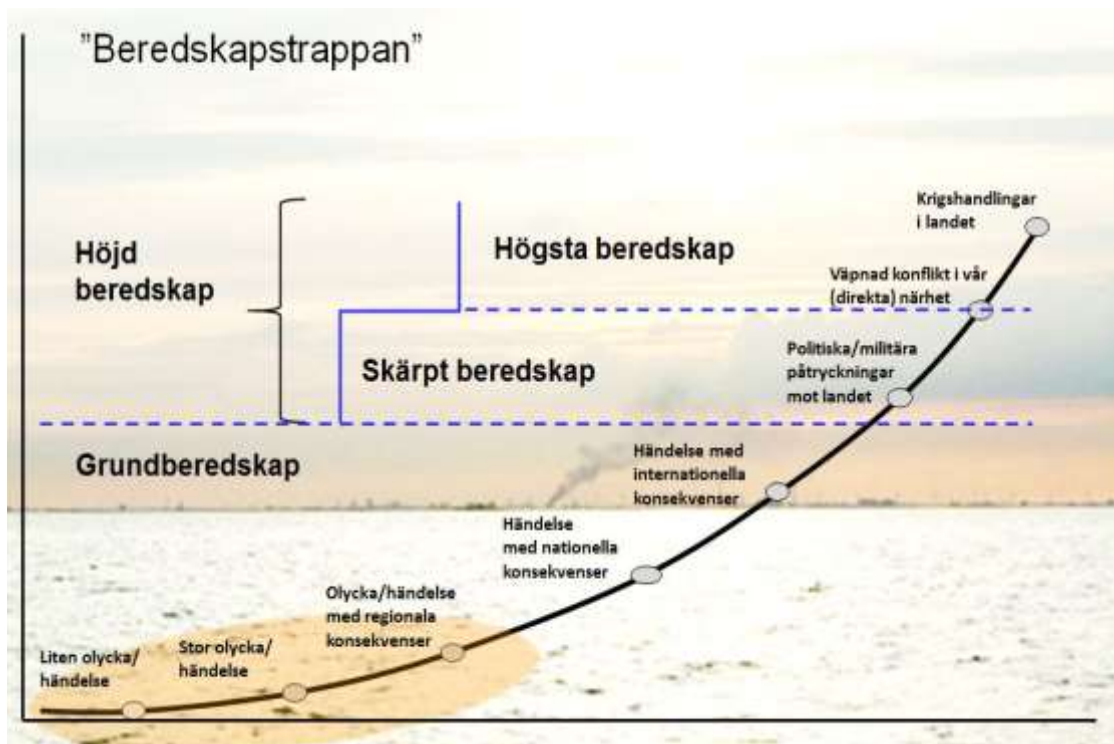

Bild 7.3 Inom ramen för grundberedskap ska samhällets resurser kunna hantera kriser med varierande konsekvenser. Vid yttre hot mot landet kan regeringen höja beredskapen varvid gynnsammare förutsättningar skapas för att effektivare använda samhällets samlade resurser för att hantera krisen. Inom Försvarsmakten regleras beredskapen för staber och förband med tidsramar
Illustration: Conny Ekdahl, Försvarsmakten

⁷⁴ 13 § Förordning (2015:1053) om totalförsvar och höjd beredskap.

⁷⁵ Lag (1992:1403) om totalförsvar och höjd beredskap.

7.5.3. Försvarsplanering

Samverkan inför och under höjd beredskap och krig benämns totalförsvarssamverkan. Den syftar bland annat till att stödja försvarsplaneringen av det militära försvaret av Sverige. Mot bakgrund av de stora förändringar Försvarsmakten och samhället genomgått är den mycket förändrad. Försvarsplaneringen genererar behoven till totalförsvarssamverkan.

Försvarsplaneringen grundar sig på styrningar från regeringen och leds inom Försvarsmakten av högkvarterets ledningsstab (LEDS). LEDS ger direktiv till insatsstaben som genomför planeringen och i sin tur ger uppdrag till underställda staber och förband.

Militärregionstaberna ansvarar för samverkan rörande markterritoriell verksamhet inom ramen för försvarsplaneringen på regional och lokal nivå. Planeringen genererar ett omfattande samverkansbehov med civila myndigheter och aktörer. Det är speciellt viktigt att beakta sekretessen i denna typ av samverkan och säkerställa att motparten har rätt säkerhetsklassning.

Vid höjd beredskap och krig är Försvarsmakten beroende av stöd från samhället för att kunna lösa sina uppgifter. De speciella förutsättningarna som gäller vid höjd beredskap och krig ställer höga krav på Försvarsmaktens samverkan med samhället, främst vad avser tydlighet i framställningar av de behov Försvarsmakten har i dessa avseenden.

Försvarsplaneringen kommer att generera ett ökat behov av samverkan på lokal och regional nivå exempelvis för att förbereda krigsförbandens uppgifter. I planeringen kommer samverkan bland annat att handla om skyddsobjekt där Försvarsmakten inte är objektsägare och deras betydelse i olika tidsskeden.

MSB företräder det civila försvaret på central nivå i frågor som har betydelse för avvägningen mellan civila och militära behov av samhällets resurser om inte något annat följer av särskilda föreskrifter. MSB säkerställer att nödvändiga åtgärder vidtas inom befolkningsskyddet.⁷⁶

Länsstyrelsen som länets högsta totalförsvarsmyndighet har ett omfattande ansvar vid en beredskapshöjning. Länsstyrelsen har exempelvis ansvar avseende utrymningsplanering, gränsövervakning m.m. Även polis och landsting har ett utökat ansvar.

Härutöver är det inom kommunerna och deras geografiska områdesansvar krigsförbanden ska verka vilket kräver lokal samverkan.

Slutligen finns ett ökat behov av samverkan med näringsliv (offentlig-privat samverkan) såväl centralt som regionalt och lokalt för att säkerställa olika logistiska behov.

7.5.4. Genomförande av totalförsvarssamverkan

Militärregionstabernas roll i samverkan vid höjd beredskap är förutom att lösa sina egna territoriella uppgifter att stödja och bistå de taktiska cheferna. Detta stöd grundläggs genom aktivt deltagande i den försvarsplanering som ligger till grund för genomförandet och att förbereda de civila aktörerna inför de framställningar som kan komma från Försvarsmakten.

---

⁷⁶ Förordning (2008:1002) med instruktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

HANDBOK

Vid höjd beredskap kan närvaron av militära förband och verksamheter vara omfattande i vissa samhällsviktiga områden. Det kommer att generera ett helt annat och större behov av regional men framförallt lokal samverkan för att förbanden ska kunna lösa sina uppgifter. För att lösa dessa behov måste personal ur förbanden, som normalt inte är utbildad för och har vana att samverka med personer utanför Försvarsmakten, göra detta. I viss utsträckning kan militärregionstaberna stödja men det kommer inte att kunna ske fullt ut. Under samverkan med andra myndigheter i fredstid kan det vara viktigt att upplysa om detta. Detta kan till del förberedas genom att integrera samverkansmoment i övningar.

Det ökade behovet av regional och lokal samverkan ställer i sin tur krav på ökad samordning inom Försvarsmakten.

7.6. Samverkan avseende säkerhetstjänst

Samverkan relaterad till säkerhetstjänsten, så kallad säkerhetssamverkan, genomförs regelbundet mellan olika myndigheter och är en del av den ordinarie myndighetssamverkan. Säkerhetssamverkan genomförs uteslutande på central och regional nivå av högkvarteret och militärregionstaber.

Försvarsmakten samverkar bland annat med Polismyndigheten och dess kriminalunderrättelsetjänst och Säkerhetspolisen. Omfattning av säkerhetssamverkan och dess innehåll är vanligtvis belagd med sekretess. För ett förtroendefullt utbyte av känslig information är behovet av närhet och kontinuitet till tid och person avgörande. Säkerhetshot kan snabbt förändras över tiden vilket kräver varierande grad av säkerhetssamverkan med andra myndigheter och organisationer på daglig eller veckovis basis.

En del av säkerhetstjänsten omfattar signalskyddstjänst. Signalskyddstjänsten syftar till att hindra obehörig insyn i och påverkan av totalförsvarets telekommunikationer och användning av kryptografiska funktioner i IT-system.

Utifrån Försvarsmaktens ansvar⁷⁷ för signalskyddstjänsten (inkl rätt att utfärda föreskrifter till andra myndigheter inom totalförsvaret) finns ett samverkansbehov med flera myndigheter och organisationer. På förbandsnivå sker säkerhetssamverkan med lokala myndigheter och organ i huvudsak inom ramen för samverkan i samband med insatser. Samverkan syftar som regel till ömsesidigt stöd och omfattar t.ex. observations- och underrättelsetjänst (rapportering över ytan av militära och civila iakttagelser), behov av säkerhetsskyddsåtgärder, sekretessfrågor etc.

Bild 7.4 Foto: Nicklas Gustafsson, Försvarsmakten

⁷⁷ Förordning (2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten

8. Lagar, förordningar och andra styrande dokument

8.1. Grunder

Lagar, förordningar och föreskrifter utgör grunden för Försvarsmaktens agerande i olika situationer. Dessa skapar möjligheter och begränsningar och därigenom sätts ramar för verksamheten. I situationer då exempelvis stöd från Försvarsmakten efterfrågas eller då exempelvis Försvarsmaktens verksamhet på annat sätt påverkar samhället är det viktigt att känna till vilka lagar och förordningar som reglerar den aktuella verksamheten.

Det svenska rättssystemet finns för att skapa normer och spelregler för hur samhället ska fungera. Reglerna är ordnade i en hierarki: grundlagar – lagar – förordningar – myndigheters föreskrifter. En regel på en nivå får inte strida mot en regel på en högre nivå.

De viktigaste lagarna är grundlagarna. Alla lagar gäller så länge de inte upphävs. En lag kan inte ändras eller upphävas på annat sätt än genom ny lagstiftning.

Bild 8.1 Grundlag, lag, förordning
Foto: Kenneth Svasse, Försvarsmakten

8.1.1. Grundlagar

Grundlagarna beslutas av riksdagen i särskild ordning d.v.s. genom beslut vid två riksmöten med mellanliggande val. Sveriges grundlagar är: *regeringsformen*, *tryckfrihetsförordningen*, *successionsordningen* och *yttrandefrihetsgrundlagen*.

Grundlagarna innehåller bland annat:

- Regler som syftar till att skydda fri och rättigheter.
- Regler om bl.a. riksdagens, regeringens och statschefens befogenheter, arbete och relation till varandra (d.v.s. ramarna för det politiska beslutsfattandet).

8.1.2. Lagar

Riksdagen stiftar lagar, vilka innehåller grundläggande och detaljerade regler om vad man får göra och inte får göra inom ett visst område.

Lagarna reglerar främst:

- Enskildas personliga ställning samt inbördes personliga och ekonomiska förhållanden.
- Förhållandet mellan enskilda och det allmänna.
- Kommunernas kompetens, skyldigheter, organisation och verksamhetsformer.

HANDBOK

8.1.3. Förordningar

Regeringen beslutar om förordningar. Om det inte ankommer på riksdagen har regeringen rätt att:

- Utan bemyndigande i lag genom förordning besluta om hur lag ska verkställas samt om instruktioner för statliga myndigheter under regeringen.
- Efter bemyndigande i lag genom förordning meddela föreskrifter bl.a. om skydd för liv, personlig säkerhet eller hälsa, näringsverksamhet, trafik och utbildning.

I det senare fallet har riksdagen delegerat delar av sin lagstiftningsmakt till regeringen för att den ska kunna agera snabbt och handlingskraftigt inom dessa områden när det behövs.

8.1.4. Myndigheters föreskrifter och allmänna råd

Regeringen kan, om det är medgivet i lag, delegera delar av normgivningsrätten till förvaltningsmyndigheter eller kommuner. En myndighet har också alltid rätt att meddela föreskrifter som styr enbart den egna verksamheten.

8.2. Försvarsmaktens stöd till samhället

Myndigheters verksamhet regleras genom lagar, förordningar och särskilda regeringsbeslut. Dessutom kommer årliga styrningar från regeringen genom regleringsbrev.

De grundläggande uppgifterna för Försvarsmakten återfinns i *förordningen (2007:1266) med instruktion för Försvarsmakten*. På motsvarande sätt finns instruktioner för övriga myndigheter där deras uppgifter och verksamhet är reglerad (se bilaga 4).

Det finns ett antal olika lagar och förordningar som är väsentliga i sammanhanget och reglerar ramarna för krishantering. Vissa är specifika för Försvarsmakten och reglerar dess agerande i olika situationer.

Inom Försvarsmakten utfärdas *föreskrifter* (FFS, Försvarets författningssamling) och *bestämmelser* (FIB, Försvarets interna bestämmelser) för att reglera verksamheten.

Det är väsentligt att som samverkansperson och militär insatschef ha kunskap om och förståelse för vilka lagar och förordningar som gäller för en insats så att dels Försvarsmaktens personal inte överträder några lagar och bestämmelser och dels kan agera så effektivt som situationen medger. Gällande Försvarsmaktens stöd till samhället är det främst följande lagar och förordningar som är framträdande:

- Lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO)
- Förordningen (2003:789) om skydd mot olyckor
- Förordningen (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet
- Lagen (2006:343) om Försvarsmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning
- Förordningen (2006:344) om Försvarsmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning

8.2.1. Lag om skydd mot olyckor

Av 1 kap. 1 § lagen (2003:778) om skydd mot olyckor framgår att ”denna lag syftar till att i hela landet bereda människors liv och hälsa samt egendom och miljö ett med hänsyn till de lokala förhållandena tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor”.

Av lagens 1 kap. 2 § framgår att ”Med räddningstjänst avses i lagen de räddningsinsatser som staten eller kommunerna skall ansvara för vid olyckor och överhängande fara för olyckor för att hindra och begränsa skador på människor, egendom eller miljön. Till räddningstjänst hänförs också räddningsinsatser som görs enligt 4 kap. 1-4 §§ utan att det har inträffat någon olycka eller föreligger överhängande fara för en olycka.”

I 4 kap. 1-4 §§ regleras statens skyldigheter avseende:

- Fjällräddningstjänst.
- Flygräddningstjänst.
- Sjöräddningstjänst.
- Efterforskning av försvunna personer i andra fall.

Lagen (2003:778) om skydd mot olyckor reglerar enskilda medborgares, kommuner och statliga myndigheters skyldigheter när det gäller räddningstjänst. En räddningsledare kan återropa tjänsteplikt för att få hjälp vid en räddningsinsats.

I 6 kap. 1 § lagen (2003:778) om skydd mot olyckor framgår att: ”När det behövs, är var och en som under kalenderåret fyller lägst arton och högst sextiofem år skyldig att medverka i räddningstjänst, i den mån hans eller hennes kunskaper, hälsa och kroppskrafter tillåter det. Tjänsteplikten fullgörs på anmodan av räddningsledaren.”

Försvarsmaktens deltagande i räddningsinsats

Försvarsmakten har ingen uppgift att utveckla förmågor för räddningstjänst. Försvarsmakten är dock den myndighet vid sidan om de kommunala och statliga räddningstjänstmyndigheterna som har de lämpligaste resurserna för att stödja räddningstjänst. Försvarsmakten är ofta efterfrågad för olika typer av räddningstjänstinsatser.

I 6 kap. 7 § lagen om skydd mot olyckor finns en allmän skyldighet för statliga myndigheter att på anmodan av en räddningsledare med personal och utrustning delta i en räddningsinsats. Myndigheten är skyldig att delta endast om den har lämpliga resurser och ett deltagande inte allvarligt hindrar dess vanliga verksamhet. Räddningsledare har även lagstöd för att använda stöd från allmänheten i samband med räddningsinsats (se lagtext ovan).

Om en räddningsledare efterfrågar resurser från Försvarsmakten och dessa är rimligt gripbara samt om ett deltagande inte bedöms allvarligt hindra Försvarsmaktens vanliga verksamhet ska myndigheten delta i den aktuella räddningsinsatsen.

En räddningsinsats har en viss tidsutsträckning och räddningsledaren ska besluta utifrån fastställda kriterier när räddningsinsatsen avslutas. Beslutet ska dokumenteras. När räddningsinsatsen är avslutad upphör Försvarsmaktens skyldighet att medverka inom ramen för LSO. Den verksamhet som eventuellt fortsätter övergår därmed inom ramen för den så kallade stödförordningen.

Försvarsmakten behöver inte ta hänsyn till några konkurrensaspekter om det gäller en räddningsinsats vilket däremot kan uppstå om det avser stödförordningen.

HANDBOK

Sjuktransporter utgör inte räddningstjänst enligt LSO, utan hör till hälso- och sjukvården enligt *hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)*. Ett undantag härifrån utgör dock sjuktransporter från fartyg. Sådana transporter utgör sjöräddningstjänst enligt 4 kap. 3 § LSO, vilket således också medför att bestämmelsen i 6 kap. 7 § LSO blir tillämplig för Försvarmakten.

Kontakt med Försvarmakten - LSO

Myndighet eller annan aktör som begär stöd av Försvarmakten ska göra detta till den militärregionstab inom vars område en insats ska ske.

Kostnadsersättning - LSO

Försvarmakten får inte ta ut någon kostnadsersättning för insatser grundade på LSO.

8.2.2. Försvarmaktens stöd till civil verksamhet

Förordningen (2002:375) om Försvarmaktens stöd till civil verksamhet innehåller bestämmelser om Försvarmaktens stöd till statliga myndigheter, kommuner, landsting och enskilda samt andra civila aktörer och avser stöd som inte är särskilt reglerat i lag eller förordning. Förordningen benämns i dagligt tal ofta ”stödförordningen”.

Enligt 4 § i stödförordningen får Försvarmakten lämna stöd till andra myndigheter samt kommuner och landsting. Det finns ingen skyldighet att lämna stöd utan det är Försvarmakten som bedömer om stöd ska lämnas eller inte. Ett undantag är helikoptertransport av livshotande sjuka som begärs av sjukvårdshuvudman via JRCC (Joint Rescue Coordination Center) varvid det finns en skyldighet.

Stödet får lämnas endast om Försvarmakten har resurser som är lämpliga för uppgiften och det inte allvarligt hindrar den ordinarie verksamheten eller dess medverkan enligt LSO.⁷⁸

Stöd till statliga myndigheter, kommuner och landsting

Före beslut om lämnande av stöd ska Försvarmakten överväga:

- Finns legala förutsättningar eller hinder?
- Är Försvarmaktens resurser rimligt åtkomliga?
- Hindrar ett stöd allvarligt Försvarmaktens ordinarie verksamhet?
- Kan Försvarmakten använda insatsen för egen utbildning?
- Kan gällande miljötillstånd påverkas?
- Finns risk för person eller markskador?
- Har Försvarmaktens personal rätt utbildning för uppgiften?
- Kan insatsen innebära störning för allmänhet och kringboende?

Ska stöd lämnas till kommun eller landsting måste även konkurrensförhållanden övervägas så att Försvarmakten inte hindrar, snedvrider eller begränsar konkurrensen på marknaden. Stöd kan i princip aldrig avse bevakningsuppgifter (se nedan).

Stöd till enskilda

Stöd till enskilda får lämnas om det är av intresse för samhället eller om det kan inordnas som del i utbildning av Försvarmaktens personal.

---

⁷⁸ Lag (2003:778) om skydd mot olyckor.

HANDBOK

Gemensamma bestämmelser

Enligt 7 § i *förordningen (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet* får inte Försvarsmaktens personal användas i situationer där det finns risk att den kan komma att bruka tvång eller våld mot enskilda.

Ovanstående innebär att Försvarsmakten inte får lämna stöd, exempelvis till Polismyndigheten, i direkta polisaktioner eller polisiära verksamheter för att upprätthålla lag och ordning. Det innebär vidare att regelrätta bevakningsuppdrag av exempelvis olycksområden och skyddsobjekt som inte tillhör Försvarsmakten inte kan ske med stöd av Försvarsmakten.

Enligt 8 § i stödförordningen får endast sådan personal delta som har lämplig utbildning för uppgiften.

Enligt 10 § i stödförordningen får Försvarsmaktens personal inte användas för uppgifter som kan innebära *en inte obetydlig risk för att personalen kan komma att skadas*. Skador kan uppstå i de flesta typer av insatser. Med uttrycket enligt ovan avses att personalen genom sin medverkan inte får utsättas för större risker än vid deras ordinarie arbete. Det är heller inte acceptabelt att använda Försvarsmaktens personal i situationer där den myndighet som söker stödet inte skulle använda sin egen personal på grund av att det är för farligt.

Enligt 11 § i stödförordningen ska den enhet som lämnar stöd stå under befäl av militär chef. Det är den militäre chefen som lämnar stödet. Försvarsmakten har förtydligat i FFS 2002:7 att den militäre chefen ska inneha lägst löjtnants tjänstegrad.

Enligt 15 § i stödförordningen får Försvarsmakten delta i övningar för att förbereda stöd till civil verksamhet.

Kontakt med Försvarsmakten - Stödförordningen

Myndighet eller annan aktör som begär stöd av Försvarsmakten ska göra detta till Försvarsmaktens högkvarter. Försvarsmakten har förtydligat detta i FFS 2002:7 till att Polismyndigheten ska begära stöd enligt förordningen skriftligt.

Begäran kan göras genom den militärregionstab inom vars område den begärda insatsen avses ske.

Kostnadsersättning - Stödförordningen

Försvarsmakten ska enligt 16 § i *förordningen (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet* ta ut avgifter för stöd enligt förordningen. Ges stödet till annan statlig myndighet ska endast merkostnader ersättas. Om inte stödet lämnas till en annan statlig myndighet ska full kostnadsersättning tas ut (ett undantag är helikoptertransport av livshotande sjuka som begärs av sjukvårdshuvudman via JRCC.)

Försäkring - Stödförordningen

Enligt 17 § i stödförordningen får Försvarsmakten som villkor för stöd bestämma att försäkring ska tecknas för statens egendom, ansvarighet eller i övrigt för skador som staten ska ersätta. Detta gäller stöd som lämnas till kommuner, landsting och enskilda.

HANDBOK

8.2.3. Stöd till polisen vid terrorismbekämpning

Lagen (2006:343) om Försvarsmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning reglerar Försvarsmaktens stöd till Polismyndigheten och Säkerhetspolisen vid terrorismbekämpning i form av insatser som kan innebära användning av våld eller tvång mot enskilda. Förutom lagen finns *förordningen (2006:344) om Försvarsmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning*.

Det är Polismyndigheten respektive Säkerhetspolisen som får begära stöd från Försvarsmakten.

Stöd får begäras om

- stödet behövs för att förhindra eller på annat sätt ingripa mot en handling som kan utgöra brott enligt lagen (2003:148) om straff för terroristbrott,
- ingripandet kräver resurser av särskilt slag som varken Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen har tillgång till, och
- regeringen har lämnat medgivande.

Regeringens medgivande behövs dock inte i sådana brådskande fall som kan innebära fara för människors liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av egendom. Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen ska då omedelbart underrätta regeringen om att stöd begärts. Regeringen ska pröva om beslutet att begära stöd ska undanröjas eller bestå (1 § 3 st.).

Försvarsmakten är skyldig att lämna stöd om den har resurser som är lämpliga och det inte innebär synnerligt hinder i den ordinarie verksamheten.

Den enhet som lämnar stöd ska stå under befäl av militär chef. När en stödinsats görs ska enheten och dess chef stå under direkt ledning av den myndighet (Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen) som har begärt stödet.

Endast sådan personal från Försvarsmakten som har lämplig utbildning och erfarenhet för uppgiften får delta. Försvarsmakten ska se till att den medverkande personalen har nödvändig kunskap om de särskilda förhållanden som kan gälla för uppgiften.

Kontakt med Försvarsmakten

Begäran om stöd vid terrorismbekämpning ska göras hos Försvarsmaktens högkvarter (2 § *förordningen (2006:344) om Försvarsmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning*).

Kostnadsersättning

Enligt 4 § *förordningen (2006:344) om Försvarsmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning* ska Försvarsmakten ta ut avgift för den merkostnad som uppstår vid en insats.

8.3. Övrigt lagstöd avseende krishantering

Utöver ovanstående finns flera andra lagar och förordningar som reglerar verksamhet och bestämmelser avseende krishantering.

8.3.1. Förordningen med länsstyrelseinstruktion

Av *förordningen (2007:825) med länsstyrelseinstruktion* framgår länsstyrelsens ansvar och uppgifter. I 52-54 §§ regleras ansvar avseende krisberedskap och i 55-63 §§ framgår länsstyrelsens ansvar som länets högsta totalförsvarsmyndighet och dess ansvar vid höjd beredskap.

8.3.2. Åtgärder inför och vid extraordinära händelser

Lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap kompletteras med *förordningen (2006:637) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap*.

Bakgrund

Tidigare fanns möjligheter att göra undantag från kommunallagens regler om kommuners och landstings organisation och beslutsfattande endast när höjd beredskap var påkallad. Genom åren har emellertid en rad extraordinära händelser inträffat vilka ställt kommuner och landsting inför särskilda utmaningar. Översvämningen i Arvika, tågolyckorna i Borlänge och Kävlinge med efterföljande evakueringar samt branden på Makedonska föreningen i Göteborg och stormarna Gudrun och Per i södra Sverige är exempel på händelser som har ställt mycket höga krav på kommunernas och landstingens ledningsförmåga. Vid sådana situationer måste organisationen hantera en mängd olika problem och situationer och snabbt kunna fatta beslut om prioriteringar mellan olika behov och önskemål.

I början av 2000-talet utreddes frågan om kommuners och landstings beslutsfattande i samband med extraordinära händelser och några år senare gjordes en översyn av lagen om civilt försvar. Detta resulterade i en ny lag och förordning om extraordinära händelser. Den nya lagen innebär en viktig förskjutning av fokus för kommunernas och landstingens beredskapsåtgärder, från civilt försvar i krig till krisberedskap i fred vilket var helt i överensstämmelse med den dåvarande svenska säkerhetspolitiska linjen. Lagen utgör en av grundpelarna i samhällets krishanteringssystem.

Bestämmelserna om skyddsrum har förts samman i en egen lag om skyddsrum liksom bestämmelserna om utrymning och inkvartering under höjd beredskap.

Syfte

Av 1 kapitlet 1 § i lagen (LEH) framgår att bestämmelserna syftar till att kommuner och landsting ska minska sårbarheten i sin verksamhet och ha en god förmåga att hantera krissituationer i fredstid. Kommuner och landsting ska därigenom också uppnå en grundläggande förmåga till civilt försvar. Paragrafen innehåller tre delar. Den första syftar till att minska sårbarheten i verksamheten. Den andra vill få till stånd en god för-

HANDBOK

måga att hantera krissituationer i fred och den tredje och sista delen syftar till en grundläggande förmåga till civilt försvar.

Bestämmelsens sammanfattande syfte är att få alla aktörer att inse att förmågan att hantera en extraordinär händelse i fredstid utgör grunden för förmågan att hantera en situation vid en svår påfrestning på samhället i fred och under höjd beredskap. Krishanteringsförmågan skapas i de åtgärder som vidtas i den normala fredsverksamheten. Därför är det viktigt att aktörerna redan i vardagen beaktar de krav som kan ställas vid fredstida kriser. Genom att säkerställa en förstärkt förmåga att möta svåra påfrestningar på samhället i fred uppnås också en grundläggande förmåga för det civila försvaret vid höjd beredskap.

Att kommuner och landsting även ska minska sårbarheten i sina verksamheter innebär att man inte bara ska hantera konsekvenser av extraordinära händelser utan även arbeta med förebyggande åtgärder. Eftersom man ska göra risk- och sårbarhetsanalyser för att kunna planera hur man ska hantera extraordinära händelser är det nödvändigt att även beakta den förebyggande verksamheten. Genom att analysera risker och sårbarhet kommer sårbarheter att upptäckas som man måste försöka eliminera.

8.3.3. Hälso- och sjukvårdslagen

I hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) stadgas att landstinget ska planera sin hälso- och sjukvård så att en katastrofmedicinsk beredskap kan upprätthållas.

8.4. Totalförsvaret och höjd beredskap

8.4.1. Lag om totalförsvaret och höjd beredskap

I lagen (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap framgår att totalförsvaret är verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig. För att stärka landets försvarsförmåga kan beredskapen höjas. Höjd beredskap är antingen *skärpt beredskap* eller *högsta beredskap*. Under *högsta beredskap* är totalförsvaret all samhällsverksamhet som då ska bedrivas. Totalförsvaret består av militär verksamhet (militärt försvar) och civil verksamhet (civilt försvar).

Är Sverige i krig råder *högsta beredskap*. Är Sverige i krigsfara eller råder det sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av att det är krig utanför Sveriges gränser eller av att Sverige har varit i krig eller krigsfara, får regeringen besluta om skärpt eller högsta beredskap.

Vid höjd beredskap ska kommuner och landsting vidta de särskilda åtgärder i fråga om planering och inriktning av verksamheten, tjänstgöring och ledighet för personal samt användning av tillgängliga resurser som är nödvändiga för att under rådande förhållanden kunna fullgöra sina uppgifter inom totalförsvaret.

Vid höjd beredskap ska de enskilda organisationer och företag som enligt överenskommelse eller på annan grund är skyldiga att fortsätta sin verksamhet i krig vidta de särskilda åtgärder i fråga om planering och inriktning av verksamheten, tjänstgöring och ledighet för personal samt användning av tillgängliga resurser som är nödvändiga för att de under de rådande förhållandena ska kunna fullgöra dessa skyldigheter.

8.4.2. Förordning om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap

Inte bara kommuner och landsting utan även statliga myndigheter har ställts inför särskilda utmaningar i samband med senare års fredstida kriser. Även för dem fanns tidigare regler vilka endast var inriktade på höjd beredskap och krig. Grunden för krishanteringsystemet ligger visserligen hos kommunerna men de statliga myndigheterna blir många gånger berörda eller på annat sätt inblandade i olika kriser. Att använda organisationen för civilt försvar bland myndigheterna för att hantera extraordinära händelser och svåra påfrestningar visade sig inte fungera särskilt väl. Därför restes krav på ett regelsystem för de statliga myndigheterna som var bättre anpassat till rådande omständigheter.

Det gamla systemet för civilt försvar upphörde i början av 2000-talet och ett krishanteringsystem med ett nytt regelverk för krisberedskap inrättades. Detta regelverk skrevs om och en krisberedskapsförordning trädde i kraft 2006. Den omarbetades till *förordningen (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap* som trädde i kraft 2016-04-01.

Syftet med förordningen är att skapa bättre förutsättningar inför fredstida kriser liksom bättre krishantering i samband med faktiska kriser som berör myndigheterna.

Av 1 § i förordningen framgår att syftet är att statliga myndigheter genom sin verksamhet ska minska sårbarheten i samhället och utveckla en god förmåga att hantera sina uppgifter under fredstida krissituationer och inför och vid höjd beredskap. Förordningen har alltså två huvudsyften. Ett är att minska sårbarheten i verksamheten på samma sätt som gäller för kommuner och landsting enligt lagen om extraordinära händelser. Detta innebär att myndigheterna i sina risk- och sårbarhetsanalyser måste se över sin verksamhet för att minska sårbarheten både generellt och i samband med krishantering. Det andra huvudsyftet handlar om att myndigheterna ska utveckla en god förmåga att hantera sina uppgifter inte bara i vardagen utan även i samband med fredstida krissituationer och inför och vid höjd beredskap.

2 § i förordningen pekar på att det handlar om reglering av krisberedskapen och att förordningen ansluter till vad som föreskrivs i *lagen (1992:1403) om totalförsvar och höjd beredskap*. Hänvisning görs också till *förordningen (2015:1053) om totalförsvar och höjd beredskap* där bestämmelser om myndigheters ansvar att i sin verksamhet beakta och planera för totalförsvarets krav framgår, liksom till *lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap* med *förordningen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap*.

Förordningen gäller för statliga myndigheter med undantag av Regeringskansliet, kommittéväsendet och Försvarsmakten. I förordningen framgår att myndigheter (utom Regeringskansliet, kommittéväsendet, Säkerhetspolisen, Försvarsmakten, Försvarets materielverk, Försvarets radioanstalt och Totalförsvarets forskningsinstitut) är skyldiga att skyndsamt till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap rapportera it-incidenter som inträffat i myndighetens informationssystem.

I bilagan till förordningen anges de myndigheter som ingår i de sex samverkansområdena och därmed har ett särskilt ansvar inför och vid höjd beredskap (bevakningsansvariga myndigheter).

HANDBOK

8.4.3. Förordning om totalförsvaret och höjd beredskap

Syftet med *förordningen (2015:1053) om totalförsvaret och höjd beredskap* är att skapa bättre förutsättningar inför och vid höjd beredskap.

Av 1 § i förordningen framgår att förordningen ansluter till vad som föreskrivs i *lagen (1992:1403) om totalförsvaret och höjd beredskap*. Syftet är att statliga myndigheter genom sin verksamhet ska minska sårbarheten i samhället och utveckla en god förmåga att hantera sina uppgifter inför och vid höjd beredskap.

I 2 § hänvisas till *förordningen (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap*, *lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap* och *förordningen (2006:637) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap*.

4 § anger att varje myndighet (utom Regeringskansliet, kommittéväsendet och Försvarmakten) i sin verksamhet ska beakta totalförsvarets krav. Planering ska ske i samverkan med de statliga myndigheter, kommuner, landsting, sammanslutningar och näringsidkare som är berörda.

I förordningen framgår hur beslut om höjd beredskap tillkännages. Där framgår också innebörden av beredskapslarm, till exempel vilka författningar som omedelbart tillämpas i sin helhet.

8.4.4. Fullmaktslagarna

Vissa lagar är speciella i sin utformning och har betydelse för den administrativa beredskapen. En del av beredskapsförfattningarna är s.k. fullmaktslagar, utomlands ofta kallade undantagslagar. En fullmaktslag är en lag som antagits och är i kraft, men börjar tillämpas först när man beslutar om detta.

Riksdagen kan i vissa fall genom lag bemyndiga regeringen (dvs. ge en fullmakt) att besluta om föreskrifter som annars skulle ha beslutats av riksdagen (RF 8:3). Vissa fullmaktslagar kan sättas i tillämpning om riket är i krig eller krigsfara eller vid extraordinära förhållanden som är föranledda av krig eller krigsfara som riket befunnit sig i (RF 15:6).

I lagstiftningen finns också en annan slags fullmakt, nämligen när regeringen, genom lag, getts möjlighet att föreskriva undantag från lag eller meddela regler som avviker från lagen. Även denna sorts fullmakt sätts bara i tillämpning om riket är i krig, krigsfara eller vid andra utomordentliga förhållanden. Exempel på en sådan lag är *lag (2003:778) om skydd mot olyckor*.

Till lagarna knyts vissa tillämpningsbestämmelser, som regeringen utfärdar. I vissa fall ger regeringen ett bemyndigande till en eller flera myndigheter att i sin tur lämna detaljföreskrifter. Fullmaktslagarna kan grovt indelas i följande kategorier:

Rörande myndigheter m.m. och deras verksamhet:

- *Lagen (1979:1088) om gränsövervakning i krig m.m.* Observera även *förordningen (1079:1091) om gränsövervakning i krig m.m.*
- *Lagen (1988:97) om förfarandet hos kommuner, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.*
- *Förordningen (1991:1269) om skolväsendet under krig och vid krigsfara m.m.*
- *Förordningen (1991:1269) om verksamheten vid statliga skolor under krig och krigsfara.*

Rörande personal och arbetskraft:

- *Arbetsrättslig beredskapslag (1987:1262).*
- *Lagen (1994:2077) om arbetsförmedlingstvång.*

Rörande materiel och andra resurser:

- *Förfogandelagen (1978:262).* Observera även *förfogandeförordningen (1978:558).*
- *Ransoneringslagen (1978:268).*
- *Lagen (1939:299) om förbud i vissa fall mot överlåtelser eller upplåtelse av fartyg m.m.*
- *Lagen (1940:176) med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg.*
- *Kungörelse (1960:516) med tillämpningsföreskrifter till lagen (1940:176) med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg.*
- *Lagen (1992:1402) om undanförsel och förstörelse.*
- *Lagen (1962:627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m.m.*
- *Lagen (1999:890) om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.*

Rörande betalningsväsende och ekonomi:

- *Krigshandelslagen (1964:19).*
- *Lagen (1957:648) om betalningsväsendet under krigsförhållanden.*
- *Lagen (1995:439) om beskattning, förtullning och folkbokföring under krig eller krigsfara m.m.*

8.5. IKFN-förordningen

I 15 kapitlet 13 § 2 stycket *regeringsformen* framgår att regeringen får uppdra åt Försvarsmakten att använda våld och tvång i enlighet med internationell rätt för att hindra kränkningar av rikets territorium i fred eller under krig mellan främmande stater.

Det har reglerats i *förordning (1982:756) om Försvarsmaktens ingripanden vid kränkningar av Sveriges territorium under fred och neutralitet, m.m. (IKFN-förordningen).*

Av förordningen framgår bland annat förutsättningar för och bestämmelser för Försvarsmaktens ingripande mot utländsk militär personal, fartyg och luftfartyg och kontroll av sjö- och luftfart.

HANDBOK

En grundläggande sedvanerättslig princip inom folkrätten är staters rätt att skydda sina gränser och territoriella integritet, för att avvisa en inkräktare eller stoppa ett olaga intrång.

Staterna har där rätt att bruka ett visst mått av våld utan att bryta mot det grundläggande våldsförbudet i FN-stadgans artikel 2.4.

Enligt 3 § 1 stycket IKFN-förordningen ska Försvarsmakten upptäcka och avvisa kränkningar av svenskt territorium samt i samarbete med

Bild 8.2 Foto: Kim Svensson, Försvarsmakten

civila myndigheter ingripa vid andra överträdelser av *tillträdesförordningen* (1992:118).

Förutom vid gränskränkningar ger IKFN-förordningen också uppdrag och mandat åt Försvarsmakten att skydda svenskt territorium vid fientliga handlingar och/eller våldshandlingar från en annan stat. Enligt 13 § IKFN-förordningen skall vapenmakt utan föregående varning tillgripas om utländska statsfartyg överskrider den svenska territorialvattengränsen under omständigheter som tyder på fientlig avsikt.

Vapenmakt utan föregående varning får också tillgripas mot utländska statsluftfartyg som uppträder inom svenskt territorium utan att ha rätt att vara där (23 § 2 stycket IKFN-förordningen).

Likaså skall vapenmakt utan föregående varning tillgripas mot utländska statsfartyg eller statsluftfartyg från vilka våldshandlingar begås (1) mot mål inom svenskt territorium, (2) från svenskt territorium mot mål utanför territoriet samt (3) mot svenska fartyg eller luftfartyg på eller över fritt hav (14 § och 22 § IKFN-förordningen).

Om regeringen förklarar att riket är i krig upphör IKFN-förordningen att gälla (1 § IKFN-förordningen). Vid en väpnad konflikt har Försvarsmakten, under förutsättning att regeringen inte har lagt några politiska begränsningar avseende operationsområdet, rätt att agera inom eget territorium, på internationellt vatten/lufttrum samt inom den anfallande statens territorium.

Försvarsmakten har i FFS 2013:3 utgivit närmare bestämmelser om verkställigheten av förordningen. Bland annat regleras att Försvarsmaktens insatschef utövar den operativa ledningen.

8.6. Övriga lagar och förordningar

Utöver tidigare redovisade lagar och förordningar finns ett flertal andra som på olika sätt påverkar Försvarmaktens agerande och behov av samverkan med andra aktörer. Nedan redovisas några av dessa lagar och förordningar.

8.6.1. Tillträdesförordningen

Tillträdesförordningen (1992:118) innehåller bestämmelser för utländska fordon, statsfartygs och statsluftfartygs tillträde till svenskt territorium och uppträdande inom detta. Den reglerar viss rapporteringsskyldighet, nämligen att polis- och luftfartsmyndigheter samt Kustbevakningen, Sjöfartsverket och Tullverket ska snarast möjligt rapportera till Försvarmakten, om utländska statsfartyg, statsluftfartyg eller militära fordon iakttas inom eller i anslutning till svenskt territorium, eller överträder bestämmelserna i tillträdesförordningen. Förordningen upphör att gälla om Sverige kommer i krig.

8.6.2. Skyddslagen

I skyddslagen (2010:305) regleras bestämmelser om skyddsobjekt, exempelvis vad ett skyddsobjekt innebär, bevakning av skyddsobjekt och vem som får besluta om skyddsobjekt.

1 § anger att denna lag innehåller bestämmelser om vissa åtgärder till förstärkt skydd för byggnader, andra anläggningar, områden och andra objekt mot:

1. sabotage,
2. terroristbrott enligt 2 § *lagen (2003:148) om straff för terroristbrott*,
3. spioneri samt röjande i andra fall av hemliga uppgifter som rör totalförsvaret, och
4. grovt rån.

2 § anger att lagen också innehåller bestämmelser om skydd för allmänheten mot skada som kan uppkomma till följd av militär verksamhet.

I *skyddsförordningen (2010:523)* framgår föreskrifter som ansluter till skyddslagen.

8.6.3. Säkerhetsskyddslagen

Säkerhetsskyddslagen (1996:627) reglerar verksamhet hos:

- Staten, kommunerna och landstingen.
- Aktiebolag, handelsbolag, föreningar och stiftelser över vilka staten, kommuner eller landsting utövar ett rättsligt bestämmande inflytande.
- Enskilda, om verksamheten är av betydelse för rikets säkerhet eller särskilt behöver skyddas mot terrorism. Lag (1999:952).

Lagen kompletteras med *Säkerhetsskyddsförordningen (1996:633)*. Lagen och förordningen reglerar bestämmelser om säkerhetsskydd som exempelvis hantering och utbyte av sekretesskyddad information, säkerhetsprövning, informationssäkerhet, registerkontroll och placering i säkerhetsklasser etc.

Begrepp

Begrepp	Innebörd
Allomfattande ansats	Allomfattande ansats innebär att våra stridskrafter ska underbygga, integreras med och skydda civila ansträngningar, liksom att civila funktioner stödjer militära. Detta uppnås genom långtgående samverkan mellan civilt och militärt.
Ansvarsprincipen	Ansvarsprincipen innebär att den som har ett ansvar för en verksamhet under normala förhållanden har ansvaret även under krissituationer. Ansvaret inkluderar att vidta de åtgärder som krävs för att både skapa robusthet och krishanteringsförmåga. Ansvarsprincipen innebär också ett ansvar att samverka med andra, ofta sektorsövergripande. (Prop.2007/08:92, bet.2007/FöU12, rskr. 2007/08:193)
Brytpunkt	Lämplig plats i terrängen som fastställs av exempelvis räddningsledare där räddningstjänstfordon, polis, militär insatschef och andra aktörer sammanstrålar vid insats.
CERT-SE	CERT-SE är Sveriges nationella CSIRT (Computer Security Incident Response Team) med uppgift att stödja samhället i arbetet med att hantera och förebygga IT-incidenter. Verksamheten bedrivs vid Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.
CBRNE	Kemiska (C), biologiska (B), radiologiska (R), nukleära (N) och explosiva ämnen (E).
CIMIC	Civil Military Cooperation, Civil-militär samverkan. CIMIC är ett begrepp som används inom bland annat NATO och utgår från de militära behoven att samverka för att lösa militära uppgifter. Begreppet används inte för den svenska nationella civil-militära samverkan.
Extraordinär händelse	Med allvarlig eller extraordinär händelse avses en sådan händelse som avviker från det normala, innebär en allvarlig störning eller överhängande risk för en allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner och kräver skyndsamma insatser. (Lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför/vid extraordinära händelser i fredstid, höjd beredskap.)
Exklusiv Ekonomisk Zon (EEZ)	Område 200 nautiska mil från baslinjen där kuststat enligt FN:s havsrättskonvention har rätt till exploatering av naturresurser.
FAK	Frivilliga automobilkåren. En av de frivilliga försvarsorganisationerna som utbildar fordonsförare.
Frivilliga	Personer som efter eget beslut åtagit sig att delta i visst arbete kopplat till olyckor och krissituationer.
FRG	Frivilliga resursgrupper som kan sluta avtal och användas exempelvis som förstärkningsresurser i kommuner.
Funktions-samverkan	Är inget fastställt begrepp men förekommer ofta och avser samverkan inom ett avgränsat område som exempelvis logistik, säkerhetstjänst eller informationstjänst.
FTN	Försvarets telenät.

HANDBOK

Förmåga i samhällsviktig verksamhet	Förmågan inom ett verksamhets- eller ansvarsområde att motstå allvarliga störningar så att verksamheten kan bedrivas på en sådan nivå att samhället fortfarande kan fungera och säkerställa en grundläggande service, trygghet och omvårdnad om allvarliga störningar skulle inträffa.
Försvarsplanering	Planering som från politisk inriktning, via militärstrategiska bedömanden, skapar operativa och taktiska planer för genomförande av militära operationer.
Geografiskt områdesansvar	Inom ett geografiskt område ska finnas ett organ som verkar för inriktning, prioritering och samordning av tvärssektoriella åtgärder som behöver vidtas i en krissituation. Områdesansvaret handlar om att få till stånd denna samordning. Aktörerna hanterar samma kris men har olika uppgifter. Varje aktör agerar självständigt och leder sin egen verksamhet.
Hot	En aktörs kapacitet och avsikt att genomföra skadliga handlingar. Eller en händelse eller en företeelse som i sig framkallar fara mot något eller någon utan att det förekommer aktörer med kapacitet och avsikt att orsaka skada. (Vägledning för risk- och sårbarhetsanalyser. MSB245, april 2011.)
IKFN	Förordning (1982:756) om Försvarsmaktens ingripanden vid kränkningar av Sveriges territorium under fred o neutralitet.
Kris	Med kris avses en händelse som drabbar många människor och stora delar av samhället och hotar grundläggande värden och funktioner. Kris är ett tillstånd som inte kan hanteras med normala resurser och organisation. En kris är oväntad, utanför det vanliga och vardagliga och att lösa krisen kräver samordnade åtgärder från flera aktörer. (Prop. 2007/08:92, sidan 77.)
Krisberedskap	Förmågan att genom utbildning, övning och andra åtgärder, samt genom den organisation och de strukturer som skapas före, under och efter en kris förebygga, motstå och hantera krissituationer. (4 § Förordning (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap.)
Krishantering	Att hantera en kris som inträffar. Bygger både på krisledningsförmåga och på operativ förmåga (Prop. 2007/08:92, sidan 77.)
Krisledningsförmåga	Förmågan inom ett verksamhets- eller ansvarsområde att vid allvarliga störningar leda den egna verksamheten, fatta beslut inom eget verksamhets- eller ansvarsområde, sprida snabb, korrekt och tillförlitlig information och vid behov kunna medverka i samordning och koordinering med andra aktörer och deras åtgärder (Prop. 2007/08:92, sidan 77.)
KUT	Polisens kriminalunderrättelsetjänst. Den ska förse den strategiska och den operativa ledningsgruppen med beslutsunderlag och den operativa verksamheten med underrättelsetöd, så att polisverksamheten inriktas mot bekämpning av de allvarligaste problemen. (Regeringens skrivelse 2011/12:73 Ansvar och engagemang – en nationell strategi mot terrorism.)
Likhetsprincipen	En verksamhets organisation och lokalisering ska så långt som möjligt överensstämma i fred, kris och krig.
LSO	Lag (2003:778) om skydd mot olyckor.

HANDBOK

Lägesbild	En aktörs urval av särskilt viktiga aspekter från den tillgängliga informationsmängden, i form av beskrivningar och bedömningar före, under och efter en händelse. (Gemensamma grunder för samverkan och ledning. MSB777, sid 206.)
IT-säkerhet	IT-säkerhet är en del av informationssäkerheten och berör främst de delar av begreppet informationssäkerhet som avser säkerheten i den tekniska hanteringen av information som bearbetas, lagras och kommuniceras elektroniskt samt administrationen kring detta.
Medicinskt ansvarig (MA)	Den ur hälso- och sjukvården som prioriterar och beslutar om medicinska åtgärder (ur Socialstyrelsens termbank).
MIC	Militär insatschef. Försvarmaktens chef på plats vid insats, t.ex. inom ramen för bevakning, LSO/Stödförordning och IKFN.
MSB	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.
Myndighets-samverkan	Term för den samverkan som sker mellan till exempel Försvarmakten och andra myndigheter på olika nivåer.
Närhets-principen	En kris ska hanteras där den inträffar och av dem som är närmast berörda och ansvariga. Det är alltså i första hand den drabbade kommunen och det aktuella landstinget som ansvarar för insatsen.
Operativ förmåga (civil betydelse)	Förmåga inom ett verksamhets- eller ansvarsområde att snarast påbörja åtgärder för att hantera eller medverka i hanteringen av konsekvenserna av inträffade händelser, genomföra de åtgärder som krävs för att avhjälpa, skydda och lindra effekterna av det inträffade.
Operations-sekretess	Verksamhet för att systematiskt och metodiskt vidta åtgärder för att undanhålla egen kritisk information i syfte att behålla egen handlingsfrihet (Försvarmaktens handbok informationsoperationer (2008)).
Oljepåslag	Olja som närmar sig eller redan har nått strandzonen. Styrning av olja vidtas för att hindra påslag. Sanering tar hand om olja som förorenat strandzonen. (Kustbevakningen.)
PIC	Polisinsatschef. Polismyndighetens chef på plats vid insats, till exempel för bevakning, eftersök eller räddning.
POSOM	Psykiskt och socialt omhändertagande. Kommunal enhet för att lämna stöd vid kris. Representanter från socialtjänsten, sjukvården, polisen, skolan, frivilligorganisationer, trossamfund och diakoni.
Rakel	RAdioKommunikation för Effektiv Ledning. Krypterat samband för främst myndigheter med operativ verksamhet.
RUHB	Räddningstjänst under höjd beredskap.
RIB	Integrerat beslutsstöd. Ett programpaket för personal som arbetar med räddningstjänst. I systemet finns bland annat information om farliga ämnen, specialkompetenser och resurser i olika myndigheter, företag och organisationer.

HANDBOK

RITS	Räddningstjänst till sjöss.
RITS-styrka	Särskilt utbildad personal för att kunna genomföra räddningsinsatser till sjöss. Kommer ur kommuners räddningstjänst och bistår Kustbevakningen och Sjöfartsverket. Finns för närvarande i Stockholm, Göteborg, Helsingborg, Karlskrona, Gotland och Härnösand/Kramfors kommuner.
RSA	Risk- och sårbarhetsanalys. Myndigheter på lokal, regional och nationell nivå ska kontinuerligt analysera vilka risker och sårbarheter som finns inom respektive ansvarsområde i en risk- och sårbarhetsanalys.
Samhällets krisberedskap	Samhällets samlade förmåga att genom utbildning, övning och andra åtgärder samt genom den organisation och de strukturer som skapas före, under och efter en kris för att förebygga, motstå och hantera krissituationer. (Prop. 2007/08:92, sidan 77.)
Samhällsskydd	Med begreppet samhällsskydd menas det arbete som behöver bedrivas för att skydda samhället mot olyckor och allvarliga/extraordinära händelser. I detta arbete deltar såväl myndigheter, organ och institutioner som den enskilda individen.
Samhällsviktig verksamhet	Verksamhet som uppfyller minst ett av följande villkor: - Ett bortfall av eller en svår störning i verksamheten som ensamt eller tillsammans med motsvarande händelser i andra verksamheter på kort tid kan leda till att en allvarlig kris inträffar i samhället. - Verksamheten är nödvändig eller mycket väsentlig för att en redan inträffad kris i samhället ska kunna hanteras så att skadeverkningarna blir så små som möjligt. (Handlingsplan för skydd av samhällsviktig verksamhet. MSB 597 – 2013.)
Samlad lägesbild	Ett urval av information från flera aktörers lägesbilder som ger en överblick av de medverkande aktörernas syn på den inträffade händelsen. En samlad lägesbild ersätter inte de aktörsspecifika lägesbilderna utan är istället kompletterande. (Gemensamma grunder för samverkan och ledning. MSB777, sid 207.)
Samordning (1)	Samordning avser aktivitet som innebär att se till att den verksamhet som bedrivs av olika samhällsorgan genomförs med utgångspunkt i gemensamma planeringsförutsättningar och att själva genomförandet inte präglas av divergerande mål mellan olika samhällsorgan. (Proposition 2001/02:158 Samhällets säkerhet och beredskap.)
Samordning (2)	Anpassning av aktiviteter och delmål så att tillgängliga resurser kommer till största möjliga nytta. Samordning handlar om att aktörer inte ska vara i vägen för varandra, och hjälpa varandra där det går. Samordning är en effekt hos de resurser som hanterar samhällsstörningar. (Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällsstörningar. MSB777, sid 207.)
Samverkan (1)	Samverkan avser den dialog som sker mellan självständiga och sidoordnade samhällsaktörer för att samordnat uppnå gemensamma mål. (Proposition 2001/02:158 Samhällets säkerhet och beredskap.)
Samverkan (2)	En funktion som, genom att aktörer kommer överens, åstadkommer inriktning och samordning av tillgängliga resurser. (Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällsstörningar. MSB777, sid 207)

HANDBOK

Sjukvårdsledare	Person i hälso- och sjukvården som administrativt leder sjukvårdens arbete. På skadepplats utgår sjukvårdsledaren ur först anlända ambulans.
SAMÖ	Samverkansövning.
SBK	Svenska brukshundklubben. Frivillig försvarsorganisation som utbildar hundförare.
SNAM	Svenska nationella ambulansflyget.
Särskild händelse	Begrepp inom polisen. En befarad, eller i förväg känd eller inträffad händelse, som innefattar, eller kan förväntas innefatta, brott eller annan störning av den allmänna ordningen eller säkerheten, så att polisen för att kunna lösa sina uppgifter måste organisera, leda och använda sina resurser i särskild ordning.
Talgrupp (Rakel)	En talgrupp är en fördefinierad användargrupp i Rakel. Talgruppens egenskaper kan anpassas till olika behov och användningsområden. En radioanvändare tilldelas permanent eller tillfälligt medlemskap i en talgrupp och kan passa flera talgrupper i radiostationen. För att tala och lyssna i en talgrupp krävs att radiostationen har tilldelats medlemskap i talgruppen och att talgruppen har geografisk täckning i området. Samverkanstalgrupper är avsedda för samverkan mellan användare i olika organisationer.
TiB	Tjänsteman i beredskap (motsvarar Vakthavande befäl). Finns i till exempel myndigheter, länsstyrelser, landsting.
Totalförsvar	Totalförsvar består av civilt och militärt försvar och är verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig. (Lag (1992:1403) om totalförsvar och höjd beredskap.)
Totalförsvarssamverkan	Samverkan mellan myndigheter och aktörer med syfte att förbereda för höjd beredskap och krig.
VB	Vakthavande befäl. Används främst inom Polis och FM. Civila motsvarigheten är TiB, tjänsteman i beredskap.
VMA	Viktigt meddelande till allmänheten. Sänds i radio och TV för att varna och informera allmänheten vid stora olyckor och allvariga händelser. I tätorter med mer än 1 000 invånare och i områden runt kärnkraftverken finns ljudsändare som kan avge signal för att uppmana till radio/TV-passning.
Värdlandsstöd (VLS)	På engelska Host Nation Support (HNS). För att en utländsk enhet, civil eller militär, ska kunna verka i eller från svenskt territorium (övning eller insats) krävs att praktiska arrangemang är förberedda i förväg. EU har riktlinjer för sina medlemsländer i händelse av att de behöver ta emot internationellt stöd vid en kris eller allvarig händelse. De antogs 19 januari 2012. Riktlinjerna är inte bindande utan ska ses som ett stödjande verktyg. Sverige skrev samförståndsavtal med Nato 2014-09-04 om värdlandsstöd för militära enheter och förband. Riksdagen godkände samförståndsavtalet 2016-05-25.
WIS	Webbaserat informationssystem för informationsutbyte mellan myndigheter och aktörer avseende krishantering. MSB ansvarar för driften av systemet.
Zoonos	Sjukdom eller smittämne som på ett naturligt sätt kan spridas mellan djur och människor.

Bildförteckning

I denna publikation förkommer följande bilder med verkshöjd;

Fotografer anges med namn och organisatorisk tillhörighet.

Kapitel 2

Bild nr	Fotograf/Illustratör	Notering
2.1	Conny Ekdahl, Försvarmakten	FM avtal finns

Kapitel 3

Bild nr	Fotograf/Illustratör	Notering
3.1	Anders Sjödén, Försvarmakten	LEDS INFO

Kapitel 4

Bild nr	Fotograf/Illustratör	Notering
4.1	Conny Ekdahl, Försvarmakten	FM avtal finns
4.2	Kurt Lindberg, länsstyrelsen i Jönköpings län	FM avtal finns

Kapitel 5

Bild nr	Fotograf/Illustratör	Notering
5.1	Försvarmakten	
5.2	Försvarmakten	

Kapitel 6

Bild nr	Fotograf/Illustratör	Notering
6.1	Martin Ek, Eken produktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB	Ur Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällsstörningar. FM avtal finns
6.2	Conny Ekdahl, Försvarmakten	FM avtal finns
6.3	Anna Norén, Försvarmakten	ComCam
6.4	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB	Skärmdump www.krisinfo.se

Kapitel 7

Bild nr	Fotograf/Illustratör	Notering
7.1	Marcus Åhlén, Försvarmakten	ComCam
7.2	Jimmy Croona, Försvarmakten	ComCam
7.3	Conny Ekdahl, Försvarmakten	FM avtal finns
7.4	Nicklas Gustafsson, Försvarmakten	ComCam

Kapitel 8

Bild nr	Fotograf/Illustratör	Notering
8.1	Kenneth Svase, Försvarmakten	FM avtal finns
8.2	Kim Svensson, Försvarmakten	ComCam

Bilaga 1 – Checklistor för samverkan

Checklistorna syftar till att ge ett stöd till en samverkansperson vid de olika faser som en samverkan omfattar; *Före*, *Under* och *Efter* en händelseutveckling. Listorna ska ses som exempel och används i tillämpliga delar beroende på aktuell situation.

Checklista samverkan – Före samverkan	
1	Vad är syftet, målet, delmålen med FM deltagande i situationen?
2	Analysera vad uppgiften innebär. Vilken tidsutsträckning gäller?
3	Läs in dig på övriga deltagande aktörers organisation, uppgifter etc. så att du är införstådd med deras möjligheter och begränsningar.
4	Vilken är ditt eget förband/stab uppgift, verksamhet och resurser?
5	Vilka order, planer eller annan styrande dokumentation gäller för aktuell situation. Ska dokument medföras (säkerhetsaspekten)?
6	Vilket mandat gäller? Behövs ett skriftligt mandat/bemyndigande?
7	Vilka lagar och förordningar gäller för FM deltagande? Krävs stöd för bedömning av HKV LEDS JUR?
8	Är staben orienterad om situationen? Behöver HKV och andra förband orienteras eller engageras?
9	Krävs någon beredning eller stöd från stab innan avfärd?
10	Behöver resursinventering genomföras? Krävs resursdokumentation avseende kapaciteter, förmågor etc.?
11	Vilken beredskap gäller på platsen och vilken krävs hemma på staben för att eventuellt kunna lämna stöd under händelsen? Krävs förändrad stabsberedskap eller arbetstid?
12	Finns behov av kontaktperson med kontaktoppgifter hos högre chef eller andra kontaktpersoner (telefonnummer/e-postadresser)?
13	Krävs att ytterligare personal avdelas för samverkan? Tänk på eventuellt behov av avlösning för uthållighet.
14	Vilken kommunikationsutrustning behöver medföras/förberedas? Filkrypto, mobilt internet, Rakel, bärbar dator, inloggningsuppgifter.
15	Vilka uppgifter om taktiska nummer och talgrupper i Rakel finns? Behöver FM Kommunikationscentral kontaktas för att förbereda samverkan i Rakel med aktuell organisation?
16	Finns information om hur logistiken är ordnad på platsen; boende, mat, resor, godkännande i PRIO? Kostnader/begränsningar.

HANDBOK

Checklista samverkan – Före samverkan (forts)		
17	Vilka rapporteringsbestämmelser gäller? Tider, omfattning, mottagare (staben, högre chef, annan)?	
18	Ska militärregionstabens CD-skiva stabsstödapplikation medföras?	
19	Vilka sekretessregler gäller? Finns något skyddsvärt? Hantering av hemlig information. Behövs dator för sekretessklassad information? Vilka säkerhetsmässiga möjligheter och begränsningar finns vid mottagande plats?	
20	Vilket kartunderlag behövs (paper, digital), GPS?	
21	Behöver kontroll göras med HKV LEDS INFO eller annan informationschef avseende, policy, kontaktuppgifter etc.?	
22	Anmäl tidpunkt när samverkanspersonen från FM bedöms anlända till mottagaren.	
23	Vilken klädsel och utrustning i övrigt krävs?	
24	Slutkontroll med aktuell chef/ stab och anmälan innan avfärd.	

HANDBOK

Checklista samverkan - Under samverkan	
1	Anmälan för aktuell mottagare vid framkomst.
2	Etablera samband med stab/ högre chef, anmäl till staben att du är framme och rapportera aktuella sambands/ kontaktuppgifter.
3	Etablera vid behov kontakt med insatsenheter/ förband, organisationsenheter, MIC eller motsvarande.
4	För fortlöpande krigs-/ samverkansdagbok, dokumentera händelser, samtal, förfrågningar, beslut.
5	Klara ut möjligheter för eventuell förvaring av hemlig information/utrustning på plats.
6	Utveckla uppgiftens innebörd, tidsförhållanden och förutsättningar för FM stöd för mottagaren.
7	Kontrollera mottagande organisations stabsrytm för att vid behov anpassa rapporteringstidpunkter för det egna förbandets/stab stabsrytm.
8	Kontrollera mottagande organisations förväntningar på FM och behov av stöd.
9	Vilka prioriteringar gör mottagande organisation, krävs information från mottagaren/egna för insats av FM förmågor/resurser/stöd?
10	Samordna informationshanteringen med mottagande organisation. Skapa en gemensam lägesuppfattning. Vid behov låt orientera HKV LEDS INFO eller aktuell informationsansvarig.
11	Skapa en överblick över läget, avrapportera till staben och övriga berörda enligt gällande rutiner.
12	Behövs stöd, information från staben, organisationsenhet, MIC för att lösa uppgiften?
13	Påverkar den aktuella situationen verksamhetssäkerheten för insatta förband? Krävs några åtgärder avseende detta?
14	Uppföljning av lägesutvecklingen vid staben ("hemma"), andra förband/enheter.
15	Hur länge behövs samverkansperson på platsen? Kan uppgiften lösas från stabsplats?
16	Behövs avlösning eller förstärkning för samverkansuppgiften?
17	Om du tillfälligt lämnar ledningsplatsen, exempelvis för besök hos MIC, anmäl till ansvarig vart du åker och hur du kan nås samt beräknad tid för återkomst.
18	Säkerhetsaspekten måste finnas med i alla faser. Vilka sekretessregler gäller? Finns något skyddsvärt? Hantering av hemlig information. Krävs dator för säkerhetsklassad information? Mottagande plats möjligheter och begränsningar ur säkerhetsperspektiv.
19	Genderperspektivet beaktas kontinuerligt. Tas hänsyn till män, kvinnor, pojkar, flickor? Uppstår diskriminerande konsekvenser kortsiktigt eller långsiktigt, direkt eller indirekt? Diskrimineras eller gynnas någon grupp?

HANDBOK

Checklista samverkan – Efter samverkan	
1	Avveckla och återställ arbetsplatsen, återlämna lånad utrustning, dokument.
2	Kontrollera/inventera eventuella hemliga handlingar, annan dokumentation och övrig utrustning.
3	Utvärdera insatsen/stödet i samråd med mottagande organisation.
4	Dokumentera och avrapportera resultat och erfarenheter vid hemkomst, till staben och till övriga mottagare.
5	Tillvarata/överför vunna erfarenheter till staben, andra förband och/eller högre chef.
6	Rapportera enligt gällande rutiner.
7	Gör kontroll med staben innan avfärd för eventuell kompletterande information.
8	Behöver andra förband (motsvarande) orienteras om att samverkan på plats avbryts?
9	Anmäl till ansvarig på mottagande organisation att du återgår till staben.
10	Var beredd upprätthålla kontakt med mottagaren (insatsen kan fortsätta).
11	Säkerhetsaspekten måste finnas med även i denna fas. Vilka sekretessregler gäller? Finns något skyddsvärt? Hantering av hemlig information.

Bilaga 2 – Exempel på åtgärder

Nedanstående beskrivningar utgör exempel på hur olika aktörer agerar i samband med att Försvarmakten lämnar stöd till andra myndigheter. Beskrivningarna innehåller de övergripande momenten och det kan förekomma regionala avvikelser.

Händelseutvecklingar då Försvarmakten lämnar stöd till:

- Røjning av ammunitionseffekt.
- Eftersök i samband med efterforskning av försvunnen person.
- Skogsbrandsläckning.
- Omfattande storm.

Dessutom finns ett exempel då Försvarmakten löser en uppgift med stöd av IKFN-förordningen för att hävda svenskt territorium.

Røjning av ammunitionseffekt

Förutsättning

En civilperson har hittat en militär ammunitionseffekt på civilt område och anmält detta till polisen. Polisen har vid tillfället inte tillgång till egen bombgrupp utan begär stöd från Försvarmakten. Uppgiften löses baserat på stödförordningen.

Händelseförlopp – Røjning av ammunitionseffekt	
1	Polismyndigheten kontaktar vakthavande befäl (VB) militärregionstab och begär enligt stödförordningen hjälp med att röja en ammunitionseffekt.
2	VB militärregionstab samlar in fakta från polisen i form av: <ul style="list-style-type: none"> • Namn och befattning på beställaren. • Namn och kontaktuppgift på sagesman. • Kända fakta om ammunitionseffekten. Om möjligt skicka en bild på objektet (mail eller MMS). • Plats, tid och brytpunkt för eventuellt stöd av polispatrull på plats. • Kontaktuppgifter.
3	VB militärregionstab bedömer händelsen. Vilken lämplig ammunitionsrøjningsresurs kan avdelas? Behövs specialresurs från SWEDEC eller Røjdykardivision måste denna begäras via vakthavande befäl i Försvarmakten (VB FM).
4	VB militärregionstab kontaktar förband/garnison X och ger order till VB förband/garnison avseende lämplig ammunitionsrøjare eller om specialresurs krävs. Ekonomi för lösande av uppgiften ska framgå. Kontaktuppgifter lämnas.
5	VB förband/garnison utser lämplig ammunitionsrøjare.
6	VB militärregionstab samordnar insatsen med polisen genom att föra dialog med regionledningscentralen. Viktigt att klarlägga att FM är skyldig att ta ut ersättning för stödet.
7	VB militärregionstab utarbetar och skickar en skriftlig order till aktuellt förband.
8	Ammunitionsrøjaren anländer till brytpunkt eller enligt överenskommelse med polisen på plats. Ammunitionseffekten röjs, ammunitionsrøjaren avrapporterar till lokal polis och återgår till sitt förband.

HANDBOK

9	Ammunitionsröjaren sänder särskild ammunitionsröjningsrapport till bland annat SWEDEC och militärregionstab.
10	VB militärregionstab skriver rapport på underlag från VB förband/ garnison avseende eventuella erfarenheter och rapporterar till VB FM.
11	Ärendet avslutas.

Kommentar: På icke tjänstetid finns normalt ingen beredskap för ammunitionsröjning. Undantaget är beredskap för ammunitionsröjning under vattnet, vilket det finns beredskap för dygnet runt.⁷⁹

Eftersök av försvunnen person

Förutsättning

En person har försvunnit och det börjar mörkna. Ärendet konstateras vara räddningstjänst och polisen har utsett en räddningsledare⁸⁰ och ett eftersök pågår. Räddningsledaren bedömer att de egna resurserna inte är tillräckliga utan resurser måste tillföras.

Händelseförlopp – Eftersök av försvunnen person	
1	Polisens regionledningscentral (RLC) kontaktar vakthavande befäl (VB) i militärregionstab. Polisen vid regionledningscentralen begär, med stöd av lagen om skydd mot olyckor, resurs ur Försvarsmakten. Polisen lämnar i detta läge (på kvällen) förhandsinformation för att få ut resursen tidigt nästa morgon.
2	VB militärregionstab samlar in fakta från RLC i form av: <ul style="list-style-type: none"> • Namn och befattning på beställare. • Plats och brytpunkt för inställelse. • Kontaktuppgifter. • Tidpunkt och önskat antal personer. • Önskad resurs/specialresurs till exempel mc-ordonnanser, hundpatrull etc. • Eventuella materiella resurser. • Bedömd insatstid.
3	VB militärregionstab bedömer händelsen. Vilka resurser kan avdelas beroende på egen verksamhet, utbildningsläge, plats, tidpunkt m.m.
4	VB militärregionstab kontaktar VB vid lämpligt förband/garnison.
5	VB militärregionstab ger en förberedande muntlig bereddorder till VB förband/garnison om eftersök med kända fakta.
6	VB förband/garnison påbörjar i sin organisation inringning av personal, ger en bereddorder och avdelar en MIC (militär insatschef).

⁷⁹ Vid behov kontaktas Marintaktisk stab. Resurser för röjning samordnas av Rödjykddivisionen Skredsvik, Uddevalla.

⁸⁰ Polisen använder benämningen polisinsatschef (PIC) och denne är formellt räddningsledare.

HANDBOK

7	RLC meddelar VB militärregionstab att man vill ha stöd från FM tidigt nästa morgon.
8	VB militärregionstab meddelar VB förband/garnison nytt orderläge, som vidarebefordrar detta till berörda. Kontaktuppgifter lämnas.
9	VB militärregionstab utarbetar och skickar ut en skriftlig order och orienterar högre chef.
10	Resurs på plats vid brytpunkt i rätt tid.
11	Eftersök påbörjas enligt polisens direktiv.
12	Den eftersökta personen påträffas (kan vara antingen oskadad, skadad eller avliden).
13	VB militärregionstab säkerställer, beroende på händelsens utveckling, att psykologiskt stöd ges till insatt personal vid behov.
14	VB militärregionstab skriver rapport på underlag från förband/garnison med eventuella erfarenheter.

Stöd till skogsbrandsläckning

Förutsättning

En omfattande skogsbrand pågår sedan en tid och flera räddningstjänster är insatta i släckningsarbetet. Räddningsinsatsen leds av en räddningsledare (RL). RL gör bedömningen att förstärkningsresurser krävs för att lösa uppgiften.

Händelseförlopp – Stöd till skogsbrandsläckning	
1	Räddningsledare (RL) ur kommunal räddningstjänst kontaktar vakthavande befäl (VB) i militärregionstab för att begära stöd med resurser ur Försvarmakten enligt lag om skydd mot olyckor.
2	VB militärregionstab samlar in fakta från RL i form av: <ul style="list-style-type: none"> • Namn och befattning på beställaren. • Plats, tid och brytpunkt. • Kontaktuppgifter. • Önskade personal- och materielresurser. • Bedömd insatstid.
3	VB militärregionstab bedömer händelsen. Vilka resurser kan avdelas beroende på egen verksamhet, utbildningsläge, plats, tidpunkt m.m.
4	VB militärregionstab kontaktar VB lämpligt förband/lämplig garnison.
5	VB militärregionstab ger en muntlig order till VB förband/garnison om begärda personal- och materielresurser. Kontaktuppgifter lämnas.
6	Vid behov anmäler VB militärregionstab till VB Försvarmakten (VB FM) behov av särskilda materielresurser som inte finns vid förbandet.
7	VB förband/garnison påbörjar i sin organisation inringning av personal, ger order och avdelar militär insatschef (MIC).

HANDBOK

8	VB militärregionstab samordnar insatsen med RL.
9	VB militärregionstab tar fram och skickar en skriftlig order till förbandet.
10	Styrkan anländer till brytpunkt, MIC anmäler för RL. MIC arbetsleder styrkan efter instruktioner från RL och påbörjar skogsbrandsläckning.
11	MIC anmäler att styrkan är på plats och inleder insatsen. MIC rapporterar fortlöpande till VB förband/garnison i enlighet med aktuell order.
12	VB militärregionstab följer insatsen och stödjer vid behov VB förband/garnison med ytterligare resurser.
13	RL avslutar räddningsinsatsen enligt Lag om skydd mot olyckor, men vill ha fortsatt stöd av FM enligt stödförordningen för eftersläckning.
14	RL för dialog om fortsatt stöd med VB militärregionstab. RL kontrollerar att ingen annan resurs finns att tillgå från civila aktörer och att egen verksamhet medger att stöd lämnas. VB militärregionstab meddelar RL ekonomiska förutsättningar för fortsatt stöd.
15	Styrkan fortsätter insatsen enligt stödförordningen (2002:375).
16	Eftersläckningen avslutas.
17	MIC avanmäler styrka hos RL.
18	MIC anmäler till VB förband/garnison att insatsen avslutas och att styrkan återgår.
19	VB militärregionstab skriver rapport på underlag från förband/garnison med eventuella erfarenheter.
20	Underlag för fakturering skickas från militärregionstab till kommunen.

Omfattande storm

Förutsättning

Väderprognoserna förutspår att en kraftig och omfattande storm är på väg och kommer att drabba delar av landet. SMHI har utfärdat en klass 2-varning. Det betyder att väderutveckling väntas som kan innebära fara för allmänheten, stora materiella skador och stora störningar i viktiga samhällsfunktioner. Allmänheten uppmanas att följa upp ny information på internet, radio eller TV.

Händelseförlopp – Omfattande storm	
1	SMHI har utfärdat en klass 2-varning.
2	MSB kallar till en samverkanskonferens på nationell nivå på telefon alt Raket med SMHI, länsstyrelser, PTS, Trafikverket, HKV INSS m.fl.
3	HKV INSS orienterar aktuell militärregionstab om resultat av konferensen (alternativt avlyssnar militärregionstaben konferensen).

HANDBOK

4	Berörda länsstyrelser genomför regionala samverkanskonferenser, där militärregionstab deltar.
5	Stabschefen i militärregionstaben fattar vid behov beslut om höjd stabsberedskap vid egen stab och berörda förband. Vid behov kan eventuellt delar av förstärkningsorganisationen informeras/kallas in.
6	VB militärregionstab orienterar förband inom eget område och höjer vid behov förbandens stabsberedskap, samt kontrollerar lämpliga personal- och materielresurser. Ger vid behov förberedande order.
7	VB militärregionstab följer utvecklingen genom massmedia. Kontaktar vid behov vakthavande meteorolog vid LedR/METOCC för väderinformation.
8	VB militärregionstab samverkar med berörda TiB vid länsstyrelser och eventuellt VB i övriga berörda militärregionstaber.
9	Stormen slår till med mycket stor kraft och drabbar MR X, MR Y och MR Z områden. Stora vindfällor uppstår och temperaturen ligger kring 15 minusgrader. Omfattande el- och telebortfall och mobiltelefonnätet fungerar mycket bristfälligt.
10	VB militärregionstab säkerställer FM egen verksamhet i rådande situation (bland annat bevakning och insatsverksamhet).
11	Länsstyrelser och ett antal kommuner begär samverkanspersonal.
12	Militärregionstab avdelar efter beslut inkallade samverkanspersoner (kontinuerligt eller tillfälligt tjänstgörande) till länsstyrelser och hemvärnsbefäl till kommuner.
13	Länen startar upp regionala ledningsfunktioner och analysgrupper.
14	Militärregionstab delger lägesbild enligt rutin till HKV INSS.
15	Flera kommuner (Räddningsledare) begär stöd enligt lagen om skydd mot olyckor med: <ul style="list-style-type: none"> • Transport av personal och materiel. • Rekognoseringsflyg. • Personal för uppröjning och stöd vid utrymning.
16	Militärregionstab begär att länsstyrelsen prioriterar hur FM stöd ska fördelas.
17	Efter dialog mellan länsstyrelsen och berörda kommuner inkommer ett prioriterat behov av stödresurser. VB militärregionstab samlar in ytterligare fakta från länsstyrelsen/avdelad samverkansperson i form av: <ul style="list-style-type: none"> • Platser, tider och brytpunkter, bedömd insatstid. • Telefonnummer, taktiska nummer och anvisade talgrupper och/eller gruppkombinering/länkning av talgrupp Rakel. • Önskade personal- och materielresurser.
18	Militärregionstab bedömer: Vilka resurser kan avdelas, beroende på utbildningsläge, platser, tidpunkter och övrig pågående verksamhet?
19	Militärregionstab kontaktar VB förband/garnison.
20	Militärregionstab ger en muntlig order om begärda personal- och materielresurser. Kontaktuppgifter lämnas för att VB förband/garnison ska säkerställa talgrupp i Rakel.

HANDBOK

21	VB förband/garnison påbörjar i sin organisation inringning av personal, ger order och avdelar militär insatschef(-er) (MIC(-ar)).
22	RL anmäler behov av specialresurser, exempelvis helikopter.
23	Militärregionstab begär genom VB FM beslut avseende specialresurser.
24	VB FM meddelar vilka resurser som underställs militärregionen (alt löser taktisk chef uppgiften eller understödjer taktisk chef militärregionen).
25	VB militärregionstab samordnar insatsen med RL.
26	VB militärregionstab utarbetar och skickar en skriftlig order.
27	Resurser anländer och påbörjar verksamhet.
28	Militärregionstaben följer insatsen och stödjer vid behov VB förband/garnison med ytterligare resurser, avlösningar eller annat som krävs.
29	Militärregionstaben samverkar med övriga berörda militärregionstaber, skickar kontinuerligt lägesbild till VB FM om bedömda insatstider, behov av ytterligare resurser/avlösningar eller annat som krävs från HKV INSS, orienteringar till civila myndigheter och förband.
30	Länsstyrelsernas krisorganisation aktiveras, militärregionstab deltar.
31	MSB genomför en samverkanskonferens på nationell nivå med anledning av stormen där SMHI, länsstyrelser, Trafikverket, PTS, HKV INSS m.fl. deltar.
32	Berörda länsstyrelser genomför kontinuerligt regionala samverkanskonferenser, där militärregionstab deltar.
33	Flera kommuner (Räddningsledare) begär stöd enligt Stödförordningen till militärregionstab med resurser av typen: <ul style="list-style-type: none"> • Förplägnad. • Rekognoseringstransporter. • Reservkraft. • Röjning av väg- och kraftledningsgator. • Transport av personal och materiel. • Personal för stöd vid utrymning. • Förläggning.
34	Militärregionstab för dialog med RL om kostnader och kontrollerar att ingen annan resurs finns att tillgå från civila aktörer.
35	FM genomför eventuellt insatsen enligt stödförordningen efter beslut av HKV INSS.
36	MSB får uppdrag av regeringen att samordna/leda resursfördelningen.
37	Efterhand avslutas insatserna. Militärregionstaben skriver rapport på underlag från respektive förband/garnison och gjorda erfarenheter.
38	Eventuellt underlag för fakturering tas fram.

HANDBOK

Hävda territoriell integritet – IKFN⁸¹

Förutsättning

Ett främmande statsfartyg har under natten förtöjt vid kaj Y-sund inom MR X område. En privatperson (fiskare), som anländer till kaj Y-sund med sin båt kl 0230, ringer SOS alarm som kopplar samtalet till Polismyndighetens regionledningscentral (RLC). RLC mottar anmälan.

Händelseförlopp – Hävda territoriell integritet, IKFN	
1	Polismyndighetens regionledningscentral (RLC) ringer vakthavande befäl (VB) i militärregionstab och orienterar om händelsen. VB militärregionstab kontrollerar eventuellt tillstånd till anlop och konstaterar att tillstånd saknas.
2	VB militärregionstab orienterar vakthavande befäl för Försvarmakten (VB FM), som också kontrollerar om tillstånd finns. VB FM konstaterar att tillstånd ej föreligger.
3	Militärregionstab inleder samverkan med polis (RLC) och för dialog med VB FM. Händelsen hanteras som ett IKFN-ärende.
4	VB militärregionstab beordrar, via VB förband/garnison, beredskapstropp ur förband X marschfärdig med skarp ammunition, beredd att ingripa enligt IKFN och bevaka statsfartyget. C Berto utses till militär insatschef (MIC). VB militärregionstab beredd att från VB FM begära ytterligare resurser för bevakning (till exempel Berto ur förband från annan militärregion).
5	VB militärregionstab ringer polisens RLC och orienterar om att statsfartyget saknar tillstånd, och att FM avser göra ett IKFN-ingripande. Statsfartygets avsikt är oklar. VB militärregionstab hemställer om en polispatrull till platsen för samverkan och klarläggande av statsfartygets avsikt.
6	VB militärregionstab orienterar stabschefen. Eftersom statsfartygets avsikt är oklar beslutar stabschefen att höja stabsberedskapen vid staben och avdelade förband. Erforderlig personal kallas in av VB militärregionstab med stöd av larmlistor. Lägesuppfattning och orderarbete startas efter hand som personal anländer. Samverkansbefäl kallas in och avdelas för förstärkning till MIC på plats.
7	Närliggande förband Y får order via VB förband/garnison Y att avdela "ledningslag förband" och avdela 20 frivilliga hemvärnssoldater som underställs C Berto ur förband X.
8	C Berto förband X anmäler att man är marschfärdig och får order att utgå till Y-sund. Samverkan skall ske med polispatrull (PIC, polisinsatschef) på platsen.
9	VB militärregionstab orienterar VB FM om läget.
10	VB militärregionstab anmäler till VB FM behov av marint fartyg som kan spärra av hamnen.
11	VB militärregionstab orienterar Kustbevakningens regionledning om läget och hemställer om fartygsresurs som kan spärra av hamnen samt personal för eventuell pappersvisitering ombord. Samverkan ska ske med MTCH.
12	Kontaktuppgifter lämnas för att Kustbevakningen och marint fartyg bland annat skall säkerställa talgrupp i RAKEL.

⁸¹ Förordning (1982:756) om Försvarmaktens ingripanden vid kränkningar av Sveriges territorium under fred och neutralitet, m.m. (IKFN-förordning).

HANDBOK

13	Militärregionstab orienterar tjänsteman i beredskap (TIB) vid länsstyrelsen och aktuell kommun.
14	Berto anländer till Y-sund och påbörjar samverkan med anländ polispatrull på plats. Är polisinsatschef först på platsen skall militär enhet söka samband med PIC senast vid brytpunkt eller ankomst till hamn.
15	Ansvarsfördelningen mellan militär enhet, polis och andra eventuellt berörda myndigheter klarläggs i samverkan. Berto påbörjar bevakning genom en inre bevakningsring. C Berto orienterar hamnkaptenen.
16	C Berto begär att få ett tidsbegränsat skyddsobjekt med militär nyttjare hos Militärregionstab.
17	Ett marinfartyg finns på plats som spärrar hamnen och omöjliggör statsfartygets möjlighet att avsegla.
18	MIC och PIC påbörjar gemensam kontakt med främmande makt (fartygschef) för att klarlägga och efterhöra: <ul style="list-style-type: none"> • Identitet på fartyget (foto skickas till Militärregionstab). • Orsak till tillträde till svenskt område utan tillstånd. • Upprätta någon form av samband mellan MIC/PIC och fartygschef. • Behov av stöd t.ex. underhåll (färskvatten, el, tömning av sopor, tömning av svart-/gråvatten, drivmedel etc.). • Informera fartygschef att fartyget kommer att kvarhållas intill Sverige fattat nytt beslut.
19	HKV INSS utser Marintaktisk chef (MTCH) till understödd chef med bl.a. fartyg för spärrning av hamn och bevakning av sjösidan.
20	C Berto rapporterar kontinuerligt till Militärregionstab på skyddad förbindelse. Incidentrapport skickas enligt RappB.
21	Beslut om tidsbegränsat skyddsobjekt erhålls och meddelas MIC.
22	Kustbevakningsfartyg anländer för spärrning av hamn som tillsammans med marinens fartyg omöjliggör fartygets möjlighet att avsegla.
23	Militärregionstab begär via PIC eller TIB landsting/region ambulans till brytpunkt vid skyddsobjektets yttre gräns.
24	Hemvärnsförband anländer till Y-sund kajområde. Samverkan sker med C Berto. Bevakning påbörjas av yttre bevakningsring (tillika skyddsobjektets yttre gräns).
25	Militärregionstab orienterar fortlöpande VB FM.
26	Fartygschefen anmäler att han har en sjuk besättningsman som är i behov av läkarvård. Ytterligare polispatrull kallas till platsen av PIC.
27	Besättningsmannen får lämna fartyget. Efter skyddsvisitering överlämnas besättningsmannen till polispatrull för registrering (kontroll/kopia id-handlingar). Ambulans kallas till fartyget. Polis medföljer till sjukhus.

HANDBOK

Fortsättning - Tidsförhållanden övergår till ordinarie tjänstetid	
28	Samverkansbefäl från militärregionstab eller från organisationsenhet/förband anländer till platsen vid Y-sund.
29	Fartygschefen anmäler fartygets nationalitet, identitet (namn) och bekräftar att fartyget är ett statsfartyg (korvett). Vidare anmäler fartygschefen att sin avsikt med anlop svensk hamn är nöd. För att markera detta sköts ett rött fallskärmsljus upp från fartygets babordssida. Orsaken till att fartyget inte anropat JRCC eller Kustbevakningen på nödfrekvensen är att ett komplicerat elfel ombord även orsakat att radiokommunikationen har havererat.
30	Berto och hemvärnsförband fortsätter att bevaka fartyget under tiden.
31	C Berto och personal från Kustbevakningen samverkar med fartygschefen. Fartygschefen godkänner pappersvisitering ombord som genomförs av Kustbevakningen. Fartygschefen begär stöd att genomföra reparation av fartyget på plats och att få stöd med förplägnad och drivmedel.
32	VB militärregionstab vidarebefordrar förslag till status: "Statsfartyg IKFN Nöd" till VB FM. Efter visitation fastställer HKV INSS fartygets status: "Statsfartyg IKFN Nöd".
33	Samverkansbefäl på plats från militärregionstab eller C Berto begär via militärregionstab tillstånd av HKV INSS att genomföra erforderlig reparation av fartyget under FM fortsatta bevakning av fartyget. C Berto fortsatt chef på plats och samordnar verksamheten.
34	C Berto med stöd av samverkansbefäl från militärregionstab, PIC och Kustbevakningen samverkar med hamnkaptenen om förnödenhetsstöd samt möjlighet till reparation av fartyget genom lokala resurser.
35	VB FM meddelar tillstånd till reparation av fartyget.
36	Fartygschef får stöd att upphandla nödvändiga reparations- och förnödenhetsresurser.
37	Reparation av fartyget påbörjas.
38	Lokal reparationsresurs och fartygschef anmäler att reparation av fartyget är genomförd.
39	Förnödenheter enligt önskemål är upphandlade.
40	Besättningsmannen återkommer till fartyget från sjukhus.
41	C Berto, med stöd av samverkansbefäl från militärregionstab, anmäler via militärregionstab till VB FM att fartyget är reparerat och att fartygschefen anhåller om att få lämna svensk hamn och territorialvatten.
42	VB FM meddelar tillstånd till avfärd. Marin- och kustbevakningsfartyg häver avspärningen av hamnen. Avfärden ut från hamn och territorialvatten övervakas av bevakningsresurser på land samt av marinens och kustbevakningens fartyg.
43	Statsfartyget lämnar svenskt territorialvatten. Berto och hemvärnsförband återgår till förbandet. C Berto (MIC) orienterar hamnkaptenen.

HANDBOK

44	Militärregionstab orienterar VB FM, Kustbevakningens regionledning, HKV LEDS INFO, VB förband X,Y, TiB länsstyrelsen, TiB landsting/region och Polismyndigheten om avslutad IKFN Nödinsats.
45	MIC, Berto, hemvärnsförband och samverkansbefäl samverkar med PIC om erfarenheter innan avveckling och återgång. Militärregionstab, förband Y och ledningslag ur förband Y återgår till grundberedskap.
46	VB förband X, Y sammanställer erfarenheter som sänds till Militärregionstab.
47	Militärregionstab sammanställer alla erfarenheter i en rapport som distribueras enligt sändlista.

Bilaga 3 – Utdrag ur samverkansmatrix

Nedan framgår utdrag ur Försvarmaktens insatslednings nationella samverkansmatrix. Den behandlar samverkan vid grundberedskap upp till och med Givakt. Den syftar till att belysa vilka aktörer som samverkar med vem på operativ och taktisk nivå vid planering, genomförande och uppföljning av nationella insatser.

Avgränsningar och förtydligande

Matrisen avhandlar inte C PROD och PRODS samverkan för att bland annat skapa krigsförband. Inte heller garnisonschefs samverkan med andra myndigheter, organisationer, kommuner och landsting avseende garnisonens verksamhet (se punkt 7.2.4).

För att göra matrisen mera lättförståelig anges Högkvarterets insatsstabs avdelningar med utskrivet namn, till exempel J3 Genomförande, J9 Civil-militär samverkan. Matrisen ger en övergripande beskrivning. Det finns områden där samverkan sker som inte framgår i tabellen, liksom det kan finnas flera aktörer inom Försvarmakten som samverkar med en civil aktör inom ett område.

Nationell och strategisk samverkan

Försvarmaktens övergripande nationella samverkan och samverkan på strategisk nivå genomförs av överbefälhavaren, generaldirektören och olika delar av Högkvarteret. Den genomförs med politiska företrädare och annan personal vid Förvarsdepartementet. Den genomförs vidare med myndighetschefer och andra myndighetsrepresentanter på nationell nivå.

Denna samverkan kan omfatta olika sakområden. Samverkansbehoven varierar men exempel är: inriktning av Försvarmaktens verksamhet, underrättelse och säkerhetstjänst, förmågeskapande åtgärder och strategisk samordning med andra myndigheter.

Försvarmaktens samverkan på operativ nivå

I nedanstående matriser framgår inom vilka sakområden samverkan genomförs. Därefter anges i vilket avseende det sker, vilken civil aktör som berörs och vem inom Försvarmaktens insatsledning som är ansvarig.

Övergripande operativ inriktning		
Övergripande stöd till och från Försvarmakten inom aktuella sakområden.	Centrala myndigheter och organisationer.	C J9 RUST (Civil-militär samverkan).
Förvarsplanering.	MSB, centrala myndigheter.	C J5 (Planering).
Beredskapsplanering.	MSB, centrala myndigheter.	C J3 (Genomförande).
Krisberedskapsplanering.	MSB, centrala myndigheter.	C J3 (Genomförande).

Ledning		
Lägesuppföljning av pågående och planerad verksamhet i samhället som påverkar Försvarmakten.	MSB, Polismyndigheten.	C J3 (Genomförande).

Ledningssystem		
Koordinering av data- och telekommunikation.	PTS, MSB.	C J6 (Lednings-system).

HANDBOK

Förnödenhetsförsörjning		
Upphandling av förnödenheter och logistiktjänster.	Företag och organisationer samt Livsmedelsverket.	C J4 (Logistik).
Energiförsörjning		
Upphandling av främst el och bränsle.	Företag och organisationer samt Energimyndigheten och Svenska Kraftnät AB.	C J4 (Logistik).
Skydd och säkerhet		
Utveckla förmågan att samverka kring bekämpning av terrorism.	Samverkansrådet mot terrorism (samordningsgruppen).	C J3 (Genomförande).
Utbyte av underrättelse- och säkerhetsinformation.	SÄPO, Polismyndigheten, Tullverket, MSB.	C J2 (Underrättelser).
Koordinering av transporttjänsten.	Trafikverket, Transportstyrelsen.	C J4 (Logistik).
In- och utförelse av militär utrustning.	Tullverket.	C J4 (Logistik).
Stöd till samhället vid kärnteknisk olycka.	MSB, SSM, FOI.	C J3 (Genomförande).
Stöd till samhället vid dammbrott.	MSB, Svenska Kraftnät.	C J3 (Genomförande).
Stöd till samhället vid allvarliga störningar vid elförsörjning.	Svenska Kraftnät, Energimyndigheten, MSB.	C J4 (Logistik).
Stöd till Försvarsmakten rörande potentiella hot (smittor).	Folkhälsomyndigheten, Statens Veterinärmedicinska anstalt.	C J4 (Logistik).
Transporter		
Samordning och koordinering av transporttjänst.	Transportstyrelsen, Sjöfartsverket, Trafikverket.	C J4 (Logistik).
Tull, in- och utförelse av militär utrustning.	Tullverket.	C J4 (Logistik).
Hälsa- och sjukvård		
Koordinering av stöd till samhället och stöd till Försvarsmakten.	Socialstyrelsen.	C J4 (Logistik).
Information och kommunikation		
Koordinering av informationstjänst.	MSB, berörd myndighet.	C J3 med stöd av C LEDS INFO.
Delge information eller svara på informationsbehov.	Mediaföretag, allmänheten.	C J3 med stöd av C LEDS INFO.
Undsättning		
Stöd till samhället relaterat till räddningstjänst och extraordinära händelser.	Polismyndigheten, MSB, JRCC.	C J3 (Genomförande).

HANDBOK

FM samverkan på taktisk nivå

I nedanstående matriser framgår av rubriken inom vilka sakområden samverkan på taktisk sker. Därefter anges i vilket avseende det sker, med vilken aktör på regional och lokal nivå och vem inom Försvarsmakten som är ansvarig. Militärregionchefen kan inom ramen för sitt ansvar för samverkan uppdra åt förband/organisationsenheter att genomföra samverkan i visst avseende.

Ledning		
Ledning på regional och lokal nivå.	Länsstyrelse, Polismyndigheten.	C Militärregion.
Utbyte av lägesbilder, samband, rapporter och övrigt utbyte av information.	Länsstyrelse, Polismyndigheten, JRCC.	C Militärregion.
Informationsöverföring och delgivning av sjölägesbild samt stöd till sjöövervakning.	Kustbevakningen.	MTCH.
Koordinering av luftrumsfrågor, flygtrafik-tjänst och beredskap.	Transportstyrelsen, Luftfartsverket, Kustbevakningen.	FTCH.

Ledningssystem		
Data- och telekommunikation.	Länsstyrelse.	C Militärregion.

Skydd och säkerhet		
Stöd vid miljösanering, skydd av sjöfart till havs.	KBV, MSB, Polismyndigheten, Tullverket.	MTCH.
Utbyte av underrättelse- och säkerhetsinformation.	SÄPO, Polismyndigheten.	C Militärregion.
Sjö- och flygräddning.	JRCC.	MTCH, FTCH.
Stöd vid räddningstjänst och ammunitionsröjning, land.	Polismyndigheten, länsstyrelse.	C Militärregion.
Stöd vid ammunitionsröjning vatten.	Kustbevakningen, Polismyndigheten, länsstyrelse.	MTCH.
Fiskeriverksamhet, stöd åt svenska fiskeintressen.	Kustbevakningen, Havs- och vattenmyndigheten.	MTCH.
Tillståndskrävande verksamhet inom svensk ekonomisk zon (EEZ).	Kustbevakningen, Polismyndigheten, Tullverket.	MTCH.
Stöd vid CBRN-händelse.	Kustbevakningen, SSM, länsstyrelse, Polismyndigheten.	C Militärregion med stöd av C SkyddC.

HANDBOK

Transporter		
Koordinering av transporttjänsten.	Trafikverket.	C Militärregion.
Sjötrafikinformation.	Sjöfartsverket.	MTCH, FTCH.
Stöd till FM vad gäller lotsning och ledning av sjötrafik samt isbrytning.	Sjöfartsverket.	MTCH.

Information och kommunikation		
Koordinering av informationstjänst.	MSB, länsstyrelse.	C Militärregion med stöd av C LEDS INFO.
Delge information eller svara på informationsbehov.	Mediaföretag, allmänheten.	C Militärregion med stöd av C LEDS INFO.

Hälsa- och sjukvård		
Akutsjukvård och vårdresurser.	Landsting/region.	C Militärregion.

Förnödenhetsförsörjning		
Hantering av bristsituationer, koordinering av stödbehov och tillgodoseende.	Länsstyrelse.	C Militärregion.

Undsättning		
Samverkan vad avser stöd till samhället vid insats enligt Lagen om skydd mot olyckor.	Polismyndigheten, räddningsledare.	C Militärregion.

Bilaga 4 – Myndighetsbeskrivningar

Allmänt

I denna bilaga redovisas kortfattat verksamhetsansvaret för några av de centrala myndigheter som Försvarsmakten har behov att samverka med. De flesta ingår i samverkansområdena. Ansvaret redovisas med direkta citat från 1 § i varje myndighets myndighetsinstruktion, som också är kursiverad, samt i förekommande fall sammandrag ur övriga paragrafer i instruktionen.

Affärsverket Svenska Kraftnät (SVK)

1 § Affärsverket Svenska Kraftnät (Svenska Kraftnät) har till uppgift att på ett affärsmässigt sätt förvalta, driva och utveckla ett kostnadseffektivt, driftsäkert och miljöanpassat kraftöverföringssystem, sälja överföringskapacitet samt i övrigt bedriva verksamheter som är anknutna till kraftöverföringssystemet.

Uppgifter som Svenska Kraftnät har ansvar för är bland annat:

- Att bygga ut stamnätet för el baserat på samhällsekonomiska lönsamhetsbedömningar.
- Tillsyn i frågor om driftsäkerhet hos det nationella elsystemet enligt *ellagen (1997:857)* och *förordningen (1994:1806) om systemansvaret för el*.
- Beredningsplaneringen inom verksamhetsområdet under kris- eller krigsförhållanden.
- Främja dammsäkerheten i landet.

I krig, eller när regeringen annars bestämmer, är det Svenska Kraftnäts uppgift att i samverkan med övriga totalförsvarsmyndigheter tillgodose samhällets behov av elkraft genom att planera, leda och samordna elförsörjningens resurser.

Elsäkerhetsverket

1 § Elsäkerhetsverket är förvaltningsmyndighet för tekniska säkerhetsfrågor på elområdet. De övergripande målen för verksamheten är att förebygga skador orsakade av elektricitet på person och egendom samt störningar på radiokommunikation och näringsverksamhet inom området elektromagnetisk kompatibilitet (EMC). Verket ska svara för att bygga upp, upprätthålla och utveckla en god säkerhetsnivå för elektriska anläggningar och elektrisk materiel samt medverka till en tillfredsställande elektromagnetisk kompatibilitet.

Verket ska också följa den internationella utvecklingen och främja svenskt deltagande i internationellt samarbete inom sitt verksamhetsområde.

Energimyndigheten

1 § Statens energimyndighet är förvaltningsmyndighet för frågor om tillförsel och användning av energi i samhället. Myndigheten ska verka för försörjningstrygghet och ett energisystem som är hållbart och kostnadseffektivt med en låg negativ inverkan på hälsa, miljö och klimat.

Energimyndigheten ska inom sitt verksamhetsområde vidare verka för rationell tillförsel, omvandling, distribution och användning av energi, samordna arbetet med omställningen av energisystemet och verka för en ökad användning av förnybara energikällor, särskilt vindkraft.

Inom sitt ansvarsområde för energiberedskap ska myndigheten bedriva omvärldsbevakning och analys samt utveckla och samordna samhällets krisberedskapsförmåga och stödja andra myndigheter med expertkompetens inom området. Vartannat år genomföra och redovisa ett identifieringsarbete av potentiella europeiska kritiska infrastrukturer inom undersektorerna olja och gas och bedöma behovet av att stärka skyddet av denna.

Myndigheten ska fullgöra Sveriges uppgiftsskyldighet avseende minimilager av råolja och/eller petroleumprodukter. Myndigheten ska planera, samordna, och i den utsträckning som regeringen föreskriver, genomföra ransoneringar och andra regleringar som gäller användning av energi. I frågor om planering och samordning ska myndigheten samråda med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Myndigheten har ett övergripande ansvar för planering av underlag för prioritering av samhällsviktiga elanvändare enligt *förordning (2011:931) om planering för prioritering av samhällsviktiga elanvändare*.

Folkhälsomyndigheten

1 § Folkhälsomyndigheten ska verka för god folkhälsa, utvärdera effekterna av metoder och strategier på folkhälsoområdet, följa hälsoläget i befolkningen och faktorer som påverkar detta samt genom kunskapsuppbyggnad och kunskapsspridning främja hälsa och förebygga sjukdomar och skador. Verksamheten ska stå på vetenskaplig grund. Särskild vikt ska fästas vid de grupper som löper störst risk att drabbas av ohälsa.

Folkhälsomyndigheten bildades 1 januari 2014 samtidigt som Smittskyddsinstitutet och Statens folkhälsoinstitut upphörde. De nedlagda myndigheternas uppgifter överfördes till Folkhälsomyndigheten, liksom större delen av Socialstyrelsens uppgifter avseende miljöns påverkan på hälsan. Myndigheten organiserar en central fältepidemiologisk grupp med uppgift att bistå myndigheter, landsting, kommuner och organisationer med expertstöd.

Myndigheten ska bidra till ett effektivt smittskydd i landet genom sjukdomsövervakning, beredskap, diagnostik och kunskapsstöd. Inom sitt ansvarsområde ska myndigheten ta initiativ till åtgärder som skyddar befolkningen mot smittsamma sjukdomar och andra allvarliga hälsohot i kris och under höjd beredskap.

Myndigheten ska också tillhandahålla ett säkerhetslaboratorium som uppfyller kriterierna för högsta skyddsnivå enligt föreskrifter om mikrobiologiska arbetsmiljörisker som Arbetsmiljöverket har meddelat med stöd av 18 § arbetsmiljöförordningen (1977:1166).

HANDBOK

Försvarets Materielverk (FMV)

1 § Försvarets materielverk ska på uppdrag av Försvarsmakten

- vidmakthålla, destruera och kassera varor
- upphandla byggtreprenader, varor och tjänster och
- tillhandahålla logistiktjänster.

Materielverket ska ta hänsyn till de särskilt brådskande förhållanden som kan uppkomma vid höjd beredskap och mobilisering samt i fredstid när Sveriges territoriella integritet ska hävdas.

Försvarets materielverk ska biträda Försvarsmakten i materielförsörjnings- och logistikförsörjningsplanering samt med materielsystemkunskap.

1a § Försvarets materielverk ska, på uppdrag av Försvarsmakten, ansvara för försäljning eller upplåtelse av materiel som inte behövs för Försvarsmaktens verksamhet eller som blivit obrukbar hos Försvarsmakten.

1b § Försvarets materielverk ska, efter särskilt bemyndigande från regeringen, företräda staten vid förhandlingar och ingående av internationella överenskommelser som avser försäljning eller upplåtelse av materiel och tillhörande tjänster.

Försvarets materielverk får inom sitt verksamhetsområde även tillhandahålla tjänster åt andra än Försvarsmakten.

Försvarets Radioanstalt (FRA)

1 § Försvarets radioanstalt har till uppgift att bedriva signalspaning enligt lagen (2008:717) om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet och till lagen anslutande förordning.

Försvarets radioanstalt ska upprätthålla kompetensen för de nationella behoven i fråga om kryptologi. Myndigheten ska biträda andra myndigheter vid värdering, utveckling, anskaffning och drift av signalspaningssystem. Vidare ska myndigheten ha hög teknisk kompetens inom informationssäkerhetsområdet. FRA får efter begäran stödja statliga myndigheter och statligt ägda bolag som hanterar information som bedöms vara känslig från sårbarhetssynpunkt eller i ett säkerhets- eller försvarspolitiskt avseende.

Kustbevakningen (KBV)

1 § Kustbevakningen har till uppgift att bedriva sjöövervakning och utföra räddningstjänst till sjöss. Kustbevakningen ska också ha förmåga att förebygga, motstå och hantera krissituationer inom sitt ansvarsområde. Verksamheten bedrivs inom Sveriges sjöterritorium och ekonomiska zon samt på land i anslutning till dessa vatten. Vad gäller sjöar, kanaler och vattendrag omfattar verksamheten enbart Väneren och Mälaren samt i fråga om miljöräddningstjänst också Vättern. Kustbevakningen får med stöd av särskilda föreskrifter eller beslut bedriva verksamhet även utanför dessa områden.

Kustbevakningen ska samordna civila behov av sjöövervakning och förmedla civil sjöinformation till berörda myndigheter.

I uppgiften att bedriva sjöövervakning ingår att ansvara för eller bistå andra myndigheter med övervakning, brottsbekämpande verksamhet samt kontroll och tillsyn.

HANDBOK

Kustbevakningen ska genom sjöövervakning förebygga och ingripa mot störningar av ordningen i sjötrafiken. Kustbevakningen ska vidare i enlighet med särskilda föreskrifter förhindra och upptäcka brottslig verksamhet, ingripa vid misstanke om brott samt utreda och beivra brott eller bistå med utredningen av brott.

Kustbevakningen ska i den utsträckning som följer av föreskrifter, i förekommande fall efter överenskommelse med annan myndighet, bedriva tillsyns- och kontrollverksamhet i fråga om bland annat skyddsobjekt och tillträde för utländska statsfartyg.

Kustbevakningen ska vara kontaktpunkt för sjötrafiken i fråga om anmälningar enligt föreskrifter om gränskontroll avseende personer och i fråga om sjöfartsskydd enligt överenskommelse med annan myndighet.

Kustbevakningen ska i enlighet med särskilda föreskrifter ansvara för miljöräddningstjänsten till sjöss. På anmodan av räddningsledare ska Kustbevakningen också delta i sjöräddningstjänst och annan räddningstjänst.

Under krig, eller om regeringen föreskriver även annars under höjd beredskap, används Kustbevakningens personal och materiel av Försvarmakten enligt *förordningen (1982:314) om utnyttjande av Kustbevakningen inom Försvarmakten*.

Lantmäteriet

1 § Lantmäteriet är den statliga lantmäterimyndigheten.

Lantmäteriet är förvaltningsmyndighet för frågor om fastighetsindelning, om grundläggande geografisk information och fastighetsinformation, om inskrivning enligt jordabalken och om geodetiska referenssystem.

Lantmäteriet ska verka för en ändamålsenlig fastighetsindelning och en väl fungerande försörjning med grundläggande geografisk information och fastighetsinformation. Lantmäteriet har ett nationellt samordningsansvar för produktion, samverkan, tillhandahållande och utveckling inom området grundläggande geografisk information och fastighetsinformation (geodataområdet).

Lantmäteriet samråder med Försvarmakten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och övriga totalförsvarsmyndigheter för att säkerställa att totalförsvarets krav beaktas i fredstida verksamhet.

Försvarmakten och dess geografiska informationstjänst har en väl utvecklad samverkan med Lantmäteriet. I Lantmäteriet finns en organisationsenhet, GeoSE, som försörjer Försvarmakten med underlag. Samverkan syftar till att bägge organisationernas samlade resurser ska utnyttjas effektivt ur ett nationellt perspektiv. Samma fördelning av ansvar gäller oavsett beredskapsgrad så att verksamheten genomförs på samma sätt under fred, kris och höjd beredskap.

HANDBOK

Livsmedelsverket (SLV)

1 § Livsmedelsverket har som förvaltningsmyndighet för livsmedelsfrågor till uppgift att i konsumenternas intresse arbeta för säkra livsmedel, redlighet i livsmedelshanteringen och bra matvanor.

Myndigheten ska ansvara för nationell samordning av dricksvattenfrågor, särskilt när det gäller anpassningar till klimatförändringar, samt kris- och beredskapsplanering avseende dricksvattenförsörjning. Myndigheten ska också ansvara för nationell samordning när det gäller kris- och beredskapsplanering av livsmedelsförsörjning i leden efter primärproduktionen.

Luftfartsverket (LFV)

1 § Luftfartsverkets huvuduppgift är att tillhandahålla en säker, effektiv och miljöanpassad flygtrafiktjänst för civil och militär luftfart.

Luftfartsverket får överlämna till någon annan att på verkets vägnar ombesörja verksamhet som avses i första stycket. Verksamhet som rör militära förhållanden får överlämnas endast i samråd med Försvarsmakten. Luftfartsverket ska verka för att de transportpolitiska målen uppnås.

Enligt 4 § ska Luftfartsverket upprätta avtal med Försvarsmakten om drift och utveckling av flygtrafiktjänst som rör militär luftfart samt utbildning av flygledare för Försvarsmaktens behov.

Försvarsmakten har en väl utvecklad samverkan med LFV på såväl strategisk som taktisk nivå samt i den operativa produktionen av flygtrafiktjänst. Samverkan omfattar både totalförsvarsamverkan och samverkan för planering och hantering av kriser. Ett antal LFV-anställda är placerade i Högkvarteret och myndigheterna har system placerade i varandras anläggningar.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

1 § Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har ansvar för frågor om skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar, i den utsträckning inte någon annan myndighet har ansvaret. Ansvaret avser åtgärder före, under och efter en olycka eller en kris.

Myndigheten ska

- 1. utveckla och stödja samhällets beredskap mot olyckor och kriser och vara pådrivande i arbetet med förebyggande och sårbarhetsreducerande åtgärder,*
- 2. arbeta med samordning mellan berörda aktörer i samhället för att förebygga och hantera olyckor och kriser,*
- 3. bidra till att minska konsekvenser av olyckor och kriser,*
- 4. följa upp och utvärdera samhällets krisberedskapsarbete och*
- 5. se till att utbildningar och övningar kommer till stånd inom sitt ansvarsområde.*

Myndigheten ska ha förmågan att bistå med stödresurser i samband med allvarliga olyckor och kriser samt stödja samordningen av berörda myndigheters åtgärder vid en kris. Myndigheten ska se till att berörda aktörer vid en kris får tillfälle att samordna krishanteringsåtgärderna, samordna information till allmänhet och media, effektivt använda samhällets samlade resurser och internationella förstärkningsresurser, och sam-

HANDBOK

ordna stödet till centrala, regionala och lokala organ i fråga om information och lägesbilder.

Myndigheten ska stödja och samordna arbetet med samhällets informationssäkerhet samt analysera och bedöma omvärldsutvecklingen inom området. Rapport ska lämnas till regeringen om förhållanden på informationssäkerhetsområdet som kan leda till behov av åtgärder på olika nivåer och områden i samhället.

Myndigheten ska ansvara för att Sverige har en nationell funktion med uppgift att stödja samhället i arbetet med att förebygga och hantera it-incidenter.

Myndigheten ska företräda det civila försvaret på central nivå i frågor som har betydelse för avvägningen mellan civila och militära behov av samhällets resurser om inte något annat följer av särskilda föreskrifter. Myndigheten ska se till att nödvändiga åtgärder vidtas inom befolkningsskyddet.

Polismyndigheten

1 § Polismyndighetens huvudsakliga uppgifter och ansvar framgår av polislagen (1984:387). Myndighetens uppgifter och ansvar framgår också av polisförordningen (2014:1104) och av andra författningar.

Till polisens uppgifter hör att

- Förebygga brott och andra störningar av allmän ordning.
- Övervaka den allmänna ordningen och säkerheten, hindra störningar därav samt ingripa när sådana har inträffat.
- Spana i och utreda brott som hör under allmänt åtal.
- Lämna allmänheten skydd, upplysningar och annan hjälp när sådant bistånd lämpligen kan ges av polisen.

Post- och telestyrelsen (PTS)

1 § Post- och telestyrelsen är förvaltningsmyndighet med ett samlat ansvar inom postområdet och området för elektronisk kommunikation.

Post- och telestyrelsen har till uppgift att bland annat:

- Främja att en väl fungerande samhällsomfattande posttjänst av god kvalitet finns tillgänglig för alla användare enligt de mål som anges i postlagen (2010:1045).
- Främja tillgången till säkra och effektiva elektroniska kommunikationer, inbegripet att tillse att samhällsomfattande tjänster finns tillgängliga, och att främja tillgången till ett brett urval av elektroniska kommunikationstjänster.
- Verka för robusta elektroniska kommunikationer och minska risken för störningar, inbegripet att upphandla förstärkningsåtgärder, samt verka för ökad krishanteringsförmåga.
- Verka för ökad nät- och informationssäkerhet i fråga om elektronisk kommunikation, genom samverkan med andra myndigheter som har särskilda uppgifter inom informationssäkerhets-, säkerhetsskydds- och integritetsskyddsområdet samt med andra berörda aktörer.

HANDBOK

Sjöfartsverket (SjöV)

1 § Sjöfartsverket ska verka för att de transportpolitiska målen uppnås. Verket ska i sitt arbete ha ett trafikslagsövergripande synsätt.

Några av Sjöfartsverkets uppgifter är att tillhandahålla lotsning, svara för farledshållning och vid behov inrätta nya farleder, tillhandahålla sjöräddnings- och flygräddningstjänst, svara för isbrytning samt verka inom sitt ansvarsområde för att sjöfartens påverkan på miljön minimeras.

Vidare ska Sjöfartsverket:

- Svara för samordning av sjögeografisk information i Sverige.
- Redovisa och dokumentera Sveriges gränser till havs samt svara för skötsel och tillsyn av dessa gränser utmärkning.
- Svara för beredskapsplanläggning i fråga om sjötransporter.
- Tillhandahålla sjötrafikinformationstjänst (VTS), sjötrafikrapporteringssystem (SRS) och automatiskt fartygsidentifikationssystem (AIS) och svara för att alla nödvändiga och lämpliga åtgärder vidtas för att se till att fartyg deltar i och följer reglerna för dessa och för trafiksepareringssystemet (TSS).
- Tillhandahålla ett nationellt system för maritim information (Safe Sea Net Sweden).
- Svara för incidentrapportering hela dygnet.

För att säkerställa att totalförsvarets krav beaktas i den fredstida verksamheten ska Sjöfartsverket samråda med Försvarmakten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och övriga berörda totalförsvarsmyndigheter.

Sjöfartsverket ska samråda med Försvarmakten när det gäller:

1. utmärkning av farleder som inte tidigare är utmärkta, och
2. fyrbelysning av farleder eller indragning av fyrljus inom sådana vattenområden som avses i 5 § skyddslagen (2010:305) och som har beslutats vara skyddsobjekt enligt samma lag.

Socialstyrelsen (SoS)

1 § Socialstyrelsen är förvaltningsmyndighet för verksamhet som rör hälso- och sjukvård och annan medicinsk verksamhet, tandvård, socialtjänst, stöd och service till vissa funktionshindrade samt frågor om alkohol och missbruksmedel. Vidare ska Socialstyrelsen bistå regeringen med underlag och expertkunskap för utvecklingen inom sitt verksamhetsområde.

Socialstyrelsens ansvar gäller i den utsträckning sådana frågor inte ska handläggas av någon annan myndighet.

Vidare ska Socialstyrelsen

- Genom kunskapsstöd och föreskrifter bidra till att hälso- och sjukvården och socialtjänsten bedrivs enligt vetenskap och beprövad erfarenhet.
- Ansvara för kunskapsutveckling och kunskapsförmedling i sitt verksamhetsområde.
- Arbeta med och ge stöd till metodutveckling inom sitt verksamhetsområde.

Socialstyrelsen ska ha ett samlat ansvar för att expertis utvecklas och upprätthålls samt att kunskap sprids om katastrofmedicin och, inom styrelsens verksamhetsområde, krisberedskap. Socialstyrelsen ska verka för att expertis inom dessa områden står till samhällets förfogande vid kriser och katastrofer.

Statens jordbruksverk

1 § Statens jordbruksverk har som förvaltningsmyndighet inom jordbruksområdet, fiskeområdet och därtill knuten landsbygdsutveckling, till uppgift att arbeta för en hållbar utveckling, ett gott djurskydd, ett dynamiskt och konkurrenskraftigt näringsliv i hela landet och en livsmedelsproduktion till nytta för konsumenterna.

Myndigheten ska förvalta Sveriges landsbygdsprogram, säkerställa ett gott djurhälsotillstånd hos djur i människans vård, förebygga spridning av och bekämpa smittor hos djur i människans vård samt säkerställa ett gott djurskydd och förebygga spridning av och bekämpa växtskadegörare.

I livsmedelskedjan ska myndigheten verka för säkra livsmedel och konsumenthänsyn. Vidare ska myndigheten vidta åtgärder för att säkerställa tillgången till veterinärer vid utbrott av smittsamma djursjukdomar samt för att alla djur i människans vård ska kunna få hälso- och sjukvård.

Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA)

1 § Statens veterinärmedicinska anstalt har till uppgift att vara veterinärmedicinskt expert- och serviceorgan åt myndigheter och enskilda.

Myndigheten ska, som riskvärderande myndighet och beredskapsmyndighet:

- Utredda smittsamma djursjukdomars, inklusive zoonosers⁸², uppkomst, orsak och spridningssätt samt medverka i förebyggandet och bekämpandet av dessa sjukdomar.
- Vara nationellt veterinärmedicinskt laboratorium (nationellt referenslaboratorium inom sitt verksamhetsområde) och utföra diagnostik av zoonoser, epizootiska och övriga anmälningspliktiga sjukdomar hos djur.
- Utredda spridning av smittämnen och kemiska risksubstanser i foder samt arbeta förebyggande med fodersäkerhet.
- Följa och analysera utvecklingen av sjukdomstillstånd hos domesticerade och vilda djur, följa och analysera utvecklingen av resistens mot antibiotika och andra antimikrobiella medel bland mikroorganismer hos djur och i livsmedel.
- I första hand utföra de undersökningar och utredningar som Jordbruksverket begär, om möjligt också med förtur de undersökningar som andra statliga myndigheter begär.

---

⁸² Sjukdom eller smittämne som på ett naturligt sätt kan spridas mellan djur och människor.

HANDBOK

Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM)

1 § Strålsäkerhetsmyndigheten är förvaltningsmyndighet för frågor om skydd av människors hälsa och miljön mot skadlig verkan av joniserande och icke-joniserande strålning, frågor om säkerhet och fysiskt skydd i kärnteknisk och annan verksamhet med strålning samt frågor om nukleär icke-spridning.

Myndigheten ska vara pådrivande för en god strålsäkerhet i samhället och i sin verksamhet arbeta för att

- 1. förebygga radiologiska olyckor samt säkerställa strålsäker drift och avfallshantering i kärnteknisk verksamhet*
- 2. minimera riskerna med och optimera effekterna av strålning vid medicinsk tillämpning*
- 3. minimera riskerna med strålning som används i produkter och tjänster eller som uppstår som en biprodukt vid användning av produkter och tjänster,*
- 4. minimera riskerna med exponering av naturligt förekommande strålning, och*
- 5. förbättra strålsäkerheten internationellt.*

Strålsäkerhetsmyndigheten ska inom den nationella strålskyddsberedskapen samordna de beredskapsåtgärder som krävs för att förebygga, identifiera och detektera nukleära eller radiologiska händelser som kan leda till skador på människors hälsa eller miljön.

Myndigheten ska i detta sammanhang:

- Ge råd om strålskydd och sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen, om en nukleär eller radiologisk nödsituation inträffar inom eller utom landet.
- Upprätthålla och leda en nationell organisation för expertstöd vid nukleära och radiologiska nödsituationer.
- Svara för teknisk rådgivning till de myndigheter som är ansvariga för hanteringen av konsekvenserna av en olycka i kärnteknisk verksamhet, om den inträffar inom eller utom landet.
- Svara för expertkompetens samt kunskaps- och beslutsunderlag inom strålskyddsområdet inklusive spridningsprognoser och strålskyddsbedömningar.
- Upprätthålla förmåga att inom strålskyddsområdet genomföra mätning, provtagning och analys i fält.

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI)

1 § Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) är förvaltningsmyndighet för meteorologiska, klimatologiska, hydrologiska och oceanografiska frågor.

SMHI ska inom sitt verksamhetsområde särskilt

- Svara för den allmänna meteorologiska, klimatologiska, hydrologiska och oceanografiska tjänsten.
- Svara för varningstjänster och aktivt samverka med berörda myndigheter.
- Producera och förmedla meteorologiskt, klimatologiskt, hydrologiskt och oceanografiskt beslutsunderlag.
- Ha beredskap för och biträda berörda myndigheter vid allvarliga störningar i samhället och samråda med Försvarsmakten i frågor av allmän militär betydelse.

Försvarsmakten och dess vädertjänst har en väl utvecklad samverkan med SMHI. Samverkan syftar till att bägge organisationernas samlade resurser ska utnyttjas effektivt ur ett nationellt perspektiv. Samma fördelning av ansvar gäller oavsett beredskapsgrad så att verksamheten genomförs på samma sätt under fred, kris och höjd beredskap.

Säkerhetspolisen (SÄPO)

1 § Säkerhetspolisen bedriver i egenskap av säkerhetstjänst underrättelse- och säkerhetsarbete. Säkerhetspolisens huvudsakliga uppgifter och ansvar framgår av 3 § polislagen (1984:387). Säkerhetspolisens övriga uppgifter och ansvar framgår av polisförordningen (2014:1104), andra författningar och särskilda beslut.

Säkerhetspolisen förebygger och avslöjar brott mot rikets säkerhet, bekämpar terrorism och skyddar den centrala statsledningen. Myndigheten leds av Säkerhetspolischefen som utses av regeringen. Verksamheten är indelad i fem områden:

Kontraspiration: förebygger och avslöjar spioneri och olovlig underrättelseverksamhet.

Kontraterroism: förebygger och avslöjar terrorism som riktas mot Sverige eller utländska intressen i landet, terroristhandlingar i andra länder samt förekomsten av internationella terroristnätverks förgreningar i Sverige.

Författningsskydd: skyddar rikets inre säkerhet genom att förebygga och avslöja verksamhet som med våld, hot eller tvång syftar till att förändra Sveriges demokratiska styrelseskick, påverka myndigheters eller politiska organs beslutsfattande eller hindra medborgare från att utöva sina grundlagsfästa fri- och rättigheter.

Säkerhetsskydd: rådgivning till, och kontroll av, myndigheter och företag i syfte att skydda uppgifter som har betydelse för rikets säkerhet och förebygga terrorism. Innebär också att genomföra registerkontroller efter ansökningar från berörda myndigheter.

Personskydd: bevaknings- och säkerhetsarbete för den centrala statsledningen, kungafamiljen, utländsk diplomatisk personal samt vid statsbesök och liknande händelser.

Trafikverket (TrV)

1 § Trafikverket ska med utgångspunkt i ett trafikslagsövergripande perspektiv ansvara för den långsiktiga infrastrukturplaneringen för vägtrafik, järnvägstrafik, sjöfart och luftfart samt för byggande och drift av statliga vägar och järnvägar.

Trafikverket ska verka för en grundläggande tillgänglighet i den interregionala kollektivtrafiken. Trafikverket ska med utgångspunkt i ett samhällsbyggnadsperspektiv skapa förutsättningar för ett samhällsekonomiskt effektivt, internationellt konkurrenskraftigt och långsiktigt hållbart transportsystem. Trafikverket ska verka för att de transportpolitiska målen uppnås.

För att säkerställa att totalförsvarets krav beaktas i den fredstida verksamheten ska Trafikverket samråda med Försvarsmakten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och övriga berörda totalförsvarsmyndigheter. Trafikverket ska ha en regional organisation och får ha det antal regioner som verket bestämmer. En region ska omfatta ett eller flera län.

HANDBOK

Transportstyrelsen

1 § Transportstyrelsen har till huvuduppgift att svara för regelgivning, tillståndsprövning och tillsyn inom transportområdet. Transportstyrelsen ska verka för att de transportpolitiska målen uppnås. Verksamheten ska särskilt inriktas på att bidra till ett internationellt konkurrenskraftigt, miljöanpassat och säkert transportsystem.

Transportstyrelsen ska:

- Utöva tillsyn över järnvägs-, tunnelbane- och spårvägssystemen, civil sjöfart, civil luftfart och inom vägtransportsystemet.
- Särskilt ansvara för frågor om krav på bland annat infrastruktur, fordon, fartyg, luftfartyg, kompetenskrav och behörigheter.
- Svara för register över järnvägsinfrastruktur och järnvägsfordon, luftfartygs- och inskrivningsregistret, fartygs- och sjömansregistret, registrering av avtal om båtbyggnadsförskott och vägtrafikregistret.
- Ha myndighetsansvar för flygtrafiktjänst för civil och militär luftfart.
- Upprätta avtal med Försvarsmakten i fråga om den praktiska tillämpningen av myndighetsansvaret för flygtrafiktjänst som berör militär luftfart.

Tullverket

1 § Om inte något annat föreskrivs ansvarar Tullverket för tullfrågor.

Tullverket ska:

- 1. fastställa och ta ut tullar, mervärdesskatt och andra skatter samt avgifter så att en riktig uppbörd kan säkerställas, och*
- 2. övervaka och kontrollera trafiken till och från utlandet så att bestämmelser om in- och utförsel av varor följs.*

När Tullverket fullgör sina uppgifter ska det verka för att kostnaderna för tullprocedurerna minimeras såväl för näringsliv och allmänhet som inom Tullverket. Tullverket ska vidare tillhandahålla en god service så att den legitima handeln med tredje land underlättas i största möjliga utsträckning och så att det legitima varuflödet inom Europeiska unionen inte hindras.

Bilaga 5 – Hemvärnsförband

I nedanstående förteckning framgår vilken utbildningsgrupp respektive hemvärnsförband tillhör och de olika typer av förstärkningsförband som ingår i vissa bataljoner.

Militärregion Syd – Regional stab Revingehed		
Livgrenadjärgruppen	30. Livgrenadjärbataljonen 31. Livgrenadjärbataljonen	Undkomp 2 x Båtplut
Norra Smålandsgruppen	33. Norra Smålands bataljon	Piplot, Flyggrp
Kalmar- och Kronobergsgruppen	34. Kalmarbataljonen 35. Kronobergsbataljonen	Undkomp
Blekingegruppen	36. Blekinge östra hemvärnsbataljon 37. Blekinge västra hemvärnsbataljon	Flyggrp Båtkomp
Södra Skånska Gruppen	46. Södra skånska bataljonen 47. Malmöhus bataljon 48. Skånska dragonbataljonen 49. Norra skånska bataljonen	CBRN-plut Trafikplut Undkomp

Militärregion Väst – Regional stab Skövde		
Örebro och Värmlandsgruppen	19. Värmlands hemvärnsbataljon 20. Sannaheds hemvärnsbataljon	Flyggrp Flyggrp
Skaraborgsgruppen	38. Kinne hemvärnsbataljon 39. Kåkind bataljonen	Trafikplut Flyggrp
Bohusdalsgruppen	40. Bohusläns hemvärnsbataljon	Båtplut, flyggrp
Elfsborgsgruppen	41. Göteborgs södra hemvärnsbataljon 42. Göteborgs norra hemvärnsbataljon 43. Göteborgs skärgårds marina hemvärnsbat 44. Älvsborgs hemvärnsbataljon	Undkomp CBRN-plut Båtkomp
Hallandsgruppen	45. Hallands hemvärnsbataljon	Flyggrp

HANDBOK

Militärregion Mitt – Regional stab Kungsängen		
Dalregementsgruppen	17. Dalarnas hemvärnsbataljon	Flyggrp
Gävleborgsgruppen	18. Gävleborgsbataljonen	Båtplut, flyggrp
Uppland/ Västmanlandsgruppen	21. Upplands hemvärnsbataljon 22. Västmanlands hemvärnsbataljon	Undkomp
Livgardesgruppen	23. Attundalands hemvärnsbataljon 24. Stockholm hemvärnsbataljon 25. Taelje hemvärnsbataljon 26. Järva hemvärnsbataljon	Undkomp Flyggrp
Södermanlandsgruppen	27. Södermanlands hemvärnsbataljon	Båtplut, flyggrp
Södertörnsgruppen	28. Roslagens hemvärnsbataljon 29. Södertörns hemvärnsbataljon	Flyggrp CBRN-plut, flyggrp, båtkomp
Gotlandsgruppen	32. Gotlands hemvärnsbataljon	Flyggrp, båtplut

Militärregion Nord – Regional stab Boden		
Lapplandsjägargruppen	10. Lapplandsjägarbataljonen 11. Gränsjägarbataljonen	TOLO-grp, flyggrp TOLO-grp, flyggrp, båtgrp
Norrbottnensgruppen	12. Norrbottenbataljonen	TOLO-grp, flyggrp, båtplut
Västerbottnensgruppen	13. Västerbottenbataljonen	TOLO-grp, båtplut, flyggrp, CBRN-plut
Fältjägargruppen	14. Fältjägarbataljonen	TOLO-grp, båtplut, flyggrp
Västernorrlandsgruppen	15. Ångermanlands hemvärnsbat 16. Medelpads hemvärnsbataljon	TOLO-grp, båtplut TOLO-grp, båtplut, flyggrp

HANDBOK

Bilaga 6 – Förmågor/resurser för stöd

Stödbehov	Exempel på förmågor och resurser
Anpassade väderunderlag	<i>Personal:</i> Ur METOCC (Försvarsmaktens Meteorologi- och Oceanograficentrum, Ledningsregementet). <i>Materiel:</i> Prognos avseende flygväder och sjöväder för till exempel lågflygning och mark-, sjöframkomlighet liksom prognos av rymdväder för störningsberäkningar.
Eftersök	<i>Personal:</i> Anställda, hundförare, hundar. <i>Materiel:</i> Mörkerspaningsutrustning, fordon, motorcyklar, fartyg, helikoptrar och flygplan.
Fältarbeten	<i>Personal:</i> Utbildad fältarbetspersonal/ dykare. <i>Materiel:</i> Brandsläckning: Brand/räddningsbilar, motorsågar, räddningsbandvagnar, fordon med vattentank, motorsprutor, bandschaktare, hjul- och grävlaster, vattenbehållare, flygplan, helikopter, övrig brandutrustning. Snöröjning: Snöslungor, hjullaster, plogbilar, traktorer, varmluftsaggregat, terrängfordon, bandvagnar, snöskoter, fyrhjuling. Bärgning: Bogserbåtar, trängfartyg, bärgningsterrängfordon, bärgningsbandvagnar. Dykning: Dykbåtar, undervattensfarkoster.
Förläggning	<i>Utrymme:</i> Förläggningskapacitet på Försvarsmaktens verksamhetsställen inklusive skjutfält och övningsområden. <i>Materiel:</i> Förläggningstält.
Förplägnad	<i>Personal:</i> Förplägnadspersonal, kokgrupper. <i>Utrymme:</i> Matsalar vid Försvarsmaktens verksamhetsställen med möjlighet till utskick. <i>Materiel:</i> Vattenhantering, fältkok (kokvagnar).
Hantering och destruktion av explosiva objekt	<i>Personal:</i> Röjdykare, ammunitionsröjare. <i>Materiel:</i> Ammunitionsröjningsmateriel.
Indikering och sanering	<i>Personal:</i> Särskilt utbildad personal med hög CBRNE kompetens, CBRN-kompani, CBRN-pluton. <i>Materiel:</i> Indikerings- och saneringsmateriel (C N/R), båtar med indikeringskapacitet, mobila C-/B- och R/N-laboratorium, flygplan för indikering/provtagning, flygtransportresurs (helikopter, transportflygplan).
Krisstöd	<i>Personal:</i> Särskilt organiserade krisstödsgrupper med särskild utbildning.
Press och informationstjänst	<i>Personal:</i> Press- och informationsutbildad personal. <i>Materiel:</i> -
Reservkraft	<i>Personal:</i> Utbildad personal. <i>Materiel:</i> Olika typer av elverk.

HANDBOK

Stödbehov (forts)	Exempel på förmågor och resurser (forts)
Sjukvård	<p><i>Personal:</i> Hälso- och sjukvårdspersonal (läkare, sjuksköterskor, sjukvårdare) ur sjvförb.</p> <p><i>Materiel:</i> Sjukvårdsmateriel, sjukvårdstransportfordon (sjuktransport, terrängambulanser, bandvagnar), transportflygplan med/utan sjukvårdscontainer, helikoptrar, fartyg.</p>
Sjö-, flyg- och miljö-räddning	<p><i>Personal:</i> Försvarsmaktens anställda.</p> <p><i>Materiel:</i> Fartyg, flygplan, helikoptrar, fordon, skyddsutrustning, mörkerutrustning.</p>
Stabstjänst och ledning	<p><i>Personal:</i> Stabs- och sbförband, stabspersonal.</p> <p><i>Materiel:</i> Rörlig sambands- och ledningsmateriel för att bygga/återskapa kommunikation, radio/ stabsterrängfordon, ledningsfartyg, mobil Rakel-basstation.</p>
Tillträdesbegränsning	<p>Förebygger att obehöriga får tillträde till platser där hemliga uppgifter förvaras eller där verksamhet som har betydelse för rikets säkerhet bedrivs. Förebygger även att stölbegärlig, svårersättlig eller skyddsvärd materiel förstörs eller kommer obehörig till del.</p> <p>Beakta begränsningar i stödförordningen⁸³.</p>
Transporter	<p><i>Personal:</i> Förare.</p> <p><i>Materiel:</i> Bandvagnar, terrängfordon, lastbilar, bussar, standardfordon, motorcyklar, fyrhjulingar, helikoptrar, flygplan, transportflygplan, fartyg.</p>
Utrymning	<p><i>Personal:</i> Försvarsmaktens anställda.</p> <p><i>Materiel:</i> Transportresurser, sjukvårdsbåtar.</p>
Vägvisning	<p><i>Personal:</i> Militärpolis, mc-ordonnanser/ trafikposter, trafikpluton, trafiksoldater.</p> <p><i>Materiel:</i> Trafikdirigeringsmateriel, motorcyklar, standardfordon.</p>

⁸³ Förordning (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet.

Bilaga 7 – Förstärkningsresurser

Nedan följer några exempel på myndigheter och deras resurser inom de olika samverkansområdena (SO).

1. Samverkansområde Teknisk infrastruktur (SOTI)

Affärsverket Svenska Kraftnät

Svenska Kraftnät (SvK) har tidigare fått bandvagnar av Forsvarsmakten som rustats och leasats ut till företag inom Svensk Energi. Ett antal av vagnarna finns i depå hos SvK och kan disponeras av olika aktörer i krishanteringssystemet. Vidare finns ledningssystemet MOLOS (Mobilt lednings- och sambandssystem), terrängfordon och annan utrustning för linjearbeten att tillgå.

Reservkraftaggregat finns utplacerade i depåer hos olika elföretag inom de sju elsamverkansområdena.

Elsäkerhetsverket

Elsäkerhetsverket har inga materiella förstärkningsresurser men har hög kompetens inom elsäkerhet och elektromagnetisk kompatibilitet som kan ställas till samhällets förfogande.

Livsmedelsverket

Vid stora olyckor och extra ordinära händelser som berör dricksvattenområdet kan Livsmedelsverket ställa personella resurser till förfogande genom att erbjuda expertstöd från VAKA (nationell vattenkatastrofgrupp som ger stöd till kommuner och regioner som drabbats, eller kan komma att drabbas, av problem med dricksvattenförsörjning) samt materiella resurser genom att erbjuda lån av nödvattenutrustning från sex lager i landet.

Post- och telestyrelsen

Post- och telestyrelsen (PTS), Tele2, TeliaSonera, Tre och Telenor har tagit fram 4 000 krisroamingkort som roamar mellan nämnda operatörers nät. Korten är utplacerade vid SOS Alarmeringscentraler i Stockholm, Göteborg och Växjö för att dels ligga nära områden som ofta råkar ut för stormar och dels vara lättillgängliga för transport till andra delar av landet.

Mobiloperatörerna har cirka 30 transportabla mobilbasstationer som kan förstärka såväl områden i landet som områden utanför Sveriges gränser. Stationerna är operatörsbundna så till vida att de har olika utrustning i sina siter. Beroende på behov kan siter skifta inredning så att det kan stödja en och samma operatör. Flera operatörer rapporterar driftinformation publikt vilket ställs till samtliga medborgares förfogande.

Reservkraft för att säkerställa drift av mobiltelefonsystem har ställts till branschens förfogande.

2. Samverkansområde Transporter (SOTP)

Samverkansområdet utbildar, i samverkan med MSB, frivilliga som kunskapsstöd till sina ledningsfunktioner i frågor som gäller CBRNE. Dessa förmågor kan även ställas till andra myndigheters förfogande.

Trafikverket

Det finns en hel del bromateriel inom verket fördelade på verkets regioner. Som förbindelsemateriel finns broar, pontoner och tillfälliga färjor med drivenheter. Behovet av förbindelsemateriel bygger på risk- och sårbarhetsanalyser.

Vidare finns ett antal reservkraftaggregat med kapacitet 100KVA som kan lånas i samband med elavbrott. Viss skyddsutrustning, lätt C-skyddsdräkt och skyddsmask 90, finns också att låna. Kompetenser inom vägbyggnadsområdet kan erbjudas som hjälp till andra väghållare som kommuner och enskilda i samband med krissituationer.

Transportstyrelsen

Inom Transportstyrelsen finns Transportregisteravdelningen som förvaltar och utvecklar register inom transportområdet. I samband med stora olyckor kan det finnas behov av speciella fordon med till exempel stor lyftkapacitet. Med hjälp av Trafikregistret kan ansvarig aktör få reda på var i landet denna kapacitet finns. På liknande sätt kan specifika fordonstyper sökas i Trafikregistret även i andra liknande situationer.

Sjöfartsverket

Myndigheten har ansvar att, i samverkan med Kustbevakningen, MSB och 6 kommunala räddningstjänster, utveckla RITS (räddningstjänst till sjöss) som avser specialresurser för rökdykning och kemdykning vid sjöräddning eller miljöräddning till sjöss.

3. Samverkansområde Farliga ämnen (SOFÄ)

Kustbevakningen

Fartyg med personal för transporter och släckinstatser vid bränder i skärgårdsområden och kustnära områden samt vid fartygsbränder kan ställas till krishanteringssystemets förfogande. Vidare har Kustbevakningen resurser och kompetens vad gäller miljöräddning till sjöss. Kustbevakningsflyget kan i samverkan med kommuner och andra myndigheter även nyttjas i samband med större olyckor och extraordinära händelser.

Folkhälsomyndigheten m.fl.

Folkhälsomyndigheten, Statens veterinärmedicinska anstalt, Statens livsmedelsverk och Totalförsvarets forskningsinstitut har samarbetet Forum för beredskapsdiagnostik. Syftet är att kunna utnyttja varandras resurser vid svår B-påfrestning. Central fältepidemiologisk grupp är en stödresurs med ett 30-tal specialister för att inom 1-2 dygn kunna stödja hantering av snabbt uppkomna kriser inom smittskyddsområdet.

Totalförsvarets forskningsinstitut

Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) är enda myndighet som kan ta emot prover med okänt innehåll (såväl C, B och R som E). Myndigheten ingår tillsammans med andra myndigheter i laboratorienätverket (LRN).

Strålsäkerhetsmyndigheten

Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) upprätthåller och leder en nationell organisation för expertstöd vid olyckor och andra allvarliga händelser med radioaktiva ämnen. I organisationen ingår myndigheter, universitet och företag som enligt avtal med SSM upprätthåller en beredskapsorganisation, säkerställer den egna personalens kompetens och håller nödvändig utrustning insatsberedd. Organisationen förfogar över en stor mängd utrustning för strålningsmätningar för användning både i fält och på laboratorium.

SSM beredskapshåller viss utrustning för strålningsmätning samt en mindre mängd personlig skyddsutrustning för radiologiska och nukleära händelser.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

För närvarande förfogar Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) över särskilda nationella förstärkningsresurser främst skydd för och bekämpning av farliga ämnen såsom oljeskydd, bekämpning av kemikalieolyckor, sanering och indikering, samt skydd för och bekämpning av naturolyckor såsom översvämningsskydd och skogsbrandbekämpning. MSB har också resurser för internationella humanitära insatser. Dessa resurser tillsammans med MSB särskilda förstärkningsresurser finns i den samlade nationella resursdatabasen RIB – Resurs.

De nationella förstärkningsresurserna vid olyckor med farliga ämnen omfattar för närvarande fem oljeskyddsdepåer, sex kemenheter, fyra saneringsenheter och tre indikeringsenheter. Indikeringsenheterna är under uppbyggnad. Till detta kommer samverkansavtal med ett antal större kemindustrier om stöd vid olyckor med farliga ämnen. Dessutom finns ett 10-tal kemkoordinatorer utan operativa uppgifter som stödjer kommunerna i det förebyggande arbetet. De nationella förstärkningsresurserna vid naturolyckor omfattar utrustning för översvämningsskydd och skogsbrandbekämpning. Därutöver förfogar MSB över ett antal elverk som kan sättas in under elavbrott vid hårda stormar.⁸⁴

MSB administrerar funktionen www.krisinformation.se, en myndighetsgemensam informationstjänst för allmänheten. Den kan i samband med en extraordinär händelse förstärkas med en telefontjänst, till exempel i samband med pågående pandemi. Vidare arbetar MSB med att utveckla en funktion som stöd till drabbade människor i samband med en katastrof.

Tullverket

Tullverket har tre gränsskyddsgrupper med CBRNE-förmåga placerade i landet. Förutom uppgifter inom gränsskyddet skall dessa kunna lösa andra uppgifter enligt överenskommelse med MSB eller andra myndigheter samt medverka i räddningstjänst enligt LSO. Grupperna är mobila med avancerad indikerings-, detekterings- och analyskapacitet.

---

⁸⁴ Utdrag ur MSB VP-uppdrag 7, 2009.

4. Samverkansområde Skydd, undsättning och vård (SOSUV)

Socialstyrelsen

Socialstyrelsens (SOS) beredskapslager har minskats för att vara anpassat till fredstida krissituationer. I dessa lager finns vårdutrustning med sängar och sängutrustning, medicinteknisk utrustning, skadeplatsutrustning med bland annat sjukvårdstält och bårar. Vidare finns elverk i olika dimensioner, sambandsutrustning och kemskyddsutrustning. Skyddsmask m/90 har införskaffats i samarbete med tidigare Statens Räddningsverk (nuvarande MSB), KBV, Tullverket och tidigare RPS (nuvarande Polismyndigheten). Viss del av denna utrustning är utställd på några landsting.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) är ansvarig för SNAM, det nationella ambulansflyget. Detta kan användas såväl nationellt som internationellt, civilt som militärt. Det kan röra sig om ett landsting i en del av Sverige som vid en stor olycka kan behöva förflytta patienter till ett annat landsting.

Det kan också vara patienter som behöver flygas ut från ett land som drabbats hårt av en katastrof eller terrorattack.

Exempel på merutnyttjande av statliga resurser

De MOLOS⁸⁵-bandvagnar som Svenska Kraftnät iordningställt för elberedskapens räkning har sådana kapaciteter och möjligheter att de även kan användas av kommuner och myndigheter i samband med bortfall av telefonsystem. Liknande resurser finns också i Trafikverket vars ledningsbandvagnar är mycket avancerade. Dessa kan användas som ledningsplattformar av fler aktörer i samverkan lokalt eller över större områden i samband med stora olyckor och extraordinära händelser.

Till sina flygplatser har Swedavia låtit utbilda frivilliga i krishantering och medmänskligt stöd. Dessa ska vara en resurs för att avlasta och komplettera den ordinarie personalen vid allvarliga händelser som påverkar flygplatserna. Behovet avser i första hand flygplatserna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Dessa resurser kan även användas av kommuner och landsting i samband med händelser där många människor behöver stöd.

Andra resurser som kan merutnyttjas i samband med extraordinära händelser är elverk från till exempel Socialstyrelsen och Trafikverket.

---

⁸⁵ Mobilt lednings- och sambandsstöd.

Bilaga 8 – Frivilliga försvarsorganisationer

Det finns 18 frivilliga försvarsorganisationer. Dessa är listade i bilaga till förordning (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet. De flesta har sitt huvudsakliga engagemang riktat till Försvarsmakten medan några enbart ägnar sig åt utbildningar som stöd i icke-militär verksamhet.

Organisationernas förmåga i krishanteringssystemet

Inom de flesta av de frivilliga försvarsorganisationerna finns kompetenser och/eller resurser som på något sätt kan användas i krishanteringssystemet. Nedan listas de frivilliga försvarsorganisationerna enligt frivilligförordningen och vilka kompetenser som kan vara intressanta att använda i krishanteringssystemet.

Organisation	Förmåga
Svenska försvarsutbildningsförbundet	Paraplyorganisation för flera specialförbund där Criskom är av intresse då de organiserar och vidareutbildar informatörer och journalister. CBRN-förbundet organiserar medlemmar med kunskap inom området CBRN.
Insatsingenjörernas riksförbund	Organiserar ingenjörer, i regel väg- och vattenbyggare, som emellertid redan finns i byggbranschen. Kan vara av intresse för internationella insatser.
Flygvapenfrivilligas riksförbund	Organiserar f.d. värnpliktiga med erfarenhet av flygplatsverksamhet och civilpliktiga flygplatsbrandmän. Många medlemmar har kompetenser som kan nyttjas på civila flygplatser i krissituationer.
Frivilliga automobilkårens riksförbund	Medlemmarna har en grundkompetens i sitt "tunga körkort" vilket ofta är grunden för att jobba med olika typer av specialfordon.
Frivilliga flygkåren	Medlemmarna har en grundkompetens och förmåga som flygförare. De kan spana och dokumentera skador på infrastruktur och ge lägesbilden vid höga flöden.
Frivilliga motorcykelkårens riksförbund	Medlemmarna har en förmåga att framföra motorcyklar i terräng. De kan nyttjas för rekognosering och mindre transporter.
Frivilliga radioorganisationen	Ökar förmågan att med olika sambandsmedel organisera och bygga sambandsnät i samverkan med Sveriges sändaramatörer.
Försvarets personaltjänstförbund	Organiserar kuratorer, präster och psykologer med kompetenser för kris- och medmänskligt stöd vid krissituationer. Många är redan anställda hos aktörer i krishanteringssystemet.
Svenska blå stjärnan	Organisationen bygger sin verksamhet på djurkunskap. Blå stjärnor vidareutbildas för stöd till veterinärer i samband med epizootier.

HANDBOK

Organisation (forts)	Förmåga (forts)
Föreningen svenska röda korset (avseende totalförsvarets sjukvård och för civilbefolkningens skydd i krig)	De medlemmar som engageras vid olika krissituationer har fått en grundläggande utbildning inom första hjälpen eller i medmänskligt stöd.
Riksförbundet Sveriges lottakårer	Medlemmarnas förmåga har sin grund i den utbildning de fått inom Försvarsmakten, som stabstjänst och förplägnad. Lottorna kan utgöra ledningsstöd i stabsarbete.
Sjövärnskårens riksförbund	Organisationen disponerar ett antal båtar och fartyg och medlemmarna har i regel god förmåga som båtförare och fartygsbefäl.
Svenska brukshundklubben	Medlemmarna får en grundläggande utbildning till hundförare i samband med olika verksamheter som spårning och sök efter personer. Många utbildas till räddningshundekipage.
Svenska fallskärmsförbundet	Ingen kompetens som behövs generellt vid extraordinära händelser. Kan vara av intresse i samband med SAR-insatser i svårtillgänglig terräng i samband med översvämningar eller andra naturkatastrofer.
Svenska pistolskytteförbundet	Ingen specifik kompetens som behövs vid extraordinära händelser.
Svenska sportskytteförbundet	Ingen specifik kompetens som behövs vid extraordinära händelser.
Sveriges civilförsvarsförbund	Medlemmarnas förmåga ligger i deras tidigare engagemang som hemskyddsombud eller annan utbildning inom organisationen som rör hemberedskap, överlevnad och liknade. Organisationen administrerar utbildningar för frivilliga resursgrupper (FRG).
Sveriges bilkårens riksförbund (tidigare kvinnliga bilkåren, nu för alla)	Bland medlemmarna finns kompetenser som fordonsförare av olika typer av fordon för persontransporter eller annat. Organisationen förfogar över motorinstruktörer.

Bilaga 9 – Samverkansprotokoll

Nedanstående utgör ett exempel på hur en överenskommelse mellan olika aktörer kan utformas.

Förutsättning:

Sverige är utsatt för ett väpnat angrepp. Regeringen har beordrat Högsta beredskap. Underrättelser pekar på att utländska militära förband kan komma att sättas in inom Storhalla kommun i AA-län varför en utrymning behöver ske för att skydda civilbefolkningen och skapa förutsättningar för Försvarsmakten att verka.

Samverkansprotokoll

Tid: 20XX-04-12 kl 093-1030

Plats: Kommunhuset Storhalla, konferensrum Laxen

Deltagare: Länsstyrelsen i AA län; beredskapsdirektör Ove Lagberg
Polismyndigheten/Region Xx; stabschef Konrad Grip
Storhalla kommun; kommunchef Eva Myndig, chef Tekniska nämnden
Jan Teknik, sekreterare Ylva Holm
FM/regional stab A; övlt Bengt Krut.

1. Lägesorientering

Länsstyrelsen orienterade om utrymningssituationen i länet, där c:a 1700 invånare från Broby kommun evakuerats från Granö till fastlandet under gårdagen. Utrymningen har fungerat och invånarna är inkvarterade i andra delar av Broby kommun. Polismyndigheten bevakar Granö.

Polismyndigheten orienterade om det ansträngda personalläget i regionen med anledning av utrymningen av Granö. Förstärkning med 50 poliser sker under det närmaste dygnet från region Yyy.

Storhalla kommun meddelade att Försvarsmaktens hemställan om att utnyttja Bro skola på Tallnäset är beviljad. Skolan är tömd på personal och elever. Kontaktman är vaktmästaren på plats.

Försvarsmakten orienterade om att samverkan genomförts med 11. Brigadstaben, om Försvarsmaktens behov av Tallnäset för sin uppmarsch och gruppering mot Laxviken. Enligt tidigare samverkansmöte 04-11 behöver området väster Bro Fyr – Bro Kyrka – Fiskviken utrymmas med sluttid senast 04-13 kl 1800.

2. Gemensamt bedömning

Efter diskussion bestämdes sluttiden för utrymningen av Tallnäset till 04-13 kl 1700. Utrymningen omfattar c:a 800 invånare. Polismyndigheten är ansvarig för utrymningen.

Utrymningen påbörjas 04-13 kl 0800. Utrymningen genomförs enligt framtagen ”Plan utrymning Tallnäset”, som utarbetades under mötet 04-11, med tillägget att 321. Hvkompagniet är beredd stödja berörda myndigheter från grupperingsplats Hassla gård.

HANDBOK

3. Samordning av information till allmänheten

Polismyndigheten ger VMA genom radio och uppsökande information med högtalare.

4. Återhämtning av militära förband

Försvarsmakten har tidigare gjort en hemställan till Storhalla kommun om plats för att genomföra återhämtning. Militära förband hänvisas till Viby konferensanläggning.

5. Energiprioritering

Länsstyrelsen samordnar energiprioritering till Storhalla kommun.

6. Sambandstjänst

Enligt sambandstabla ”Plan utrymning Tallnäset”.

7. Nästa samverkansmöte

Nästa samverkansmöte 20XX-04-14 kl 0930.

Plats: Kommunhuset Storhalla, konferensrum Rödingen.

Vid protokollet

Ylva Holm

Bilaga 10 – Insatsorder till förband

Militärregionorder (MRO) 09-102200 Eftersök SKOGSBY

REFERENSER: A FM GROP
B SOFI NAT
C Lagen (2003:778) om skydd mot olyckor

1. ORIENTERING

Polismyndigheten i region Xxx begär stöd med eftersök i trakten av SKOGSBY enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, LSO. Begäran om stöd omfattar mc-ordonnanser för att köra ledstångssök snarast samt under morgondagen komplettering med manskap och gärna hundar. Eftersöket gäller en kvinna försvunnen mellan lunchtid och klockan 1600 den 10 september 20XX. RL/PIC är N.N, tel: 010-123 4567. För geografisk brytpunkt kontakta RL. Begärd resurs är flertalet mc och cirka 50 man.

2. UPPDRAG

Försvarsmakten skall stödja Polismyndigheten baserat på lagen (2003:778) om skydd mot olyckor.

3. GENOMFÖRANDE

a) Beslut

C militärregion X har beslutat att bistå Polismyndigheten i region Xxx med begärda resurser för eftersök.

b) Uppgift

Förband X

- Avdelar militär insatschef (MIC) och understödjer polisen i eftersök av den försvunna kvinnan fr. o m. snarast och intill dess att insatsen avbryts av RL/PIC.
- Avdelar tre MC med förare och MIC snarast.
- Avdelar personella resurser om upp till 50 man från kl 0800 den 11 september 20XX.
- Genomför samverkan med polisen i region Xxx, RL/PIC.
- Muntlig order till VB Förband, tnr 102100.

c) Riktlinjer

Förband X ges mandat att, efter begäran från RL, utöka begärda resurser med ytterligare personella resurser upp till max 75.

4. OPERATIVA STÖDFUNKTIONER

a) Logistik

Förband X

- Säkerställer minst 24 timmars uthållighet för insats.
- Säkerställer egna transporter till och från insatsområdet.

HANDBOK

b) Finansiell styrning

Kostnad: XXXXXX XXXX

Arbetstid: XXXXXX XXXX

c) Personaltjänst

Förband X

- Beredd säkerställa egen krisstödsverksamhet med egna resurser.
- MIC svarar för FM:s verksamhetssäkerhet och fattar beslut i samråd med RL om verksamhet skall avbrytas av säkerhetsskäl.

d) Ledningssystem

RLC region Xxx	Tfn: 010-1234567
RL/PIC, N.N	Tfn: 010-2345678
VB Förband X	Tfn: 000-3456789
VB Regional stab X	Tfn: 000-4567891
MIC, enligt VB Förband X	Tfn: 000-3456789

5. LEDNING

a) Samordning

Brytpunkt enligt direktiv efter direktsamverkan RL.

b) Rapportering

Förband X lämnar muntlig rapport dagligen till VB RS X före 0730 och när insats avslutas eller avbryts. Rapport efter genomförd insats erfarenheter insänds till VB RS X efter genomförd insats.

N.N

VB RS X

Sändlista:

Förband X

(avsett för VB och G8)

Polismyndigheten, region Xxx

(avsett för RLC)

Som orientering

HKV VB FM

Litteratur/Källförteckning

Finansdepartementet. 2011. *Budgetpropositionen för 2012*. Proposition 2011/12:1; Utgiftsområde 6.

Försvarsdepartementet. 2006. *Samverkan vid kris – för ett säkrare samhälle*. Proposition 2005/06:133.

Försvarsdepartementet. 2007. *Säkerhet i samverkan, Försvarsberedningens omvärldsanalys*. Ds 2007:46.

Försvarsdepartementet. 2008. *Stärkt krisberedskap – för säkerhets skull*. Proposition 2007/08:92.

Försvarsdepartementet. 2010. *Samhällets krisberedskap – stärkt samverkan för ökad säkerhet*. 2009/10:124.

Försvarsdepartementet. 2013. *Vägval i en globaliserad värld, Försvarsberedningens säkerhetspolitiska rapport*. Ds 2013:33.

Försvarsdepartementet. 2014. *Försvaret av Sverige, Försvarsberedningens säkerhetspolitiska rapport*. Ds 2014:20.

Försvarsdepartementet. 2015. *Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020*. Proposition 2014/15:109.

Försvarsdepartementet. 2015. *Totalförsvarets författningshandbok*.

Försvarsmakten. 2006. *Handbok för Försvarsmaktens säkerhetstjänst, Hotbedömning (H Säk-Hot)*.

Försvarsmakten. 2007. *Handbok för Försvarsmaktens säkerhetstjänst, Säkerhetsskyddstjänst (HSÄK Skydd)*.

Försvarsmakten. 2011. *Krigsförbandsspecifikation 2014, KFS14, för Regional stab*. HKV 2011-12-16, 01 630:69337.

Försvarsmakten. 2014. *Arbetsordning för Högkvarteret*. FM2014-5630.

Försvarsmakten. 2014. *C INSATS beslut rörande civil-militär samverkan 2015 och framåt*. FM2014-10488.

Försvarsmakten. 2016. *Militärstrategisk doktrin för Sveriges militära försvar*. FM2016-7616.

Linander, Peter. 2010. *Försvarsmaktens stöd till det civila samhället*. PM 2010-02-02.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. 2011. *Vägledning för arbetet inom samverkansområden*. MSB 227-2011 (ISBN 978-91-7383-115-4).

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. 2011. *Glöm inte dokumentera*. MSB 315-2011 (ISBN 978-91-7383-163-5).

HANDBOK

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. 2012. *Nationella riktlinjer för samverkan i Rakel*. MSB342-2012. ISBN 978-91-7383-186-4.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. 2013. *Handlingsplan för skydd av samhällsviktig verksamhet*. MSB 597-2013. ISBN 978-91-7383-373-8.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. 2014. *Risker och förmågor 2013: Redovisning av regeringsuppdrag om nationell risk- och förmågebedömning*. MSB 658-2014. ISBN 978-91-7383-421-6.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. 2014. *Gemensamma grunder för samverkan och ledning vid samhällsstörningar*. MSB777-2014. ISBN 978-91-7383-507-7.

Nilsson & Lagerström. 2006. *Civilmilitär samverkan i princip och praktik*. FOI-R-2104-SE.

Nylén, Lars. 2006. *Operativ ledning, Bedömning och beslutsfattande Lednings- och fältstaber vid särskild händelse*. ISBN 91-89475-44-5.

Riksrevisionen. 2011. *Försvarsmaktens stöd till samhället vid kriser*. RiR 2011:15.

Räddningsverket. 2008. *Räddningstjänst i samverkan, ansvar och uppgifter för räddningstjänstansvariga myndigheter och samverkande organisationer*. ISBN 978-91-7253-342-4.

Totalförsvarets forskningsinstitut. 2010. *Myndighetssamverkan vid nationell krishantering*. FOI-R-3063-SE.

Totalförsvarets forskningsinstitut. 2011. *Civil-militär samverkan på strategisk och operativ nivå, inom HKV – förutsättningar och utveckling*. FOI-R3343-SE.

HANDBOK

HANDBOK

Handbok Civil-militär samverkan utgör ett stöd i såväl ordinarie myndighetssamverkan som vid planering och utbildning.

Handboken förklarar det svenska samhället, krishanteringssystemet och beskriver genomförande av civil-militär samverkan på främst regional nivå. Ett antal exempel och check-listor ingår för att underlätta den enskildes förberedelser, genomförande och efterarbete vid civil-militär samverkan.